

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Fikri Çıktı 1

Kapsam Belirleme

THE TRANSYLVANIAN
MUSEUM
OF ETHNOGRAPHYUNIVERSITATEA
BABES-BOLYAIEötvös Loránd
TudományegyetemİSTANBUL MEDENİYET
ÜNİVERSİTESİUNIVERSITY OF
THESSALYMUSEUM OF CYCLADIC
ARTBM
networkATOMO

1.11.2019 – 30.03.2020

Kapsam Belirleme Çalışmasının Yapısı

Kapsam belirlemenin amaçları şunlardır:

- Duyusal engelli bireylerin müzelere ve galerilere erişimine ve katılımlarına ilişkin bir literatür taraması gerçekleştirmek.
- Duyusal engelli bireylerin müze ve galerilere girişine ve katılımlarına ait çalışmalar yapan ülkelerdeki politikalar, uygulamalar ve en iyi uygulama örneklerinin sunumunu içeren bir rapor hazırlamak.
- Müze personelinin duysal engelli ziyaretçilerle ilgili ihtiyaçlarını, karşılaştıkları zorlukları ve erişilebilir ve kapsayıcı bir müzenin özelliklerine ilişkin bakış açılarını keşfetmek.

Kapsam belirleme çalışması için yapılması gerekenler şunlardır:

- T1-1 Müzelerde ve duysal engelli kişilerde erişilebilirliğe ilişkin ihtiyaç analizi çalışması ve literatür taraması
- T1-2 Konu ile ilgili mevcut ve daha önceden yapılmış AB raporlarının incelenmesi
- T1-3 Her ülkenin en iyi politika, uygulama ve programlarının bir araya getirilmesi
- T1-4 Müze erişilebilirliği alanında ihtiyaçlarını ve karşılaştıkları zorlukları dile getiren müze personeli ile *odak grup* oluşturulması.

İçindekiler

- I. Engellilerin hakları, erişilebilirlik, yöntemler ve stratejilerle ilgili uluslararası mevzuat ve politikalar**
- II. Engelli haklarıyla ilgili ulusal mevzuat ve politikalar ile proje ortağı ülkelerdeki erişilebilirliğe ilişkin mevzuat**
 - II.1. Bosna Hersek**
 - II.2. Yunanistan**
 - II.3. Macaristan**
 - II.4. Romanya**
 - II.5. Türkiye**
- III. Engelli bireylerin müzelere erişebilirliği ve katılımları**
 - III.1. Görme engelli bireylerin erişebilirliği**
 - III.2. İşitme engelli bireylerin erişebilirliği**
- IV. Müze erişilebilirlik programları, proje dahilindeki katılımcı ülkelerde mevcut olan yasal politikalar, uygulamalar ve programlarla ilgili en iyi uygulama örnekleri. Tüm dünyadan müze örnekleri**
- V. Ulusal en iyi uygulamalar: program ve projeler. Müze eğitim uygulamaları ve programları**
 - 1. Bosna Hersek**
 - 2. Yunanistan**
 - 3. Macaristan**
 - 4. Romanya**
 - 5. Türkiye**
- VI. Anket sonuçlarının yorumlanmasına dayalı ihtiyaç değerlendirme çalışması**
- VII. Referanslar**

Koordinatorler:

Andrea Hathazi, Tudor Sălăgean

KAtılımcılar:

Bosna Hersek

Aida Vežić
Tatjana Mijatović

Yunanistan

Vassilis Argyropoulos
Charikleia Kanari
Eleni Markou
Magda Nikolarazi
Marina Plati

Macaristan

Réka Farkas
Boglárka Gál
Judit Gombás
Judit Mészáros
Beáta Prónay

Romanya

Cristina Bălaş Baconschi
Aurora Bencic
Andrei Filip
Iulian Haba
Teodor Ioan Hodor
Marian Pădure
Teodora Sas
Ioana Letiția Șerban
Flavia Paula Stoica
Tekla Tötszegi

Türkiye

Özcan Erkan Akgün
Hacer Sümeyra Bilici Albayrak
Emine Ayyıldız
Ruhan Çelebi
Ayhan Ufuk KINIK
M. Levent Meriçli

I. Engellilerin Hakları, Erişilebilirlik, Yöntemler Ve Stratejilerle İlgili Uluslararası Mevzuat ve Politikalar

Uluslararası ve Avrupa düzeyinde, engellilik, erişilebilirlik, kapsayıcılık, kişilerin hakları, engellilerin hakları ve diğer özel ve ilgili konulardaki girişimler, programlar, mevzuatlar ve kuruluşlar bulunmaktadır.

1948 yılında kabul edilen İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, eğitimden herkesin eşit şartlarda yararlanabilmesinin bir insan hakkı olduğunu belirten ilk yasal belgedir.

Birleşmiş Milletler Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşmesi (BMEHİS) engelli kişilerin hakları için asgari standartları belirleyen ilk uluslararası yasal olarak bağlayıcı belgedir ve AB'nin dahil olduğu ilk insan hakları sözleşmesidir.

Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme (EHİS) 2006 yılında kabul edilmiş, şimdiye kadar 181 hükümet tarafından onaylanmış ve isteğe bağlı protokolü 96 ülke ve bölgesel entegrasyon kuruluşu tarafından imzalanmıştır. Bu sözleşme, 21. yüzyılın ilk kapsamlı insan hakları antlaşmasıdır.

EHİS, engelli kişilerin haklarının nasıl uygulanacağını açıklar ve nitelendirir. Engelli kişilerin haklarını etkili bir şekilde kullanabilmeleri için uyarlamalar yapılması gereken alanları, haklarının ihlal edildiği ve haklarının korunmasında güçlendirilmesi gereken alanları belirler. Sözleşmenin 24. Maddesi, eğitimin engelli öğrenciler için ücretsiz, erişilebilir ve kapsayıcı olması ve gerekli tüm bireyselleştirilmiş destek ve düzenlemeleri sağlaması gerektiğini ve taraf devletlerin engelli kişilerin eğitim hakkını tanıdığını beyan eder.

Taraf devletler ayırım gözetmeksizin ve fırsat eşitliği temelinde eğitim hakkının gerçekleştirilmesi için tüm düzeylerde ve hayat boyu öğrenmede kapsayıcı bir eğitim sistemi sağlayacaklardır (EHİS, 2006).

Komisyon, düzenli olarak AB ve üye devletler düzeyinde üst düzey bir grupta engellilik konularında sözleşmenin uygulanmasını aşağıdakilerle tartışır:

Avrupa Komisyonu, AB üye devletlerinden uzmanlar, Norveç, engelli örgütleri de dahil olmak üzere AB düzeyinde çeşitli sivil toplum kuruluşları (STK). Buna ek olarak yıllık bir çalışma forumu, sözleşmenin uygulanması ve izlenmesinden sorumlu olanları, AB ve üye devletlerin engelli örgütlerini ve sivil toplum kuruluşlarını bir araya getirir.

Eşit erişimle ilgili temel belgelerden ilki 13 Aralık 2006 tarihinde BM tarafından kabul edilen Engelli Kişilerin Haklarına İlişkin Sözleşme ve seçmeli protokoldür.

Sözleşmenin amacı, engelli kişilerin tüm insan hakları ve temel özgürlüklerden tam ve eşit yararlanmasını 'teşvik etmek, korumak ve sağlamak' ve onların doğuştan gelen haysiyetlerine saygıyı teşvik etmektir.

Birleşmiş Milletler Sözleşmesi sadece bireysel özerkliğe saygıyı değil, aynı zamanda ayrımcılık yapmama; eşit fırsatlar, erişilebilirlik ve engelli bireylerin çeşitliliğine saygı ve kabulleri gibi genel bir ilkeyi savunur. Engelli çocukların gelişen yeteneklerine saygı duymak ve kimliklerini koruma haklarına saygı duymak temel bir ilkedir.

Madde 1, hedef grubu şu şekilde tanımlamaktadır: “Engelli kavramı, diğer bireylerle eşit koşullar altında topluma tam ve etkin bir şekilde katılımlarının önünde engel teşkil eden uzun süreli fiziksel, zihinsel, düşünsel ya da duyuşsal bozukluğu bulunan kişileri içermektedir.”

Engelli kişilerin tüm insani haklarını ve temel özgürlükleri tam olarak kullanabilmelerini sağlamak için Sözleşme, “fiziksel, sosyal, ekonomik ve kültürel çevreye, sağlık ve eğitime, bilgi ve iletişime erişimin önemini kabul etmektedir”. Kapsamlı ve Tek Uluslararası Sözleşme'nin “hem gelişmekte olan hem de gelişmiş ülkelerde engelli kişilerin derin sosyal dezavantajlarının giderilmesine ve eşit fırsatlarla sivil, politik, ekonomik, sosyal ve kültürel alanlara katılımlarının teşvik edilmesine” katkıda bulunduğunu belirtmektedir.

Sözleşmenin 30. maddesi aşağıdaki düzenlemelerden bahseder:

“1. Taraf Devletler engellilerin diğer bireylerle eşit koşullar altında kültürel yaşama katılım hakkını tanır ve engellilerin aşağıda belirtilenlerden yararlanmasını sağlamak için gerekli tüm tedbirleri alır:

(a) Kültürel materyallere ulaşılabilir biçimleri aracılığıyla erişmek;

(b) Televizyon programlarına, filmlere, tiyatroya ve diğer kültürel etkinliklere ulaşılabilir biçimleri aracılığıyla erişmek;

(c) Tiyatro, müze, sinema, kütüphane ve turistik hizmetler gibi kültürel etkinliklerin yapıldığı veya hizmetlerin sunulduğu yerlere ve ayrıca mümkün olduğu ölçüde ulusal kültür açısından önemli anıtlar ve alanlara erişmek.

2. Taraf Devletler, sadece engellilerin yararı için değil, toplumu zenginleştirmek amacıyla da engellilerin yaratıcı, sanatsal ve entelektüel kapasitelerini geliştirme ve kullanma imkanına sahip olmalarını sağlayıcı gerekli tedbirleri alacaklardır.

3. Taraf Devletler, uluslararası hukuka uygun olarak, fikri mülkiyet haklarını koruyan yasaların, engellilerin kültürel materyallere erişimine uygun olmayan veya ayrımcılık yaratan bir engel çıkarmaması için tüm uygun tedbirleri alır.

4. Engelliler, diğer bireylerle eşit koşullar altında, kendilerinin özel kültürel ve dil kimliklerinin, örneğin işaret dilleri ve işitme engelliler kültürü, tanınması ve desteklenmesi hakkına sahiptir”.

Avrupa Birliği Temel Haklar Bildirgesi 'nin 3. Bölümü eşitlikle ilgilidir. Kanun önünde eşitlik, ayrımcılık yapmama, kültürel, dinsel ve dilsel çeşitlilik, kadın ve erkek eşitliği, çocuk hakları, yaşlı hakları ve engellilerin kaynaştırılması ilkelerini özellikle ortaya koymaktadır.

Bildirge, Aralık 2000'de Avrupa Parlamentosu, Konseyi ve Komisyonu tarafından Nice'da resmi olarak yayınlandı ve Aralık 2009'da Lizbon Antlaşması'nın yürürlüğe girmesiyle Bildirge, Avrupa Birliği ve Üye Ülkeler'de bağlayıcı bir yasal etki kazandı.

Avrupa Engellilik Uzmanları Akademik Ağı (AEUAA), AB Üye Devletlerinde Avrupa Komisyonu veri analizi ve politikalarını sağlar. AB ve Üye Devletlerde BMEHİS ile ilgili politika araçlarını izleyen bir veritabanı olan DOTCOM'u yönetir.

Avrupa Engellilik Stratejisi 2010-2020, engellenmeyen bir Avrupa'yı teşvik etmeyi ve engelli insanları haklarından yararlanabilmeleri ve topluma ve ekonomiye tam olarak katılabilmeleri için güçlendirmeyi amaçlamaktadır. AB düzeyinde Engellilerin Haklarına İlişkin BM Sözleşmesi (BMEHİS) dahil olmak üzere engellilik politikasının uygulanmasına yönelik bir dizi hedef ve eylemi açıklamaktadır. Ayrıca, Sözleşmenin uygulanmasında Üye Devletleri destekler. Komisyon, 2019 yılında değerlendirme sürecine başlamıştır.

Avrupa Yapısal ve Yatırım Fonları (AYYF), ekonomik ve sosyal uyumu güçlendirmek için AB'nin temel mali araçlarına sahiptir. Bunlar, engelliler de dahil olmak üzere en savunmasız vatandaşların sosyal kapsayıcılığının sağlanmasına katkıda bulunur.

Avrupa Engellilik Stratejisi 2010-2020'nin öncelikli alanları

Avrupa Engellilik Stratejisi 2010-2020, sekiz öncelik alanındaki eylemlere odaklanmaktadır:

- Erişilebilirlik: mal ve hizmetlerin engelliler için erişilebilir hale getirilmesi ve yardımcı cihazlar için pazarın teşvik edilmesi
- Katılım: engelli kişilerin AB vatandaşlığının tüm faydalarından yararlanmasını sağlamak, kamusal yaşama ve boş zaman etkinliklerine eşit katılımın önündeki engelleri kaldırmak, kaliteli toplum hizmetlerinin sağlanmasını teşvik etmek
- Eşitlik: engelliliğe dayalı ayrımcılıkla mücadele ve eşit fırsatları teşvik etme.
- İstihdam: engelli kişilerin şu anda yetersiz temsil edildikleri işgücü piyasasına katılımını artırmak
- Eğitim ve öğretim: tüm öğrenciler ve engelli öğrenciler için kapsayıcı eğitimi ve yaşam boyu öğrenmeyi teşvik ederek kaliteli eğitime ve yaşam boyu öğrenmeye eşit erişime, engelli kişilerin topluma tam olarak katılmalarına ve yaşam kalitelerini iyileştirmelerine olanak tanımak
- Sosyal koruma: insana yakışır yaşam koşullarının teşvik edilmesi, yoksulluk ve sosyal dışlanma ile mücadele
- Sağlık: sağlık hizmetlerine ve ilgili tesislere eşit erişimi teşvik etmek
- Dış eylem: AB'nin uluslararası genişleme ve kalkınma programları dahilinde engelli kişilerin haklarının teşvik edilmesi (Avrupa Engellilik Stratejisi, 2010, Avrupa Erişilebilirlik Yasası, 2016)

Avrupa Özel Gereksinimlilik ve Kapsayıcı Eğitim Ajansı, daha kapsayıcı eğitim sistemleri sağlamak için çalışan, üye ülkeler için işbirliğine dayalı bir platform görevi gören bağımsız bir kuruluştur. Tüm öğrenciler için kapsayıcı hizmetin kalitesini ve etkililiğini iyileştirmeye yardımcı olmak

için belirli bir misyona sahip üye ülkeler tarafından tutulan Avrupa düzeyinde tek organdır. Daimi bakanlık temsilcileri ağı, yıllık ve çok yıllık çalışma programları için belirli önceliklere karar verir. Bu, faaliyetin Ajansa üye ülkelerdeki eğitim bakanlıklarının öncelikleriyle uyumlu olmasını sağlar. Tüm çalışmalar, tüm uluslararası ve Avrupa Birliği (AB) eğitim politikası girişimleriyle uyumludur ve bunları doğrudan destekler. Ajans, tüm öğrenciler için, özellikle engelli öğrenciler ve/veya özel eğitim ihtiyaçları gibi ötekileştirme ve dışlanmaya karşı savunmasız olanlar için adalet, eşit fırsatlar ve hakları sağlamayı amaçlamaktadır (Macaristan ve Yunanistan üyedir. Romanya, Türkiye ve Bosna Hersek üye değildir).

Ajans, 2020 Eğitim ve Öğretim programında ve Birleşmiş Milletler Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme'de (2006) belirlenen AB politikaları doğrultusunda kapsayıcı eğitimin nasıl uygulanacağı konusunda ülkelere kalite perspektifinden rehberlik etmektedir. Kapsayıcı eğitim sistemlerinin etkililiğini ve maliyet etkinliğini artırmak için tasarlanmış kanıta dayalı politikaların geliştirilmesini desteklemek için bilgi sağlar.

UNICEF'e göre dünya çapında yaklaşık %50'si okula gitmeyen 93 milyon engelli çocuk yaşıyor ve bu, engelliliğin eğitimin önündeki en ciddi engel olduğunu gösteriyor (UNICEF, n.d.). Farklı ırk veya etnik kökene veya engellere sahip tüm çocukların kapsayıcı eğitim fikri ve uygulaması, dünyanın birçok yerinde yeni bir eğitimsel ve sosyal kavram olmaktan uzaktır.

Kapsayıcılık, tüm tipik ve atipik öğrencilerin, öğrenci topluluğunun aktif, eşit ve değerli üyeleri olduğu ve potansiyellerini gerçekleştirmede bireyselleştirilmiş destek aldıkları anlamına gelir. Haziran 1994 Dünya Kapsayıcı Eğitim Konferansı'nda, 92 hükümet ve 25 uluslararası kuruluşun temsilcileri, özel gereksinimli öğrencilerin yerel eğitim kurumlarında tam barınma için yeni bir çerçeve olan Salamanca Bildirisini kabul ettiler.

II. Engellilerin Haklarına İlişkin Ulusal Mevzuat ve Politikalar İle Proje Konsorsiyum Ülkelerinde Erişilebilirliğe İlişkin Mevzuat

II.1. Bosna Hersek

Balkan Müze Ağı (BMA), müze profesyonellerinin birbirlerini öğrenmesi, paylaşması ve desteklemesi için bir platformdur. BMA, Sınır Tanımayan Kültürel Miras projesinden 2015 yılında Bosna Hersek'te kayıtlı bağımsız bir vatandaşlar birliğine dönüştürüldü. BMN, Balkan bölgesinin 12 ülkesinde (Arnavutluk, Bosna Hersek, Bulgaristan, Hırvatistan, Yunanistan, Kosova, Karadağ, Kuzey Makedonya, Romanya, Sırbistan, Slovenya ve Türkiye) ve birkaç AB üye ülkesinde 70 müze, 130 kişi ve 3 sivil toplum kuruluşundan oluşan üyeliğe dayalı bir organizasyondur. BMA'nın misyonu, Balkanlar'ın paylaşılan ve karmaşık mirasını desteklemek ve korumaktır. Ortaçağ'dan 20. yüzyıla kadar olan çalkantılı tarihi nedeniyle, Balkan mirasına çok sık itiraz edilmektedir ve bu, müzelerin sergileri ve koleksiyonlarının yorumlanmasında kanıtlanmaktadır. 20.yüzyılın doksanlı yıllarında eski Yugoslavya'da yaşanan çatışmalar nedeniyle, devam eden barış inşası süreci nedeniyle kültürel işbirliği hala düşük seviyededir.

BMA, çoğunlukla müzeleri içeriden dönüştüren orta düzey yöneticileri ve farklı profesyonelleri destekliyor. Kamu kurumları olarak müzeler, genellikle sınır ötesi işbirliğini desteklemeyen resmi kültür politikasını uygulamaktadır. Dolayısıyla, BMA üyesi olmak politik bir açıklamadır ve müze profesyonelleri tatil günlerinde genellikle BMA konferanslarına ve atölyelerine katılmak zorundadır. BMA, Balkan müzelerine Avrupalı ve uluslararası ortaklarla bağlantı sağlayan Avrupa Müze Organizasyonları Ağı (AMOA) ve Uluslararası Vicdan Siteleri Koalisyonu üyesidir. Aşağıdaki bilgiler, BMA'nın yasal bir kurum (vatandaşlar derneği) olarak kayıtlı olduğu Bosna Hersek'e (BH) odaklanmıştır ve müzelerdeki projelerin bağlamını ve örneklerini sunar. Erişim şu şekilde tanımlanır: (1) Yaklaşmanın, ulaşmanın veya girmenin bir yolu; (2) Erişme, kullanma veya ziyaret etme hakkı veya fırsatı; (3) Bir azınlığa veya özel çıkar grubuna içeride izin vermek. Müze erişimi, tüm bireyler için binalara, koleksiyonlara, nesnelere ve hizmetlere erişimi gerektirir. Erişim, Fiziksel erişim; Duyusal erişim; Zihinsel erişim; Kültürel erişim; Ekonomik erişim ve Tutumsal erişim anlamına gelir.

Bosna-Hersek, on dört parlamento ve farklı düzeyde yasama ve yürütme hükümetleri ile üç bölümden ("Federacija BH" varlığı, "Republika Srpska" varlığı ve Brčko bölgesi) oluşan çok karmaşık ve oldukça ademi merkezîyetçi bir ülkedir. BH ve tarafları, engelli kişilerin haklarını ele alan ve BH yasalarının ayrılmaz bir parçasını oluşturan ve Anayasal hükümlerin yasal gücüne sahip olan bir dizi uluslararası belgeyi imzalamışlardır. BH, "Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme ve İhtiyari Protokolü"nü onaylamış, hükümlerinin uygulanmasını taahhüt etmiş ve böylece aktif olarak çalışma ve engelli kişilerin durumunun iyileştirilmesine katkıda bulunma niyetini ifade etmiştir.

Bosna Hersek'te engelli kişilerin karşılaştığı temel sorunlar şunlardır ("Birleşmiş Milletler Engelli Kişilerin Haklarına İlişkin Birleşmiş Milletler Sözleşmesinin Bosna ve Hersek'te uygulanmasına ilişkin alternatif rapor", MyRight – ENGELLİ İNSANLARI GÜÇLENDİRME, Nisan 2014):

- Sosyal katılım ve dahil olma önündeki engeller.
- Engellilik nedenine bağlı ayrımcılık
- Özellikle eğitim ve sağlık hizmetlerinde hizmetlere yetersiz erişim.
- Yoksulluk
- Engellilere hizmet sağlayan kamu çalışanlarının ayrımcılığı

Engelli sayısı, 1992-1995 döneminde yaşanan savaş nedeniyle Avrupa ortalamasının üzerindedir. Sosyal katılım ve sosyal kapsayıcılık, kamu kurumlarına ve hizmetlerine (eğitim, istihdam, sağlık veya sosyal koruma ve kültür) ücretsiz erişim anlamına gelir. Müzelerle ilgili erişilebilirlik, mimari engeller, bilgiye erişim ve iletişim anlamına gelir. Engelli kişiler, istihdam sorunları, maddi güvenlik ve ulaşım, spor ve kültür sorunları ile en çok sorunlar yaşayan kişilerdir ("BOSNA HERSEK'TE İHTİYAÇLARIN, HAKLARIN VE DURUMLARIN İHTİYAÇLARININ, HAKLARIN VE POZİSYONLARIN ANALİZİ" belgesinden). Listelenen 10 ihtiyaç arasında, kültür ihtiyacı en düşük seviyede, istihdam ise ilk sırada yer almaktadır. Ankete katılanlar, görüşülen kişiler için ne kadar önemli olduklarına bağlı olarak aşağıdaki ihtiyaçları belirtiyorlardı: Kişisel bakım için temel ihtiyaçlar (banyo, beslenme, kişisel hijyen); Hareket için temel ihtiyaçlar - iletişim, Temel varoluşsal ihtiyaçlar (gıda, hijyen ürünleri, ilaçlar), Eğitimde destek; İstihdam desteği; Çevresel erişilebilirlik; Konut Sorunu; Seyahat sorunu; Danışmanlık ve sosyal hizmetler; Spor ve kültür ihtiyaçları.

Eyalet ve kurum düzeyinde stratejik belgeler mevcuttur. "Sırp Cumhuriyeti 2017-2026'da engellilerin sosyal konumunu iyileştirme stratejisi", engelli bireylerin dokuz yaşam alanındaki stratejik hedefleri tanımlamaktadır ve alanlardan biri kültür ve dindir. Bu alandaki somut faaliyetler, yetkili kurumların on yıllık süre içinde sürekli olarak çalışmaya devam etmesi gereken yıllık eylem ve operasyon planlarının geliştirilmesine bırakılmıştır. Bosna Hersek Federasyonu'nda, Temmuz 2011'de "BH Federasyonu 2011–2015'te Engelliler için Olanakları Eşitleme Stratejisi" adlı stratejik bir belge kabul edilmiş, tüm sosyal faaliyet alanlarından engellilerin tam kapasite ile yararlanması amaçlanmıştır.

"BM Engelli Hakları Sözleşmesi"nin 9. Maddesi özel olarak kültür kurumlarına atıfta bulunmasa bile, müzeler, kamu kurumları olarak, binalara fiziksel erişimle ilgili bir dizi kanunu yerine getirmek zorundadır.

Bu alanı düzenleyen temel belgeler:

1-Fiziksel yetenekleri azalmış kişiler için mimari-kentsel planlama engelleri oluşturmanın önlenmesine yönelik özel standartlar, kentsel planlama-teknik gereksinimler ve standartlar hakkında kararname (Federal Fiziki Planlama Bakanlığı-FFPB)

2-Çocukların ve Fiziksel Yetenekleri Azaltılmış Kişilerin Engelsiz Hareketlerine Yönelik Tesislerin Planlanması ve Tasarlanması Koşullarına İlişkin Yönetmelik (RS Resmi Gazetesi sayı 44/11

3- Mekansal planlama ve İnşaat Yasası (SC Resmi Gazete, sayı 55/10)

4- Saraybosna Kantonundaki Engelli Kişilerin Haklarını ve Pozisyonlarını İyileştirmeye Yönelik Eylem Planı (2018-2021).

Yapılan tüm analizlerin genel değerlendirmesi, çok az tesisin erişilebilir olduğu ve tesislerin çoğunun tamamen erişilemez olduğudur. En düşük erişilebilirlik yüzdelerinin kültür kurumlarında olduğu tahmin edilmektedir, ki bu sadece %20 civarındadır. Şehir sokaklarının ve toplu taşıma araçlarının erişilebilirliği de çok düşük seviyededir. Mimari engellerin ortadan kaldırılması ve sinyalizasyonun uyarlanması en önemlisidir.

Saraybosna Kantonu'nda Engelli Kişilerin Haklarını ve Konumlarını İyileştirme Eylem Planı (2018-2021), müzelerin yasaya uygun olarak mimari engelleri kaldırmasına yardımcı olmak için sorumluluğu “Saraybosna Kantonu Eğitim, Bilim Kültür ve Spor Bakanlığı” na yüklemekte, ancak 47 kamu binasının tadilatı için 3,5 milyon KM (1,789 521,58 Euro) yatırım yapılsa bile hiçbir proje başlatılmamaktadır.

2015 yılında Bosna Hersek'teki ABD Büyükelçiliği tarafından yürütülen ve Balkan Müze Ağı ile ortaklaşa Sınır Tanımayan Kültürel Miras Vakfı tarafından uygulanan bir proje olarak Bosna Hersek'teki beş müze için bir Erişim Anketi gerçekleştirilmiştir. “Müzelerdeki Engelliler” başlıklı proje, müze ve miras uzmanlarını, engelliliğin sosyal modeline dayalı olarak mevcut engelleri belirlemeleri için eğitmekti.

Devlet tarafından ulusal anıt olarak korunan müze yapıları için uygun çözümler bulunmalıdır. Bunun bir örneği, Bitola Enstitüsü ve Müzesi'nin (Kuzey Makedonya Cumhuriyeti) tekerlekli sandalye kullananların, ulusal anıt olan bir binaya gerçek bir asansör kuramadıkları için merdivenleri tırmanmaları için bir "araba asansörü" kullanmasıdır.

Yasal olarak düzenlenmiş tek alan işaret dilinin kullanılmasıdır. İşaret dilinin kullanımına ilişkin yasa devlet düzeyinde (BH), Sırp Cumhuriyeti tarafı ve kanton düzeylerinde (Saraybosna Kantonu gibi) mevcuttur.

Bosna Hersek'te aşağıdaki kanunlar çalışma alanını düzenler:

1-Saraybosna Kantonu'nda İşaret Dilinin Kullanımına İlişkin yasa (Saraybosna kanton resmi gazetesi sayı 11, 27 Nisan

2- İşaret Dilinin Kullanımına dair Yasa (BH Resmi Gazete sayı 75/09)

3-Sırp Cumhuriyeti'nde İşaret Dili Kullanımına ait Yasa

Çeşitli araştırmalardan elde edilen genel sonuçlar, duyuusal engelli kişiler için mevcut tekniklere göre uyarlanmış bilgilerin çok düşük bir oranda mevcut olmasıdır. Engelli bireylerin (EB) sosyal kapsayıcılığını ve katılımını iyileştirmek için hala yapılması gereken çok şey bulunmaktadır. Müzelerle

ilgili olarak, kamu binalarının ve tesislerinin uyarlanması, erişilebilirlik standartlarının uygulanmasının sürekli izlenmesi, işaret dili tercümesi hizmetlerinin ve tabelaların ve Braille'deki diğer materyallerin sağlanması da dahil olmak üzere, erişilebilirliği sağlamak için hükümet finansmanı sağlanmaktadır.

“(...) Erişilebilir pratiğe dahil olmanın itici güçlerinin finansman, pazarlama, yeni izleyicileri hedefleme veya sergi geliştirme olma olasılığı daha yüksektir. Bunların hepsi iyi nedenler olsa da, stratejik veya hatta gerçekten kapsayıcı bir anlayışla desteklendiklerinin garantisi yoktur. Bu, örneğin, müzelerin hem danışılan toplulukların güçlendirilmesine hem de müzenin otoritesini paylaşmaya yönelik kasıtlı bir değişime yol açan "dışlanmış" gruplarla istişare içinde bulunmak olabilir.” (Diana Walters - “Kültürel Mirası Gerçekten Ortak Kılmak” konferans tutanaklarından, 11-12 Ekim 2007 Helsinki).

II.2. YUNANİSTAN

Yunanistan'da yasama düzeyinde erişim ve engelliler ile ilgili olarak, engelli kişilerin hakları Yunanistan Anayasası tarafından tanınmakta ve korunmaktadır (Yunanistan Cumhuriyeti Hükümet Gazetesi 111 / A' / 9-6-1975). Yunanistan Anayasası'nın ilgili değişikliklerinde, diğerlerinin yanı sıra, “engellilerin kendi kendine yeterliliklerini, mesleki bütünleşmelerini ve ülkenin sosyal, ekonomik ve siyasi yaşamına katılımlarını sağlayan önlemlerden yararlanma hakkına sahip oldukları” belirtilmektedir (madde 21, bölüm 6) (Yunan Parlamentosu, 2010). Yunanistan 2012 yılında (4074/2012 sayılı Kanun) Engelli Kişilerin Haklarına İlişkin Sözleşme'yi ve kültürel yaşama erişim ve eşit katılım konularının açıkça belirtildiği Birleşmiş Milletler Engelli Kişilerin Haklarına İlişkin İhtiyari Protokolü onaylamıştır (BM, 2006, makale 30). Ayrıca, engelli kişiler -ve onlara eşlik eden bir refakatçi- devlet müzelerine, anıtlara ve arkeolojik sitlere ücretsiz giriş hakkına sahiptir (Bakanlık Kararı ΥΠΠΟΑ / ΓΔΑΠΚ / ΔΜ / ΤΑΜΣ / Φ32).

Tüm insanların müzelere erişimi, müzelerdeki tartışmaların temel bir kavramı ve konusudur (bkz. Örneğin: Black, 2005, 2012; Dodd & Sandell, 1998; Weisen, 2008). Yunan mevzuatına (3028/2002 sayılı yasa, 3. madde) göre, müzeler dahil kültürel mirasa ve bunun yanı sıra "eğitim, estetik eğitim ve halkın bilinçlendirilmesi" dahil olmak üzere, izleyicilerin "erişim ve iletişimin kolaylaştırılması" kültürel mirasın korunması kavramı ve diğerleri arasında anahtar bileşenlerdir. Bu çerçevede, engelli kişilerin müzelere erişimi, Yunanistan'daki müzelerdeki artan ilgi, tartışma, ilgili uygulamalar ve yasal girişimlerin bir konusudur.

Yapılı çevre ile ilgili olarak, 1980'lerde "Herkes için Tasarım" ilkelerine dayanan ilgili mevzuat ve talimatların getirilmesi gibi erişilebilirliğe yönelik bazı önemli yasal girişimlerden bahsetmeye değerdir (Polychroniou, 2004). Bu yasal talimatlar ve aşağıdaki ilgili değişiklikler, müzeler de dahil olmak üzere tüm kamusal alanlar ve dolayısıyla engelliler ve bu alanlara erişimlerinde önemli bir etkiye sahiptir. “Evrensel Tasarım” veya “Herkes İçin Tasarım” ilkeleri ve erişilebilirlik terimi, son dönemdeki

“Yeni Yapı Yönetmeliği”ndeki (4067/2012 sayılı Kanun) temel terimler ve tanımlar arasındadır. Spesifik olarak erişilebilirlik kavramı yalnızca fiziksel erişime değil, aynı zamanda tüm kişilerin farklılıklarına bakılmaksızın belirli bir ortamda sağlanan "altyapıya, hizmetlere (geleneksel ve dijital) ve mallara bağımsız, güvenli ve kolay bir şekilde erişip kullanabilme becerisine de atıfta bulunur.”(Kanun 4067/2012, bölüm, madde 2, bölüm 33). Erişilebilirlik sorunlarının ilerlemesine rağmen -özellikle son on yılda- tarihi binaların inşası, anıtların belirli özellikleri vb. gibi bir dizi nedenden ötürü erişilebilirlik sorunları ile ilgili hala önemli engeller vardır (Naniopoulos & Tsalis, 2017; Polychroniou , 2015).

Yunanistan'daki müzeler 1970'lerin sonu ve 1980'lerin başında eğitim politikalarını ve uygulamalarını daha sistematik bir şekilde geliştirmeye başlamıştır (Hadjinikolaou, 2010; Nikonanou, 2010). Sonraki yıllarda - 1980'ler ve 1990'lar - genel eğitim ortamlarının okul gruplarına yönelik eğitim programlarının geliştirilmesine paralel olarak, görme engelli ve işitme güçlüğü çeken çocuklar da dahil olmak üzere özel eğitim okullardan çocuklar için eğitim programlarının geliştirilmesi ve uygulanması için girişimler de olmuştur (Kanari & Vemi, 2012; Velioti-Georgopoulou & Tountasaki, 1997).

2000'li yıllardan itibaren, Yunanistan'daki müzeler adına engelli kişilerin müzelere giriş konularına ilgi artmıştır. Farklı olayların ve faktörlerin bir kombinasyonu bu ilgiye katkıda bulunmuştur, örneğin: a. 2003 yılının Avrupa Engelliler Yılı ilan edilmesi, b. 2004'te Atina'da düzenlenen Olimpiyat ve Paralimpik Oyunlar, c. çeşitli engelli derneklerinin daha dinamik rolü (Argyropoulos ve Kanari, 2015; Chrysoulaki, 2004; Tsitouri, 2004), d. Özel Eğitim mevzuatı ve e. Kapsayıcı eğitimin teşviki (2817/2000 sayılı Kanun; 3699/2008 sayılı Kanun). Genel sosyal ve eğitimsel değişikliklerle ve engelliliğin sosyal engellilik modeli aracılığıyla yorumlanma biçimiyle uyumlu olan yukarıdakilerin hepsi (Oliver, 1990), engelliler için kültürel yaşama ve tabii ki müzelerde erişim ve eşit katılım hakları dahil olmak üzere bazı fermentasyonlar getirmektedir. Ayrıca, akademik düzeyde Müze Eğitiminin geliştirilmesi ve Yunan müzelerindeki müze faaliyetlerinin izleyici gelişimi için genişletilmesi, geleneksel olarak müze ziyaretlerinin dışında tutulan sosyal grupların erişimi ve dahil edilmesine yönelik erişilebilirlik ve ilgili girişimler üzerinde etkili olmuştur (Bounia, 2015; Kanari ve Vemi, 2012; Nikonanou, 2010; Tsitouri, 2004).

Son yıllarda Üniversitelerin ve Mimarlık ve Özel Eğitim gibi farklı bilimsel alanların katkıları, araştırma, müze ve arkeolojik alanlara engellilerin erişiminin artırılması, müze personelinin eğitimi, geliştirilmesi ve İyi uygulamaların yaygınlaştırılması için de çok önemlidir. (Argyropoulos, Nikolarazi, Chamonikolaou & Kanari, 2016; Argyropoulos, Nikolarazi, Kanari ve Chamonikolaou, 2016; Argyropoulos, Kanari ve Chamonikolaou, 2017; Argyropoulos ve diğerleri, 2017; Naniopoulos ve Tsalis, 2017). Engelli kişilerin müzelere erişiminin artırılmasında müze ağlarının ve diğer kuruluşların rolüne dikkat çekmek de önemlidir; örneğin Balkan Müze Ağı (BMA) ve Stavros Niarchos Vakfı (SNV),

Kültür kuruluşları dahil olmak üzere kar amacı gütmeyen kuruluşlara bağışlar yapar ve ilgili projeleri ortak finanse eder.

Erişilebilir turizmin yanı sıra erişilebilir sergilerin, etkinliklerin, erişilebilirlikle ilgili raporların vb. geliştirilmesi için çeşitli müze ve derneklerle işbirliği yapan özel sektör profesyonellerinin de bulunduğunu belirtmek gerekir.

II.3. MACARİSTAN

Son yıllarda, engelli insanların engellenmemiş kültür tüketimi ve müzelere, arkeolojik kazılara ve simge yapılara erişimi dünya çapında giderek daha önemli hale gelmiştir. Avrupa ve Macaristan kararları aynı zamanda kültür alanında, müzeler dünyasında fırsat eşitliği ve erişilebilirlik konusunda önemli gelişmelere yol açmıştır.

Macar mevzuatının ilki, Müze Kurumları, Halk Kütüphanesi Bakımı ve Halk Eğitimi Sözleşmesidir (1997). Yasa, Etik Kurallar gibi, toplumun her zaman yükümlülüğünü ve müzelerdeki kültürel malların bir bütün olarak ulusal ve evrensel kültürel mirasın ayrılmaz bileşenleri olduğunu, kamuoyunun geniş ve eşit ölçüde erişilebilir olmasını şart koşmaktadır. Yürürlükteki mevzuata dayanarak ve BM ve AB ilkelerine uygun olarak, “Mevzuat, yalnızca engellilere bilinçli destek, yardım ve işbirliği ile ulaşılabilen eşitlik, sosyal kapsayıcılık ilkesini uygulamayı amaçlamaktadır.” sonucuna varılabilir. XXVI. 1998. Kanun fogyatékos szeméylek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról” (Engelli Kişilerin Hakları ve Eşit Fırsatlar üzerine), engellilik kavramını tanımlar ve tam sosyal katılım koşulları hakkında erişilebilirliği ortaya koyar. Ancak fırsat eşitliği kavramı 2007’de kabul edilen Konvansiyon ile daha da genişletilmiştir. Bununla ilgili kanunlar: 1997 LXXVIII. Kanun az épített környezet alakításáról és védelméről” (Yapılı Çevrenin Tanımlanması ve Korunması hakkında), XXVI. 1998. Kanun “a fogyatékos szeméylek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról” (Engelli Kişilerin Hakları ve Eşit Fırsatlar) ve 2003 CXXV Yasası). CXC. 2011 Kanun “a nemzeti köznevelésről” (ulusal halk eğitimi üzerine) kaynaştırma koşullarının sağlanmasıyla teğetsel olarak ilgilenir.

Ulusal Engellilik Konseyi (Országos Fogyatékosságügyi Tanács) 2016 kararlarına göre, Bölümler Arası Engellilik Komitesi (Fogyatékososságügyi Tárcaközi Bizottság) ve Ulusal Engellilik Koleji (Fogyatékoságium Kolaji Orsz) tarafından kademeli olarak yerinde devralınan, engelli insanları temsil eden bir kuruluştur. Macaristan’da engellilerin kültürel haklarına dair yasa, 30. maddede belirtildiği gibi Engelli Kişilerin Haklarına Dair Sözleşme ve İlişkili Protokol ile yazılmıştır.

AB’nde veya Macaristan’da işitme engelli bireylerin haklarını güvence altına alan daha temel yasalar da vardır.

Engellilerin Haklarına Dair Sözleşme, 2006 yılında New York’ta BM tarafından kabul edilmiş, 2007 yılında Macaristan Ulusal Meclisi tarafından onaylanmıştır ([2007. évi XCII. törvény a Fogyatékosággal élő szeméylek jogairól szóló egyezmény és az ahhoz kapcsolódó Fakultatív](#)

[Jegyzőkönyv](#)), Engelli Kişilerin Haklarına İlişkin Sözleşme ve Opsiyonel Protokol Sözleşmesi 22 Ocak 2011'de AB'nde yürürlüğe girmiştir.

Bu Sözleşme, Madde 9'da erişilebilirlik ile aşağıdakileri vurgulamaktadır: “Engelli kişilerin bağımsız bir şekilde yaşamalarını ve yaşamın tüm yönlerine tam olarak katılmalarını sağlamak için Taraf Devletler, engellilerin diğerleriyle eşit bir şekilde fiziksel çevreye, ulaşım, bilgi ve iletişim teknolojileri ve sistemleri dahil olmak üzere bilgi ve iletişime hem kentsel hem de kırsal alanlarda halka açık veya halka sunulan diğer tesis ve hizmetlere erişimini sağlamak için uygun önlemleri alacaklardır. Taraf Devletler ayrıca aşağıdakiler için uygun önlemleri alacaklardır: Binalara ve halka açık diğer tesislere erişimi kolaylaştırmak için rehberler, okuyucular ve profesyonel işaret dili tercümanları dahil olmak üzere çeşitli türlerde canlı yardım ve araçlar sağlamak.

2010 AB'ndeki İşaret Dilleri Brüksel Deklarasyonu, “İşaret dili kullanıcılarının kamusal yaşama, eğitime ve istihdama eşit erişime sahip olması gerektiğini belirtir. ... İşaret dili tercümanları (şahsen veya modern, özel BT çözümleri aracılığıyla), işaret dili kullanıcılarının tam erişim elde etmesine yardımcı olmanın bir yoludur.” ([2010 Brussels Declaration Sign Languages in the EU](#)).

Macaristan'da, müze kurumlarının kalıcı ve geçici sergilerine giriş, Avrupa Ekonomik Alanı vatandaşı olan engelli kişilere veya bunlara eşlik eden en fazla bir kişiye ücretsizdir. (194/2000. (XI. 24.) Müze Kurumlarına Gelen Ziyaretçilere İndirime Dair Hükümet Kararı Bölüm (1) b) c)). (194/2000. (XI. 24.) [Korm. rendelet a muzeális intézmények látogatóit megillető kedvezményekről](#) 2§.1.b)c) Bu kişi bir iletişim kolaylaştırıcısı/asistanı veya bir işaret dili tercümanı olabilir. Macaristan'da işitme engelliler, yılda 120 saat ücretsiz işaret dili hizmetlerine erişebilir. (Macar İşaret Dili ve Macar İşaret Dilinin Kullanımı 2009 CXXV Yasası 4§. (1) c), 5§. (1). (2009. [\(2009. évi CXXV. törvény a magyar jelnyelvről és a magyar jelnyelv használatáról](#) 4§.(1) c), 5§.(1).

II.4. ROMANYA

Son yirmi yılda, temel insan hakları ve özgürlükleri ve eşit şanslar dikkate alınarak, engelli kişilerin dahil edilmesine ilişkin bir dizi yasal önlem alınmıştır. Romanya Sözleşmeyi 26 Eylül 2007'de imzalamış ve 26 Kasım 2010'da Romanya Resmi Monitörü'nde yayınlanan ve 2 Mart 2011'de Dışişleri Bakanı Emri no 9. 331/2011 ile yürürlüğe giren 221/2010 sayılı Kanun, Bölüm I, no. 792 ile bunu onaylamıştır. Sözleşmenin 33. Maddesi, sözleşmenin ulusal düzeyde uygulanmasını ve izlenmesini sağlar. Sağlanan mekanizmaları kurmak için, Uygulama izleme Konseyi tarafından kurulan Önlemlerin koordinasyon Mekanizması ve Sözleşmenin uygulanması için Romanya Parlamentosu, Kanun No. 8/2016'yı kabul etmiştir. Sözleşmenin uygulanmasına ilişkin koordinasyon mekanizmasının belirlenmesini sağlayan 15. madde, merkezi kamu idaresi düzeyinde tedbirlerin oluşturulması, bazılarının değiştirilmesi ve bazı normatif eylemlerin tamamlanması ile ilgili olarak 28 Haziran 2016 tarihinde 40/2016 sayılı Olağanüstü Hal Yönetmeliği ile değiştirilmiştir. Bu değişikliklere göre, “(1) 33.

madde hükümlerine uyum sağlamak için (1) Ulusal Engelliler Otoritesi Sözleşmesi, Sözleşmenin uygulanmasına ilişkin koordinasyon Mekanizması olarak tasarlanmıştır. [Convention the National Authority for Disabled Persons](#)

2019 yılı üçüncü üç aylık İstatistik Bültenine ([Statistic Bulletin](#)) göre, Romanya'da Çalışma ve Sosyal Adalet Bakanlığı bünyesindeki Engelli Kişiler Ulusal Otoritesi tarafından bildirilen toplam engelli sayısı 839632 kişidir. Bunlardan 118041 kişi duyuşsal engellidir. Buna göre 23716 kişi (21697 yetişkin, 2019 çocuk) işitme engelli ve 94325 kişi (91568 yetişkin, 2757 çocuk) görme engellidir. Engelli bireylerin sosyalleşmesine ilişkin Ulusal Strateji 2014-2020 tanıtımı, “herkes için toplum” ilkesini yansıtmaktadır.

Engellilerin haklarının korunması ve geliştirilmesine ilişkin olarak 2008 yılında yeniden yayımlanan Kanun no. 448/2006, bu kişilerin hak ve yükümlülüklerini düzenleyerek, hedef kitleyi şu şekilde tanımlanmıştır: “(1) Engelli kişiler, fiziksel, duyuşsal, psikiyatrik, zihinsel ve/veya bunlarla ilişkili eksiklikleri nedeniyle sosyal çevrenin onlar içi adapte edilmediği, böylece toplum yaşamına eşit şanslarla erişimleri tamamen engellenen veya sınırlanan, sosyal kaynaşma ve kapsayıcılığı desteklemek için bazı koruma önlemleri alınması gereken kişilerdir (Kanun 448/2006, Madde 2. Al.).

Kanunun 4. bölümünde kültür, spor ve turizme erişimle ilgili tedbirler yer almaktadır. 21. Madde, kamu makamlarına, hedeflenenlerin kültürel etkinliklere katılımı destekleme ve bu amaçla etkinlikler düzenleme yükümlülüğü getirmektedir. Ayrıca bu madde etkinliklerin ücretsiz olmasını veya promosyon fiyatı sağlar.

221/2010 sayılı Kanunun 30. Maddesi kültürel hayata katılım, boş zaman faaliyetleri, serbest zaman ve spora atıfta bulunan maddedir. 30. madde, engelli kişilerin başkalarıyla eşit şekilde kültürel yaşama katılma haklarının tanınmasını, hem kültürel eylem hem de müzeler dahil kendilerine ayrılmış yerlerde engelli kişilerin erişilebilirliğini sağlamak için uygun önlemleri alma taahhüdünü verir.

Engellilerin korunması ve kaynaştırılmasını amaçlayan uluslararası antlaşmalar ve sözleşmeler, Avrupa direktifleri ve tavsiyeleri, ulusal stratejiler yıllar boyunca geliştirilmiştir (Bunlardan 31 Ekim 2002 tarihli 1215 sayılı Kararla Romanya'da engellilerin özel koruma ve sosyal kapsayıcılığına ilişkin Ulusal stratejinin onayı yürürlükten kaldırılmıştır).

2006-2013 yılları arasında engellilerin korunması, kaynaştırılması ve sosyal kapsayıcılığına yönelik Ulusal stratejinin amacı, "Engelliler için ayırım gözetmeksizin bir topluma eşit fırsatlar" no. 29 Eylül 2005 tarihli 1175, “yaşam kalitelerini artırmak için engellilerin temel hak ve özgürlüklerden tam olarak yararlanmasının sağlanması” idi. Sözleşmeyi uygulama niyetiyle kabul edilen Karar no 655/2016, ulusal strateji “Engelliler için engelsiz bir toplum” 2016-2020, Kanun no 221/2010 ile onaylanmıştır. Strateji, "tüm insan haklarının ve temel özgürlüklerin tüm engelli kişiler tarafından tam ve eşit şekilde kullanılmasını sağlamanın ve korumanın yanı sıra, içsel haysiyete saygıyı teşvik etmeyi"

amaçlamaktadır. 2016-2020 “Engelliler için engelleri olmayan bir toplum” stratejisi ile engellilik alanında ele alınan tüm eylem yönlerini birleştirici bir çerçeveye ulaşmak amaçlanmıştır.

Bu stratejinin genel hedefleri aşağıdaki gibidir:

"1. İnsan haklarının ve temel özgürlüklerin engelliler tarafından kullanılmasını sağlamak için tüm yaşam alanlarına erişimin teşvik edilmesi.

2.Engellilerin tüm yaşam alanlarına tam katılımının sağlanması

3.Ayrımcılığın ortadan kaldırılması ve engelliler için eşitliğin sağlanması

4. Engellilerin hem kamuda hem de özel sektörde açık çalışma içeren ve erişilebilir bir ortama erişiminin, aynı zamanda işgücü piyasasında istihdamın artırılmasına yönelik destek hizmetlerine etkin erişiminin sağlanması.

5. Engelliler için meslek eğitimini de içine alarak tüm seviyelerdeki eğitimin ve yaşam boyu eğitimin teşvik edilmesi

6. Engellilerin yaşam kalitesini sürekli artırmak için yaşam koşullarına uygun haklarının teşvik edilmesi ve korunması.

7. Engellilerin sağlık hizmetlerine ve kolaylıklarına adil erişiminin sağlanması ile belirli konulara dikkat eden kalitede, makul bir maliyetle ve içinde yaşadıkları topluma mümkün olduğunca yakın olmalarının sağlanması.

8. Engellilere yönelik politikaların tüm faaliyet alanlarında toplanan bilgi, istatistik ve araştırma verilerine dayandırılması.

Bu genel hedefler, her biri bir dizi özel hedef, önlem ve beklenen sonuçlar içeren sekiz eylem yönergesinin (erişilebilirlik, katılım, eşitlik, istihdam, eğitim ve öğretim, sosyal koruma, sağlık, istatistik ve veri toplama) temelidir.

Romanya’da engelli ziyaretçilere erişim sağlayan çeşitli müzeler bulunmaktadır. Ancak bu erişilebilir sergiler büyük oranda görme engelli ziyaretçilere yöneliktir. İşitme ve diğer engelleri olan özel ziyaretçiler için erişilebilir müzeler daha az sayıdadır.

Ulusal Ödemeler ve Sosyal Teftiş makamlarının müzelere erişimi değerlendirme amacıyla birçok kampanyası vardır. Fakat bunların çoğu tekerlekli sandalyeye uygun tuvalet ve rampa uygulamalarını gösterir kampanyalardır.

Bilgiye erişim derecesini arttırmak için binanın ve çevrenin fiziksel erişilebilirliğine kesin ihtiyaç vardır. Bu nedenle eylemlerin çoğu alana erişim sorunlarını ve bilgiye neden az erişildiğini tanımlamak içindir.

Çevrenin ve bilginin erişilebilirliği ile ilgili olan ancak müze için net yönergeler olmaksızın bazı tavsiyelerde bulunmak üzere 448/2006 “engelli bireylerin haklarının korunması ve geliştirilmesine ilişkin” Kanun, NP051 (2013) “Sivil binaların ve kentsel alanların engellilerin bireysel ihtiyaçlarına

uyarlanmasına ilişkin düzenlemeler” normu ve GP 088-03 (2003) "Engelli kişilerin tarihi anıtlara erişimi için özel önlemlerin benimsenmesine ilişkin kılavuz" normu bulunmaktadır.

II.5. TÜRKİYE

Engellilerle ilgili en önemli ve kapsamlı düzenleme 5378 sayılı Özürlüler ve Bazı Kanunlarda ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'dur. Kabul Tarihi: 1/7/2005 (5378/2005 sayılı Kanun).

Madde 1- (Değişik: 6/2 / 2014-6518 / 62) Bu Kanunun amacı, engellilerin temel hak ve özgürlüklerden faydalanmasını teşvik ve temin ederek ve doğuştan sahip oldukları onura saygıyı güçlendirerek toplumsal hayata diğer bireylerle eşit koşullarda tam ve etkin katılımlarının sağlanması ve engelliliği önleyici tedbirlerin alınması için gerekli düzenlemelerin yapılmasını sağlamaktır. (5378 sayılı Kanun / 6518/62, 2014).

Madde 2- Bu Kanun, engellileri, ailelerini, engellilere yönelik hizmet veren kurum ve kuruluşları ve diğer ilgili organları kapsar.

Madde 4 (Değişik: 6/2/2014_6518/64 mad)

c) Engellilerin hak ve hizmetlerden yararlanması için fırsat eşitliğinin sağlanması esastır.

d) Engellilerin bağımsız yaşayabilmeleri ve topluma tam ve etkin katılımları için erişilebilirliğin sağlanması esastır.

i) Engellilere yönelik politika oluşturma, karar alma ve hizmet sunumu süreçlerinde engellilerin, ailelerinin ve engellileri temsil eden sivil toplum kuruluşlarının katılımının sağlanması esastır.

f) Erişilebilirlik: Binaların, açık alanlarını ulaşım ve bilgilendirme hizmetleri ile bilgi ve iletişim teknolojisinin engelliler tarafından güvenli ve bağımsız olarak ulaşılabilir ve kullanılabilir olmasını ifade eder.

l) Umuma açık hizmet veren yapılar: Kamu hizmeti için kullanılan resmi binalar, ibadet yerleri, özel eğitim ve özel sağlık tesisleri, sinema, tiyatro, opera, müze, kütüphane, konferans salonu gibi kültürel binalar ile gazino, düğün salonu gibi eğlence yapıları, otel, özel yurt, pasaj, çarşı gibi ticari yapılar, spor tesisleri, genel otopark ve buna benzer umuma ait binaları ifade eder.

Uluslararası platformda Engelli Kişilere ilişkin kazanımlar ile ilgili süreçteki en önemli aşamalardan biri, Engelli Hakları Sözleşmesi ve Birleşmiş Milletler tarafından 13 Aralık 2006 tarihinde kabul edilen İhtiyari Protokolüdür. Birleşmiş Milletler tarafından 13 Aralık 2006 tarihinde

kabul edilen ve 30 Mart 2007 tarihinde imzaya açılan Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme ve İhtiyari Protokolünün imzacısı olarak Türkiye'nin bu sürece katılımı, “uluslararası platformda Engelli Kişiler için fırsat eşitliği” konusunda duyarlılığını göstermesi açısından önemlidir.

Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti 01/07/2005 tarihli 5378 Özürlüler ve Bazı Kanunlarda ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile kanun ve mevzuat açısından dinamik bir süreç izlediğini göstermektedir; 5378 Sayılı Kanuna 2012 ve 2014 yıllarında ulusal düzeyde engellilerin "toplu taşıma araçlarına erişimi ve" özel olarak toplu taşıma araçlarının "iyileştirilmesine ilişkin ek ve değişiklikler ve uygulama açıklamaları ile. (Kanun:5378/2014, Kısım, Geçici madde 3)

Ayrıca son dönemde engellilerle ilgili düzenlemeler arasında öne çıkan düzenleme, Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün 28.01.2020 tarih ve 2020/01 sayılı genelgesidir.

Tüm Kurum ve Kuruluşlar tarafından yürütülecek erişilebilirlik çalışmalarının planlı, sistematik ve standartlara uygun şekilde hayata geçirilmesi, uygulamaların hızlandırılması, fiziksel, dijital ortamın sağlanması ve bu alanda zihinsel dönüşüm ve erişilebilirlik kültürünün oluşturulması amacıyla "2020 - Erişilebilirlik Yılı" ilan edilmiştir

Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı tarafından inşa edilen Marmaray Projesinde, Türkiye Devlet Demiryolları (TCDD) 1.Bölge Müdürlüğü sorumluluğunda işletilen Gebze ile Halkalı arasında toplam 43 istasyon 5378 sayılı kanun kapsamında yürüyen merdiven, asansör ve kabartmalı sarı yürüyüş bantları ile donatılmıştır.

Marmaray güzergahında ve tarihi Sirkeci tren garında yer alan İstanbul Demiryolu Müzesi turistler için Marmaray-Topkapı-Kabataş hattı tramvay durağı, feribot limanları, turist otobüsü turları vb. kesişiminde yer alan ana yönlerden Sultan Ahmet Camii, Ayasofya Müzesi, Topkapı Sarayı bölgesinde yer alan eşsiz konumu ile ulaşım ve erişilebilirlik açısından önemli avantajlara sahiptir.

Türkiye’de üniversiteler, kamu kurumları ve sivil toplum dernekleri engelliler için bilimsel araştırmalar yapmaktadır. Bunlara bazı örnekler şunlar olabilir: “Çağdaş Müzecilikte Yaklaşımlar ve Müze Oluşumunu Etkileyen Faktörler” Prof. Dr. Berna Okan, Düzce Üniversitesi, “Sağlık Hizmetlerine Erişilebilirlik ve Engellilerin Beklentileri” Muhammed Arca, Günay Sak.

III. Engelli Kişilerin Müzelere Erişimi ve Dahil Edilmesi

Bir müzenin erişilebilirliği, gelişimin önünde bir engel değildir, aksine, yöntemsel ve teknolojik açıdan birçok yenilikçi unsur, ziyaretçi sayısını artıracak ve bu her iki taraftan da bir faydayı temsil edecektir. Bu kılavuzda görülebileceği gibi, çevresel erişilebilirlik ve bilgi standartları tüm Avrupa ülkelerindeki yasalarla iyi tanımlanmıştır. Her müze, erişilebilirlik bileşenini kapsadığından ve tüm ziyaretçiler, özellikle de engelli ziyaretçiler için kaliteli hizmetler sağlayabildiğinden emin olmalıdır.

2015 Eurostat barometresinin verileri (Eurostat, 2015), 16 yaşın üzerindeki gençlerin katıldığı kültürel etkinliklerin çoğunun, bir müzeyi ziyaret etmek veya tiyatroya gitmekten çok sinemaya gitme faaliyetleri olduğunu göstermektedir. 2015 yılında, AB-28 yetişkin nüfusunun (16 yaş ve üstü) yaklaşık %45,9'u 12 ay boyunca sinemaya gittiklerini bildirirken, nüfusun biraz daha düşük bir kısmı bir kültür sitesini ziyaret etmiş (%43,4) veya canlı bir performansa katılmıştır (%42,8). Bu üç kültürel faaliyet için AB-28 katılım oranları benzer olsa da, ulusal düzeyde bir dizi farklı model mevcuttur. Kültürel katılım (Eurostat, 2015) AB Üye Devletlerinin her birinde yaşlılardan daha çok genç insanlar arasında daha yüksektir. 2015 yılında, genç yetişkinlerin %70,0'inden daha azının kültürel bir etkinliğe katıldığını bildiren sadece iki Üye Devlet bulunmaktadır: Bulgaristan (%52,1) ve Romanya (%48,5). Buna karşılık, yaşlıların %70,0'ından fazlasının kültürel bir etkinliğe katıldığı altı Üye Devlet vardır: Lüksemburg (%70,5), Birleşik Krallık (%70,8), Hollanda (%76,9), Finlandiya (%77,8), İsveç (%78,8) ve Danimarka (%80,0). 2015 Eurostar barometresi aynı zamanda gençlerin kültürel sürece katılmama oranının en yüksek olduğunu göstermektedir (%87). Bunun sebepleri ise çok sayıda olabilir: finansal sorunlar, düşük ilgi, bölgede veya yakın şehirlerde kültürel kurumların eksikliği vb.

Sandell (1998) müzeye erişim için üç sosyal kapsayıcılık stratejisi belirlemiştir: (1) Kapsayıcı Müze, (2) Toplumsal Yenileme Aracı olarak Müze ve (3) Geniş Sosyal Değişim Aracı olarak Müze. Sandell'in (1998) açıkladığı gibi, kapsayıcı müze, sanat müzesine erişimi engelleyen her türlü engeli ortadan kaldıran bir müzedir. Engeller fiziksel, ekonomik, zihinsel, psikolojik veya coğrafi olabilir. Son yıllarda müzeler, ziyaretçilerin farklı ihtiyaçları, yaşları, biyografileri, ilgi alanları ve beklentileri olduğu fikrini kabul ederek ziyaretçilerle ilişkilerini yeniden tanımlamışlardır (Hathazi, 2017). Bu nedenle müzeler, farklı engelli kişiler için erişilebilirliği artırmaya yönelik farklı stratejiler sunarak tüm bu taleplere yanıt vermeye çalışmaktadırlar. Öte yandan, McMillen (2015) tarafından yapılan bir çalışmada gösterildiği gibi, erişilebilirlik veya dahil etme artık yalnızca fiziksel mekana ve evrensel tasarıma hitap etmekle ilgili değildir. Erişim ve kapsayıcılık, müze politikası oluşturma, küratörlük, bilgi erişimi, sanat pratiği, yeni teknoloji, dijital medya ve ortaklıkları içermelidir. Müzeler bütüncül ve özgürleştirici

örgütsel uygulama ve davranışı benimsediklerinde, dünyayı bizim gibi "göremeyenler" de dahil olmak üzere tüm ziyaretçiler için daha erişilebilir ve kapsayıcı hale gelebilirler.

Engellilerin müzeye erişimiyle ilgili ana boyut, **mekana ulaşım ve çevrenin erişilebilirliği** ile verilmektedir. Ulaşım aşağıdaki unsurların yardımıyla sağlanabilir:

- Toplu taşıma; engelli bireyin bağımsızlığını artırır.
- Farklı engelli gruplarını destekleyen sivil toplum kuruluşları
- Öğrencilere ulaşım sağlayabilen okullar.

İkinci boyut, **müze binası ve çevresinin genel erişilebilirliğiyle** ilgilidir. Geleneksel müzelerin çoğu, özel bir mimariye sahip çok eski tarihi binalardadır ve buralarda modern erişilebilirlik standartlarının uygulanması çok zordur. Bu nedenle mimariye ve kültürel mirasa saygı duyan kapsayıcı tasarım hakkında tartışmak gerekir. Genel anlamda engelli ziyaretçilerin ihtiyaçları:

- Park yeri
- Erişilebilir rampalar veya asansör
- Geniş kapılar-görülebilir ve erişilebilir
- Baston kullanıcıları için dokunsal halı ve göstergeler
- Cep telefonu uygulamalarını kullanan dijital göstergeler
- Erişilebilir tuvaletler
- Müze içinde veya açık alanlarda dinlenme alanları
- Müze içinde yeterli ortam ışığı
- Kolay iç mekan yolculuğu için görünür haritalar ve göstergeler
- Alternatif bilgi materyalleri vb.

Müzede, tüm alanlar ve tesisler, erişilebilir hizmet ve alanları gösteren açık sembollerle işaretlenmelidir. Bir müzeyi ziyaret etme deneyimi, her ziyaretçinin öğrenme tarzı ve tercihlerini dikkate almalıdır. Bir müzeyi ziyaret etmenin, entelektüel bir teşvik ve sürekli öğrenme deneyimi olduğu vurgulanmalıdır. Her ziyarette ziyaretçi yeni bir şeyler öğrenmelidir.

Üçüncü boyut, **müze personeli** tarafından verilmektedir. Müzeler, engelli ziyaretçilere kaliteli hizmet sunmaları için personeli geliştirmek üzere düzenli eğitim sağlamalıdır. Çocuklar ve yetişkinlerle çalışmaya hazır olduklarından, her müze personeli, en çok bilinen engelliler ve farklı durumlarda müzede nasıl etkileşimde bulunmaları ve onlara yardım etmeleri gerektiği konusunda minimum bilgiye sahip olmalıdır. Bu durumlar, işitme engelli bir ziyaretçinin olduğu, müzede kör bir kişiye eşlik eden veya tekerlekli sandalyeyi manipüle eden minimal işaret dili sembollerinden olabilir. Bu durumlar, müze personeli eğitiminin bir parçası olmak için gerekli olan asgari unsurlardır.

Engelli ziyaretçiler için bir müzenin erişilebilirliğinin dördüncü boyutu ve belki de ana kaynağı, **bilgiye ve sergilere erişimden** oluşur. Genel tavsiyelerde bulunmak zor değildir, ancak çoğu uyarlamada müzenin genel temasını, sergilerin dinamiklerini anlatırken hedef kitleyi, özellikle işitme engelli ziyaretçileri (sağır veya işitme güçlüğü çeken), zihinsel veya gelişimsel engelleri, öğrenme güçlükleri olanları, zihinsel sağlık bozuklukları olanları, fiziksel engellileri, görme kaybı olan ziyaretçileri dikkate alması gerekir. Çoğu zaman, engelli insanlar seyahatlerini planlarlar. Bu nedenle tüm bu bilgilerin görünür ve rahat bir seyahati sağlayıcı olması gereklidir.

Web sitesi ziyaretçiyle karşılaşılan ilk arayüzdür ve uluslararası standartlara ve tavsiyelere (W3C ve WCAG) göre erişilebilir olmalıdır. Müzedeki erişilebilirlikle ilgili bilgiler için ayrılmış bir bölümde, ziyaretçinin aşağıdakilerle ilgili genel bilgileri bulması gerekir:

- Müzeye ulaşım yolları
- Engelliler için ayrılmış park yerlerinin varlığı
- Daha fazla bilgi için müze personeli ile iletişime geçme olanakları
- Müze içinde bağımsız seyahat yolları veya refakatçi talep etme imkanı
- Rehber köpeklerle erişim olanağı
- Erişilebilir müze yerleri
- Özel program
- Farklı engellerle ilgili aktiviteler
- Müze içinde veya yakınında ek tesisler, örneğin restoranlar vb.

Tüm bu boyutlar (1) müzeye erişim, (2) genel tesisler, (3) müze personeli ve (4) müze sergisine erişim kesinlikle göz ardı edilmemelidir. Bu dört boyuttan hiçbirisi diğeri olmadan işe yaramaz. A noktasından B noktasına hareket etmekte zorluklar varsa, erişilebilir bir rotadan bahsedemeyiz. Dolayısıyla kapsayıcı bir müze inşa etmek için erişilebilirlik ilkelerini ve serginin özelliklerini dikkate almalıyız. Engelli kişi müzeye gidemiyorsa, müze kişiye gitmelidir. Bu konsept, modern VR teknolojileri kullanılarak, özel atölyeler aracılığıyla gerçekleştirilen etkinlikler, video konferans kullanarak benzersiz koleksiyonlara çevrimiçi erişim ve erişilebilir sanal turlar aracılığıyla gerçekleştirilebilir.

Kapsayıcı bir müze, erişilebilir bir ortam yaratmak için gerekli olan özel danışmanlığı sağlayabilen yerel veya özel kamu kurumlarıyla ortaklığa da girmelidir. Erişilebilir bir müze, tüm ziyaretçiler için standartlar, etik, bağımsızlık, haysiyet, kapsayıcılık ve eşit fırsatlar ile tanımlanır.

III.1. Görme engelli insanlar için erişim

İtalya'daki ana düzenlemelerden birine, özellikle Kültürel Miras ve Faaliyetler Bakanlığı (MiBAC) 10 Mayıs 2001 tarihli Kararnameye göre, müzelerdeki "(1) mimari tasarım dahil olmak üzere seviye farklılıklarının üstesinden gelmek için çözümler (girişlerde ve bina içinde); ve (2) özel gereksinimleri olan kişilerin ziyareti anlamasına ve keyfini çıkarmasına olanak tanıyan cihazlar ve önlemler (örneğin, çok duyulu işaret sistemleri ve altyazılar, kolayca kullanılabilen resepsiyon masaları ve sergi öğeleri, erişilebilir yollar, vb.) tüm ziyaretçiler tarafından erişilebilir ve kullanılabilir olmalıdır. Kör ve görme engelli kişiler söz konusu olduğunda, mimarlar ve mühendisler, sergilenen eserlerin dokunsal ve işitsel danışmanlığı ile birlikte oryantasyon ve mekansal algı ile ilgilenmek zorundadır (Auricchio ve diğerleri, 2017). Dokunsal haritalar, modeller, sesli rehber ve Braille altyazıları, yalnızca engelli ziyaretçiler için değil, herkes için müzenin sunumunu ve kalitesini iyileştirir.

Dokunsal haritalar, kör ve görme engelli insanlar için oryantasyona ve yerlerin tanınabilirliğine yardımcı olmak için binaların ve alan planlarının renk kontrastlarıyla birlikte kabartma temsilleridir. İnsanların çevreyi boyut, oran, şekil ve özellikler açısından deneyimlemelerine ve mekanı daha güvenli ve özerklik koşullarında yaşamalarında yararlı olan zihinsel bir yeniden üretimi elde etmelerine izin verirler. 3D baskı olarak da bilinen EÜ (eklemeli üretim), 3D sanal modelden başlayarak ve malzeme katmanlarının ardışık olarak biriktirilmesiyle elde edilen karmaşık bir şekle sahip 3D katı nesneler üretmek için yenilikçi ve yeni ortaya çıkan bir teknolojidir. Auricchio ve arkadaşlarının çalışmasında (2017), en yaygın ekstrüzyon tabanlı EÜ teknolojisi EBM'dir (erimiş birikim modellemesi-fused deposition modeling). Aslında, bu teknoloji şu konularda başarılı sonuçlar elde etmektedir: 1) Kör insanlar için doğru ve net bilgiler içeren dokunsal bir haritayı gerçekleştirmek için temel olan ayrıntı doğruluğu. Özellikle, Braille dili belirli boyutlar ve özellikler gerektirir; 2) her gün yüzlerce ziyaretçinin dokunsal danışmanlığını garanti etmek için gerekli olan dayanıklılık; 3) dokunma hoşnutluğu, görme engelli kişilerin dokunsal haritayı kullanması (ve bundan zevk alması) için çok önemlidir; 4) dokunsal haritanın kullanımını görme engelli kişiler, çocuklar ve tüm ilgili ziyaretçiler için genişletmek için gerekli olan renk kombinasyonu; 5) 3D modelden (CAD) dokunsal harita, baskı alanının boyutları nedeniyle oldukça kısa bir sürede (her bir karo için ortalama 9 saat) 16 farklı karoya dönüştürülür.

Bazı İspanyol müzeleri örneğini de ele alırsak, HMK (Herkes için Multimedya Kılavuzları) yaklaşımı, yeterli yapılandırma ve uyarlama özellikleri dahil ederek mobil içeriklere evrensel erişim sağlamak için tasarlanmıştır ve engelli veya engelsiz kişilerin bunlardan eşit şekilde yararlanmasını sağlar (Ruiz ve diğerleri, 2011). Bir müze, büyük olasılıkla evrensel bir tasarım yaklaşımı gerektiren bir ortamın en net örneklerinden biridir.

Bu yaklaşımın amacı, multimedya ve görsel-işitsel içerikleri gösteren herhangi bir mobil veya taşınabilir cihaz için tasarım yönergeleri sağlamaktır. Böylece duysal ve bilişsel engelli kişiler tarafından bunlara erişilebilir. HMK'nın tur rehberlerinde uygulanması, ziyaretçilere müze gibi kültürel

açından ilgi çekici bir yerde yardımcı olan ve rehberlik eden, iyaretçilerin farklı duysal ve bilişsel koşullarına uyarlanabilir şekilde kullanması için bilgileri farklı ortamlardan (metin, resim, video, ses vb. olabilir) ileten taşınabilir, etkileşimli bir cihazı tanımlar. Ruiz (2011), HMK bağlamında, "erişilebilirlik mekanizmaları" teriminin, içeriği belirli kullanıcılara açık hale getiren bir aracı belirtmek için yorumlandığından bahsetmektedir. Kullanıcıların ihtiyaçlarına göre taşınabilir cihazlara entegre edilebilecek çok sayıda görsel-işitsel erişilebilirlik kaynağı bulunmakta olup, gelecekte bunlar müze kapsamı açısından iyileştirilecek ve artacaktır.

HMK yaklaşımını izleyen her aygıt, kullanıcı türüne göre farklı erişim türleri sunmak yerine, yapılandırma seçenekleriyle tek bir erişim noktası sağlamalıdır. HMK tarzı cihazlar şüphesiz daha iyi bir ekran boyutu sunar ve işitme engelli kullanıcılar için altyazıları kolaylıkla okuyabilen içeriklerin okunabilirliğini iyileştirmenin yanı sıra görme engelli veya diğer orta derecede görme engelli diğer kullanıcılar için de iyileştirme yapar.

Mevcut yaklaşım, GVAM (Müzeler için Erişilebilir Sanal Kılavuzların İspanyolca kısaltması) adlı bir Ar-Ge projesi bağlamında geliştirilmiştir. Kullanıcı bir GVAM kullanmaya başladığında ve dil ve erişilebilirlik kaynakları yapılandırıldıktan sonra, kullanıcı onu kullanabilir. Kullanıcıya aşağıdaki temel bilgileri sağlayacak temel içerik sunulur. Çoklu duysal iletişim, multimedya dünyasını yakında değiştirmeyi amaçlayan oldukça yeni bir kavramdır. Duyarlılaştırıcılar, koku sağlayan uyarıcılar (smellitizers) ve duyu uyarıcı cihazlar halihazırda tema parklarında kullanılmaktadır - ör. Disney'in Epcot merkezinde Horizon deneyimi (Epcot Central 2008). Bununla birlikte, pratikte ziyaretçilere ya dikkatlice oluşturulmuş sergiler yoluyla ya da özel (canlı veya elektronik) rehberli turlar, dokunma seansları ve odaklı atölyeler yoluyla çoklu duysal deneyimler sunulmaktadır (Neves, 2012).

Günümüzde müzelerdeki en yaygın çoklu duysal deneyimler, aşağıdaki çözümlerden biri aracılığıyla görme engelli ziyaretçilere sunulmaktadır: bunlar göz önünde bulundurularak tasarlanmış özel sergiler/müzeler (örn. Bologna'daki Anteros Müzesi veya Museo Tifológico, Madrid); özel gereksinimli ziyaretçileri ana adresleri olarak alan özel canlı turlar/dokunma seansları (örn. V&A veya Londra'daki British Museum); veya görme engelli kullanıcılar için özel açıklamalar içeren özel sesli rehberlerdir (ör. Winston Churchill Müzesi ve yakın zamanda Londra'daki British Museum).

Neves'in (2012) belirttiği gibi, pek çok sanat galerisi görme engelli ziyaretçiler için özellikle tasarlanmış sesli rehberler sunmamaktadır. Belki de körlerin görsel sanatlarla ilgilenmeyeceği inancı olduğundan durum böyledir. İşlerin değiştiğinin bir işareti, giderek daha fazla müzenin yaratıcı olması ve şimdi özel gereksinimli ziyaretçilere alternatif çözümler sunması ve sesli rehberler için içerik sağlayan ticari tabanlı şirketlerin artık görme engelli ziyaretçiler için belirli sesli açıklamaların reklamını yapmasıdır.

Sergileri engelli ziyaretçilerin ihtiyaçlarına göre geliştirmek ve uyarlamak için müzelerde uygulanabilecek genel öneriler şunları içerebilir:

- İşitme engelli, öğrenme güçlüğü olan ve görme engelli ziyaretçiler için erişilebilir formatta kitapçık
- Sergilerin büyütülmüş resimlerine sahip albümler
- Braille ve/veya büyütülmüş malzemeler
- Uygun yükseklikte bulunan paneller ve vitrinler
- Görme engelli ziyaretçiler tarafından keşfedilebilmek için bire bir boyutta veya verimli bir orana sahip 3D modeller
- Kısa Braille notlarının eşlik ettiği 2D dokunsal görüntüler
- Ziyaretçilerin ihtiyaçlarına göre açıklanan bilgileri sağlayan taşınabilir ses ve video multimedya kılavuzları
- Müzenin önemli alanlarında multimedya ekranı
- Sergilerin ek bilgilerine erişimi kolaylaştırmak için QR kodları
- Sergileri tanımlamak ve müze içinde rehber olmak için işaretler
- Mobil uygulamalar
- Beyaz bastona eklenen teknik yönlendirme sağlayan dokunsal halılar

III.2. İşitme engelli insanlar için erişilebilirlik

İşitme engelli kişiler çok heterojen bir grubu temsil eder ve erişilebilirliği keşfetmeden önce özelliklerini anlamak gereklidir. İşitme bozukluğu, hafif vakalarda işitme güçlüğü ve şiddetli vakalarda sağırılık olarak adlandırılır. ADA (Engelli Amerikalılar Yasası), engelli bireyleri "bu tür bireylerin bir veya daha fazla temel yaşam aktivitesini büyük ölçüde sınırlayan bir fiziksel veya zihinsel engele, bu tür bir bozukluğun bir kaydına veya bu tür engellere sahip olduğunun kabul edilmesine" sahip olarak tanımlar (Harrison ve Gilbert, 1992, s. 75).

Bu tanıma göre, işitme engelli bir kişinin hayatını önemli ölçüde etkileyen fiziksel bir engeli olduğu düşünülebilir (Tucker, 1997). ADA, işitme engelli bireyleri engelli olarak tanımlamanın yanı sıra, kurumların onlar için sağlamaları gereken konaklamaların kapsamını da belirler. İşitme engelli kişiler için, ADA "nitelikli tercümanlar, yardımcı dinleme cihazları, not alıcılar ve yazılı materyaller gibi hizmetler ve cihazları" gerektirir (Harrison & Gilbert, 1992, s. 54).

Bu kanuna göre sanat müzeleri gibi kurumların, işitme engelliler için ancak kurumu aşırı derecede rahatsız etmeyecek veya işitme engelliler için ayrı bir program oluşturmaya zorlamayacak şekilde barınma imkanı sağlaması gerekmektedir. Ancak, her kurumun yetenekleri ve kaynakları farklılık gösterir ve bu nedenle bu kurumların sağladığı konaklama türleri de farklılık gösterecektir. Engelliler için müze tarafından sunulan erişim hizmetlerinin sağlanması ve türleri ziyaret kararlarını büyük ölçüde etkileyecektir.

İşitme kaybının boyutu değişebilir. Örneğin, yalnızca alçak seslerin ve sessiz konuşmanın algılanması ve anlaşılmasıyla ilgili sorunları olan insanlar vardır. Bazı insanlarsa sadece yüksek sesli konuşmaları anlayabilir ve sorunları grup konuşmalarıyla artar. Bir de sestten çok sadece birkaç yüksek sesi duyabilen veya titreşimi algılayan insanlar vardır. (Farkas ve Perlusz, 2000). Çoğu durumda, işitme engelli kişilerin işitme kayıplarını düzeltmek için işitme cihazları vardır. Bunlar, sesleri orta kulak yoluyla kulak kanalına, ardından iç kulağa yükselten ve ileten bir işitme cihazı veya arızalı bir iç kulağın işlevini değiştiren bir elektronik cihaz olan biyonik kulak (koklear implant) olabilir. Biyonik kulak, sesleri elektriksel uyarılara dönüştürür ve beyne gönderir.

İşitme bozukluğu, dil/konuşma gelişiminden önce veya sonra ortaya çıkabilir. Dil/konuşma gelişirse, işitme bozukluğu yalnızca kendi kendine ortaya çıkar (birçok kişiyi etkileyen yaşlılık işitme kaybı gibi). Tersine, işitme bozukluğu erken yıllarda mevcutsa, büyük olasılıkla dil/konuşma gelişimini etkileyecektir. Dil gelişimi döneminde işitme sınırlı ise, dil/konuşma edinimi bozulur, ki bu da dil gelişiminin farklı bir kalitede olmasına ve tipik gelişimin gerisinde kalmasına neden olur. İşitme bozukluğunun bir sonucu olarak aşağıdaki büyük zorluklar ortaya çıkabilir:

- Telaffuz, vurgu, ton, ritim, tempo, dinamikler vb.ndeki farklılıktan dolayı işitme engelli kişinin konuşması daha az anlaşılır.
- Kelime dağarcığı, tipik gelişen akranlarının altındadır: daha az kelime anlaşılır ve kullanılır. Özellikle, daha az sıklıkla kullanılan kelimeleri (örneğin terimler, eski kelimeler, ifadeler) ve soyut (görsel olarak akıl almaz) kavramları yakalamaları zordur. Kelime dağarcığındaki eksiklikler hem anlatımı, hem de anlamayı etkiler.
- Yazılı veya sözlü dil kullanımı uygunsuz olabilir veya gramer öğelerinin anlamını ve anlam değiştirici etkisini anlamadıkları için konuşmayı anlama sınırlıdır (Farkas ve Perlusz, 2000).

Günlük hayatımızdaki ve eğitimimizdeki bilgilerimizin çoğu işitme, konuşma ve/veya yazılı dil ile aktarılır. Bu nedenle, işitme kaybı tam olarak düzeltilmemiş veya ciddi şekilde hasarlı işitme engelli çocukların yetersiz işitmesini veya anlamasını bekleyebilirsiniz (Braden, 2017).

İşitme engelli kişiler bir müzeyi ziyaret ettiğinde karşılaşılan temel zorluklar aşağıdakilere atıfta bulunur:

- Ortam seslerini, müziği ve konuşmaları duyma yeteneğinde azalma
- Konuşmaları anlamada azalma
- Dil zorlukları, metin bilgilerini daha az anlaşılır hale getiren dil zorlukları
- Kendilerini konuşma yoluyla ifade etmelerini güçleştiren dil zorlukları
- Yetersiz dünya bilgisi

İşitme engellilerle iletişim, hasarın şiddetine ve yapısına bağlı olarak birçok şekilde olabilir:

a) Konuşma veya metin kullanarak sözlü/sözlü iletişim. Yukarıda bahsedilen özellikler gözlemlenebilir.

b) İşitme cihazı işitmeyi gerektiği gibi iyileştirmese, işitme engelli kişi ayrıca konuşmayı anlamak için dudak (veya konuşma) okumaya da güvenebilir. Kişi ağızdan okurken konuşmacının ağız hareketlerine göre konuşmayı görsel olarak anlar. Ağızdan okuma sırasında, yüz yüze iletişim, konuşmacının yüzünün ve ağzının uygun şekilde aydınlatılması ve görünürlüğü önemlidir.

c) Genellikle ileri derecede işitme bozukluğu olan ve konuşma/yazı dilini sınırlı kullanan işitme engelli kişiler, sözlü iletişim yerine veya buna ek olarak işaret dili iletişimini tercih eder (Braden 2017).

Sağır insanlar müzelerde dil, eğitim ve sosyal engellerle karşılaşabilirler. Günümüzde, giderek daha fazla müze, işitme engelli müze eğitmenleri tarafından işaret dili rehberli turlar veya tabletler gibi, özellikle sağır insanlar için tasarlanmış programlar aracılığıyla sanat eserleri koleksiyonlarına erişim sağlamaya çalışıyor (Feenstra, 2015). Yasal nedenlerin dışında, sanat müzelerinin halka her şey dahil, eşit erişim sağlama sorumluluğu vardır, özellikle de herhangi bir kamu fonu alırlarsa. Sanat müzeleri çeşitli izleyiciler için özel programlar sağladığından, programlara herkesle aynı erişim hakkı, sağır bir kişinin hakkıdır. Sonuç olarak, sanat müzeleri ve diğer eğitim kurumları, sağır topluluğun üyelerini sosyal öğrenme girişimlerine dahil etmek için sürekli çaba göstermelidir. Erişilebilirlik programlaması, iş birliğine dayalı yöntemlerle ve kurumsal bağlılıkla oluşturulduğunda en etkilidir (Westerhoff, 2017).

Müzeler, çok kültürlülük ve kültürel çeşitlilik konusunda farkındalık yaratmak için ideal mekanlardır. Sağır Topluluğu, kişisel kimliklerinin bir özelliği olan ana dilleri olan İşaret Dili aracılığıyla kendilerini ifade ederler. Müzelerde kimlik duygusunun keşfi koleksiyonların kamuoyuna sunulması ile gerçekleştirilir. İşitme engellilere yönelik etkinlikleri teşvik ederek müzeler, sağır veya işitme güçlüğü çeken kişiler için aidiyet duygusunu artırabilir (Martins, 2016). Sergiler, müzelerin işitme engelli ziyaretçilerin kişisel kimliklerinin gelişimine katkıda bulunan kişisel yansımaları paylaşmaları için fırsatlar yaratmasının bir yoludur. Müzeler, bu iletişim sistemini kullanarak sanat terimlerinin işaret dili kelime dağarcığını genişletme potansiyeline de sahiptir.

Martins (2016), iki dilli modeli etkinlikler yoluyla kullanan müzelerin, işitme engelli kültürü alanında yeni becerilerin geliştirilmesine katkıda bulunacağını ve aynı zamanda sağır ve işiten kişileri aynı alanda yeniden bir araya getirerek işitme kültürüne kazandıracağını savunmaktadır.

Johnson'a (2013) göre müzeler, erişim ve katılım için en yüksek standartları teşvik etmede lider olmaya çalışmalıdır. Ayrıca müzeler, ziyaretçilere kendilerine en uygun kanalı seçmeleri için birden fazla giriş sağlamak üzere içeriği birden çok duyuşsal kanal aracılığıyla sunmalıdır.

İşitme engelli insanlarla iletişim kurmak için öneriler

- İletişim için sessiz bir yer kullanın, çünkü arka plan gürültüsü işitme kalitesini daha kötü hale getirir.

- Konuşmadan önce ziyaretçinin dikkatini çekin: ör. omzuna hafifçe vurun veya bir el hareketi veya başka bir görsel sinyal kullanın.
- İşitme engelli kişi veya gruptan bir veya iki metre uzakta durun. Bu, işitme cihazı kullanıcıları, dudak okuyucular ve işaret dili kullananlar için de önemlidir.
- Göz teması kurun ve konuşurken bu teması koruyun. Bir görüşmede birden fazla kişi varsa, konuşmak için sıranızı bekleyin.
- Dudak okumayı kolaylaştırın. Yüzünüzün gölgede olmadığından emin olun. Ağzınızı kapatmamaya çalışın. Dudak okuma en etkili olarak birebir yapılır. Grup durumlarında, büyük toplantılarda veya dudak okuyucunun konuşan kişiden uzak olduğu yerlerde daha az etkilidir.
- Açık konuşun, çok hızlı konuşmayın. Mırıldanmayın, bağırmayın veya abartmayın- Bu sizin dudak kullanma kalıplarınızı bozar. Kısa cümleleri anlamak uzun cümlelerden daha kolaydır.
- Gerekirse tekrar edin ve yeniden ifade edin. Aynı şeyi farklı bir şekilde söylemeye çalışmak anlamaya yardımcı olabilir.
- İletişime yardımcı olmanın sözlü olmayan yolları olan jestleri, beden dilini ve yüz ifadelerini kullanın.
- Anlamaya yardımcı olması için bir yere yazın veya çizin.
- Görme, işitme engelli veya işitme güçlüğü çeken ziyaretçiler için birincil yöntemdir. Konuşmadan önce veya sonra görsel bilgileri okumak için zaman tanıyın.
- Bir çevirmen kullanırken, işitme engelli ziyaretçiyle göz teması kurun, doğrudan onunla konuşun (Bird & Mathis (eds) 2003; Westerhoff 2017).

MÜZELERDE İŞİTME ENGELLİ VEYA AĞIR İŞİTEN ZİYARETÇİLER İÇİN EN İYİ UYGULAMALAR

1. İşaret dilinde turlar

- Tüm dünyada müzeler işitme engelliler için işaret dili ile turlar düzenliyor. Sağır bir tur rehberine sahip olmanın önemi, üyeleri için etkinlikler düzenleyen sağır topluluğunun bir temsilcisinin, bu kültürü oluşturan sağır insanlara yönelik değerlerin daha iyi anlaşılmasını kolaylaştırabileceği gerçeğinde yatmaktadır. Aynı zamanda sağır topluluklar gibi kültürel azınlıklar için bir güçlenmeyi temsil eder.
- Müze yaşamına ulaşmanın en iyi yollarından biri tur yapmaktır. Ziyaretçilerin müze tarafından oluşturulan turlara katılabilecekleri iki yol vardır: ilki ve en geleneksel olanı müze tarafından eğitilmiş bir kadroyla yüz yüze, ikincisi ise teknolojiyi kullanarak. Artıları ve eksileri olan her iki yöntem de sağır ve ağır işitme engeli olan ziyaretçiler için erişilebilir olacak şekilde değiştirilmiştir. *Evrensel tasarıma* odaklanan bir yaklaşım, işaret dili rehberi ile turlar sunar ve herhangi bir işitme katılımcısı

için bir sesli rehber içerir. Bir işaret dili rehberi ve bir sesli rehber kombinasyonu, hizmeti tüm müze ziyaretçileri, özellikle her türlü işitme becerisine sahip gruplar için erişilebilir hale getirir. İşaret diline (İD) özgü programlama her zaman teşvik edilir ve istenirken, geleneksel ziyaretçilerle aynı doğallık ve eğitim özgürlüğü arzusu, işitme engellilerin daha fazlasını istemesine neden olur.

- Teknoloji tabanlı İD video turları, Sağır ziyaretçiler için günlük erişilebilirlik programı sağlamanın en etkili yoludur. İD video turlarının içeriğinin oluşturulmasının birkaç yolu vardır. En başarılı yol, dışarıdan bir şirketle işbirliği yapmaktır. Çünkü müze personeli, Sağır topluluk üyeleri ve Sağır üyeler arasında mükemmel bir denge kurarlar.
- İşaret dili video turları, geleneksel, yüz yüze turların bilginin topluluğun istediği dilde sunulması ve ziyaretçiler olarak bilgileri kaçırmadıklarını hissetme ve bireysel öğrenme özgürlüğünü deneyimleme gibi pek çok faydasını sağlar. İşaret dili video içeriği ile Sağır ziyaretçiler, oluşturulan malzemeye kendi zaman ve sıralarında erişmekte özgürdür. Bu tür bir özgürlük, bu teknolojilerin yaratılmasından önce mevcut değildi. Buna ek olarak, çoğu müze, dilden bağımsız olarak video turları için aynı cihazları kullanmakta ve Sağır ziyaretçilerin gereksiz veya istenmeyen şekilde dikkat çekmeden müzenin tadını çıkarmalarına fırsat vermektedir.

2. İşaret dili tercümanları

İşaret Dili tercümanlarını işe almak Sağır nüfusun müze programlamasına dahil edilmesinin en hızlı yollarından biridir. Çünkü sağlanan içeriğin manipülasyonunu veya oluşturulmasını gerektirmez. İD tercümanları, konferanslar, sunumlar, törenler ve turlar dahil olmak üzere halka açık etkinlikler için sağlandığında Sağır ziyaretçiler için anlayışı ve katılımı artırabilir. Çoğu müze için, bir kişinin bir İD tercümanı talep etmesi durumunda, belirli düzenlemeler yapmak için planlanan tarihten en az iki hafta önce müzeyle iletişime geçmeleri gerekir. Bu hizmet, yeterli planlama süresine sahip gruplar veya bireyler için kabul edilebilir, ancak kendiliğinden gelen ziyaretçi için çok az işe yarayacaktır (Westerhoff, 2017). İD, bu iletişim dalgasını kullanan işitme engelli kişiler için bir erişilebilirlik aracı olabilir. Tercüman, sözlü İngilizce ve İD arasında tercümanlık yapar. İD rehberli turlar ICT araçlarıyla gerçekleştirilebilir. Her toplumun (örneğin okul) farklı İD lehçelerine sahip olması nedeniyle zorluklar yaşanabilir.

3. İşitme zorluğu çeken ziyaretçiler için iyileştirme sistemli sesli rehberler

4. Müze koleksiyonundaki önemli nesnelerin işaret dili tercümelerini içeren multimedya kılavuzları.

Londra'daki British Museum, müzedeki yaklaşık 200 nesnenin imzalı videolarının bulunduğu bir İngiliz İşaret Dili Multimedya Turu sunmaktadır.

5. Yardımcı dinleme cihazları (YDC) veya yardımcı dinleme sistemleri (YDS)

Yardımcı Dinleme Sistemleri (YDS) özellikle sesli iletişim için kullanılan mekanlarda (konser ve amfiler, canlı tiyatrolar, sinema salonları, toplantı odaları) faydalıdır. YDS, arka plan gürültüsünü en aza indirerek, mesafenin etkisini azaltarak ve zayıf akustiği geçersiz kılarak işitme kalitesini iyileştirir. YDC'ler şunlardır: FM sistemleri, kızılötesi sistemler ve indüksiyon döngü sistemleri (İşitme Yardımcı Teknolojisi, 2013) (Bird & Mathis (eds) (2003). YDC'ler, müze personelinin onları nerede bulacağını, nasıl çalıştıracağını ve hatırlayacağını biliyorsa yararlıdır. Yasal olarak, YDS'ler şu özelliklere sahip montaj alanlarına kalıcı olarak kurulmalıdır: '(1) en az elli kişiyi barındıran veya bir ses amplifikasyon sistemi olan ve (2) sabit oturma yeri olan' (Goldman ve ark., 2003). Bu genellikle konferans alanları, sinema ve canlı tiyatrolar veya büyük toplantı odaları olan müzeler için geçerlidir. Kullanılabilen üç farklı sistem türü vardır. Bunlar ses döngüsü, FM ve kızılötesidir. Hepsinin, bazıları taşınabilir veya kalıcı kurulum için daha elverişli olan ve odanın boyutu ve işlevi ("Yardımcı Dinleme Sistemleri ve Cihazları", Ulusal Sağırlar Derneği) ile onları başarılı bir seçim haline getiren bireysel nitelikleri vardır. YDS'ler, çeşitli işitme aralığına sahip ziyaretçilerin konferanslar, filmler ve performanslar gibi sesi güçlendirilmiş programlara katılmasına olanak tanır. Doğası gereği daha taşınabilir olan sistemler (FM ve kızılötesi), işitme güçlüğü çeken kişilerin günlük erişilebilirliğini artırarak 'standart' bir turda doktorlar tarafından da kullanılabilir. Ziyaretçilere özel ve günlük etkinlikler için sağladıkları erişime ek olarak, YDS'ler doğası gereği az bakım gerektirir. Bu sistemler bir müze içinde kurulduktan/çalıştırıldıktan sonra, çok fazla para veya personel bakımı gerektirmez.

- FM alıcıları, sinemalarda veya genel seslendirme sistemlerinde kullanılanlar gibi, genel ses sistemine bağlanan özel radyo frekanslarını alır. Ziyaretçi, doğrudan bir işitme cihazına veya biyonik kulağa (koklear implant) bağlanabilen bir alıcı alır veya alıcı, kişisel bir işitme cihazı kullanmayan kişiler için sesi yükseltmek için kulaklıkla birlikte kullanılabilir.

- Kızılötesi sistemler, FM alıcıları gibi alıcılar tarafından alınan kızılötesi ışık dalgalarını iletir.

- İndüksiyon döngü sistemlerinde kablo, tiyatrolar gibi alanların çevresine yerleştirilir ve ses iletildiğinde devreye girerek döngünün belirli bir aralığında elektromanyetik bir alan oluşturur. Sistem doğrudan işitme cihazları ve çoğu kişinin yaptığı telebodin ayarına sahip biyonik kulaklarla çalışır. Ziyaretçi, ses seviyesini kendi kişisel işitme cihazında ayarlayabilir (İşitme Yardımcı Teknolojisi, 2013).

6. Telekomünikasyon hizmetleri

Sağır ve işitme güçlüğü çeken kişiler tarafından kullanılan en eski telekomünikasyon sistemlerinden biri, daha sık olarak TD olarak anılan Teledaktilo'dur. Bu, kullanıcıların bir telefon hattı üzerinden doğrudan birbirlerine yazmalarını sağlayan teknoloji tabanlı bir cihazdır. TD, sağır veya işitme güçlüğü çeken kişilerin birbirleriyle veya cihaza sahip olan işiten kişilerle iletişim kurmasına izin

verir. Mevcut cihazlar küçük ve hafiftir ve müze bilet ofislerinde ve bilgi servis merkezlerinde bulunabilir. Ancak günümüzde TD'ler nadiren kullanılmaktadır ve genellikle "eski teknoloji" olarak düşünülmektedir. Bunun yerine birçok sağır kişi video aktarma hizmetlerini (VAH) kullanır. VAH, İşitme engelli bir kişiyi işiten bir kişiye aktarmalı bir çağrı merkezinde bulunan canlı bir tercüman aracılığıyla bağlayan bir hizmettir. VAH, müze kısmında özel bir ekipman veya eğitim gerektirmez ve etkili hizmet sağlar.

7. Altyazı ekleme

Altyazı, konuşma ve diğer sesleri okunabilir metin olarak görüntüleyen başka bir erişilebilirlik biçimidir. Yazı dilini (metinleri) iyi anlayan işitme engelliler için faydalıdır. Altyazı üç biçimde gelir: açık alt yazılar, kapalı alt yazılar ve gerçek zamanlı alt yazılar.

- Videolarda sürekli olarak açık altyazılar bulunur. Açık altyazı, bir işitsel veya görsel parçaya yerleştirilerek onu her zaman görünür kılar. Kapalı altyazı, dijital veya manuel seçim yoluyla açılıp kapatılabilen bir özelliktir. Kapalı açıklamalı alt yazıyı görmek için, kullanıcının bu seçeneği görüntülemeyi seçmesi gerekir. Bu nedenle kapalı açıklamalı alt yazılar cihaz ayarlarından etkinleştirilmelidir. Açık altyazılar, anında erişim sağladıkları için tercih edilir ve işitme engelli veya işitme güçlüğü çeken ziyaretçilerin, personelin altyazıları etkinleştirmesini istemek için fazladan bir işlem yapması gerekmeyecektir. Bir müze tarafından üretilen herhangi bir video, üç aydan daha uzun süre görüntülenecekse altyazılı olmalıdır veya kısa süreli ekranlarda videolar için kelimesi kelimesine bir transkript mevcut olmalıdır. Dış kaynaklar tarafından üretilen başlıksız videolar kullanılırken, birebir transkriptler de sağlanmalıdır. Diyalog içermeyen videolar bu şekilde not edilmelidir. Böylece işitme engelli veya işitme güçlüğü çeken kişiler başlıksız içeriği kaçırdıklarını düşünmezler (Erişilebilir Sergileme Tasarımı Yönergeleri, Smithsonian).

- Altyazı, ses içeriğinin görsel olarak gösterilmesidir. Genellikle sözlü transkripsiyonlarla karıştırılan altyazı sadece sözlü kelimeleri değil, aynı zamanda konuşmacının kimliğini, ses efektlerini ve müzikal açıklamaları da içerir. Ulusal Sağırılar Derneği başarılı altyazıları şu şekilde açıklar: '(1) sesin iletildiği anda senkronize edilen ve yaklaşık olarak aynı anda görünen (2) içerik olarak sesin içeriğine eşdeğer ve eşit, hoparlör tanımlama ve ses efektleri dahil, (3) bunlara ihtiyaç duyan veya isteyenler için erişilebilir ve kolayca ulaşılabilir' (Westerhoff, 2017).

- Müze içinde görsel ve işitsel materyallere altyazı eklenmesi, yalnızca Sağır veya İşitme Güçlüğü olanlar için değil, çok çeşitli ziyaretçiler için erişilebilirliği ve bireysel katılımı artırabilir. Hem açık hem de kapalı altyazı, ziyaretçi erişilebilirliğini artırırken, açık altyazı kullanımı, hizmetin kullanımını zorluk çektiği bilinmeyen kullanıcılara kadar genişletir. Böylece, çocuklar, öğrenme güçlüğü olan kişiler ve ikinci dili İngilizce olan ziyaretçiler de ses parçasının yanında okuma becerisinden yararlanabilir (Westerhoff, 2017).

Filmlerde veya videolarda açık ve kapalı altyazı kullanılır ve canlı konuşmayı metne dönüştürmek için gerçek zamanlı altyazı kullanılır. Gerçek zamanlı altyazı, daha önce bahsedildiği gibi bazen CART veya Bilgisayar Destekli Gerçek Zamanlı Raporlama olarak adlandırılır. Canlı performanslar, konferanslar, sunumlar ve toplantılar için kullanılabilir (Bird & Mathis (eds) (2003); Johnson, 2016).

8. Altyazıları ve transkriptleri olan sergi videoları ve filmleri

Pek çok sağır ve işitme güçlüğü olan ziyaretçi için, yeni avuç içi teknolojileri, müzeleri bağımsız bir şekilde gezme, işaret dilindeki ekranlar hakkında yorum alma ve/veya bir el bilgisayarında veya PDA'da altyazı eklenmesi için ilk şansı sunmaktadır. İşaret Dili Kılavuzu ile sağır ziyaretçiler, avuç içine sığan ekran tabanlı bir cihazda imzalı tercümenin video görüntülerini izleyebilir. Video ve multimedya içerikleri ayrıca altyazıları da içerebilir. Aynı el bilgisayarları, kablosuz altyapı ve hatta multimedya turları için dağıtılan içerik, sağır ve işitme engelli işaret için İşaret Dili ve Altyazılı Turlarda yeniden kullanılabilir. Böylece sağır ziyaretçiler müzede altyazıları ve/veya diğer uzmanlık terimlerini (söz) görerek hem sergilenen nesneler hakkında bilgi edinip, hem de onların daha fazla tam katılımını sağlamak ve bu konuları derinlemesine araştırmak için gerekli olan kelimeleri ve kelimeleri öğrenebilirler (Proctor, 2004).

9. Sesli rehberlerin transkriptleri

10. Personel Eğitimi

Personeli en iyi hizmeti nasıl verebilecekleri ve farklı topluluklarla nasıl ilişki kurabilecekleri konusunda eğitmek, bir müzenin hoş bir ortam sağlamak için yapabileceği en önemli şeylerden biridir. Tüm müze personelinin alması gereken iki farklı eğitim türü vardır. Birincisi, müzenin sağır ve işitme güçlüğü çeken ziyaretçiler için hizmet ve konaklama için nasıl hizmetler sunulacağına dair temel bilgilerdir. Bu, herhangi bir YDS'nin nasıl çalıştırılacağına ilişkin bilgilerle herhangi bir telekomünikasyon hizmeti, altyazılı videolar ve tüm özel programları içerir. Müze personeline temel iletişim becerilerinin sağlanması, engelli ziyaretçilere doğru bir şekilde uyum sağlama becerilerinde bir güçlenme hissi uyandırabilir. 'İşitme kaybının bir kişinin anlamlı bir deneyim yaratma yeteneğini nasıl etkileyebileceğine dair arka plan bilgisini öğrenmek, empati duygusu oluşturmak için de değerli olabilir' (Johnson, 2013). Tüm çalışanların engelli topluluklarının özellikleri ve ihtiyaçları hakkında daha fazla bilgi sahibi olduğu bir ortamın sürdürülmesi, yalnızca daha iyi uygulamalar ve daha büyük bir erişilebilirlik duygusu ile sonuçlanabilir.

İkinci tür eğitim, engellilik bilinci ve duyarlılık eğitimi ile ilgilidir ve kalifiye bir personel tarafından veya dışarıdan bir kişi veya şirket ile istişare yoluyla kolaylaştırılabilir. Personeler engellilik bilinci ve duyarlılık eğitimi vermek her zaman kolay değildir. Katkıda bulunan faktörlerden biri, kültür

kurumlarında görece yüksek devir hızıdır ve bu da herkesin eğitim almasını zorlaştırır. Temel farkındalık eğitimi vermek üzere eğitilmiş personelde kalifiye bir üyeye sahip olmak, bir kurum en uygun zamanlarda sürekli eğitim verebildiği için devir oranını daha az sorun haline getirir.

11. Rehber köpekler için su

12. Bazı müzelerin sağladığı hizmetler:

a. Konuşma ve film için işitme döngüleri

b. İşaret dilinde ve İD tercümeli konuşmalar

c. Canlı konuşmadan metin açıklamasına konuşulan sözcüğü konuşmacının yakınında bulunan geniş bir ekranda görünür metne dönüştüren hizmetler

Playforth'a (2004) göre tam kapsamlı bir bilgi servisi (müzeler, kütüphaneler gibi) şunları içerecektir:

- Hizmetlerin tanıtımı;
- Sağır kulüpleri ve barlarında, sosyal hizmet ve odyoloji departmanlarında ve uzman kuruluşlarda duyurular;
- Sağır insanlarla ilgili bilgileri içeren, sade bir dille ve anlaşılır yazı tipiyle medyada yer alan makaleler ve reklamlar;
- Uzman web sitelerine bağlantılar içeren erişilebilir web siteleri;
- İD tercümesi ile sağlanan hizmetler hakkında video bilgileri, arka planda gürültü içermeyen net bir film müziği ve sitenin farklı bölümlerine yönlendirmeler içeren geniş ve net alt yazılar;
- Mevcut olanların reklamını yapmak için sağır kulüplerini, dudak okuma derslerini, ağır işitenlerin kulüplerini ziyaret eden müze personeli;
- Personelin sesli telefonlara cevap vermesi konusunda netlik ve sabır;
- E-posta, faks, metin telefonları, görüntülü telefonlar ve bunları kullanabilen personelin varlığı;
- Text Direct (metin telefonu ve sesli telefon kullanıcılarını birbirine bağlayan aktarma hizmeti) ve Hasicom'a (işitme engelliler için) kaydolan kütüphane hizmeti;
- Cep telefonları üzerinden metin mesajlarını gönderme kolaylığı;
- Tüm alanlarda net tabelalar;
- Karşılama alanları ve danışma masalarında tümü uygun şekilde yerleştirilmiş indüksiyon döngüleri, iyi aydınlatma, net arka planlar ve iyi ses dağılımı;
- Temel İD ve sağırlara karşı farkındalık konusunda eğitilmiş tüm personel ile daha yüksek standartlarda eğitilmiş sağır-kör manuel alfabesi bilen personel;
- İşitme engelli kişilerin, öğrenme güçlüğü çeken veya akıl sağlığı sorunları olan sağır kişilerin özel ihtiyaçlarının ve bunların nasıl karşılanacağını farkında olan tüm personel;

- İşitme engelli kişilerin, öğrenme güçlüğü çeken veya akıl sağlığı sorunları olan sağır kişilerin özel ihtiyaçlarının ve bunların nasıl karşılanacağını farkında olan personel;
- Tüm danışma noktalarında sanal insan imzalama ekranı (VISICAST, TESSA);
- Tam nitelikli tercümanlarla nasıl iletişime geçileceğini bilen personel;
- Net bir şekilde gösterilen kat planı ve bilgi içeren hoş geldiniz broşürü.

IV. Müze erişilebilirlik programları, konsorsiyum kapsamındaki katılımcı ülkelerde mevcut olan yasal politikalar, uygulamalar ve programlarla ilgili iyi uygulama örnekleri. Tüm dünyadaki müzelerden örnekler

Erişilebilirlik veya her ne şekilde olursa olsun iletişim kurmak, müzeler ve işitme engelli bireyler arasında ilişki kurmada önemli bir rol oynar. Uluslararası kurumlarda iletişimi kolaylaştırmak için çeşitli çabalar görmektediriz.

Kültürel Miras için Erişilebilir Kaynaklar Ekosistemi ([Accessible Resources for Cultural Heritage EcoSystems - ARCHES](#)), müzeleri tüm teknolojiler ve katılımcı bir yöntem aracılığıyla daha erişilebilir hale getirmeyi amaçlayan bir Avrupa projesidir. Avrupa Birliği'nin desteği sayesinde ARCHES engellileri, teknoloji şirketlerini, üniversiteleri ve müzeleri bir araya getirmiştir. Bir grup katılımcıyla birlikte teknolojik çözümler geliştirilmiş ve bunlar üç yıl içinde test edilmiştir. AB fonları nedeniyle engelleri olmayan Avrupa müzeleri: 3D kopyalar, cep telefonu uygulamaları, İD konuşan oyunlar ve avatarlar ve müzeler için çok duyuşal malzemeler. Teknolojiler İspanya, Avusturya ve Birleşik Krallık'ta 200'den fazla engelli kişi tarafından ortaklaşa tasarlanmış ve test edilmiştir.

Teknoloji Sayesinde Müzeler Daha Erişilebilir: Bilgi ve İletişim Teknolojileri, sosyal ağlar, internet, uygulamalar vb.

Google Street View platformuyla birlikte **Google Haritalar**, bir alan önizlemesi dahil olmak üzere konumların "ziyaret edilmesine" izin vermiştir. Gerçekten de Google Street View'a dayanan Google Kültür Enstitüsü'nün çalışması sayesinde, **Paris'teki Palais Garnier opera binası, Berlin Filarmoni konser salonu ve Madrid'deki Teatro Real opera binası** gibi önemli kültürel simge yapıları yalnızca bir ekran ve bir internet bağlantısı kullanarak görmek mümkündür. Organizasyon ayrıca New York'taki Eleanor Roosevelt'e veya **Boston'daki Afro-Amerikan Tarihi'ne** adanmış olanlar gibi sanat koleksiyonlarının ve müzelerin erişilebilirliğini de teşvik etmektedir. **Londra'daki St. Paul Katedrali, Brezilya'daki Kahve Müzesi ve Yunan Akropolü** Google'ın girişimi sayesinde evden ziyaret edilebilecek diğer yerlerdir. Bu sistemlerin avantajı, bizi mevcut her çalışmanın ayrıntılarına neredeyse imkansız bir şekilde yaklaştırmalarıdır, böylece aksi takdirde fark edilmeyecek öğeleri takdir edebiliriz.

Sage Traveling, engelli ve yaşlı konuklar için gerçekten kişiselleştirilmiş seyahatler sunmaktadır. Yalnızca Avrupa'daki destinasyonlara erişilebilen gezilerle ilgilenmekte ve engelli gezginlerin yolculuk sırasında karşılaşılabilecekleri zorluklara yanıt vermektedir. Engelliler için Avrupa'daki erişilebilir turistik yerler, limanlar, oteller ve ulaşım için kapsamlı, ayrıntılı ve organize seyahat bilgileri sunmaktadır.

Teknoloji bizi sanal sergiler aracılığıyla sanata yakınlaştırabilir veya bir müzedeki nesneler, resimler ve sanat eserleri hakkında ek bilgi sağlayabilir. Ama aynı zamanda bu yerleri görme engelliler için de erişilebilir kılmaktadır: **3D baskı**, bir müzeyi ziyaret etme deneyimini dönüştürebilen bir araçtır. **New York'taki Met Müzesi**, bu teknoloji sayesinde ziyaretçilerin galerilerinden eve bir hatıra eşyası götürmelerine olanak tanıyan üç boyutlu yazıcıların tanıtılmasında öncü olmuştur. Avrupa müzeleri için üç boyutlu baskıyı daha erişilebilir hale getirmek için Ambavis projesi Avrupa Birliği'nin desteğiyle başlatılmıştır. Fikir, 3D yazıcıların görme engelliler için "dokunsal kopyaları" yeniden oluşturması, böylece sergilerden de keyif alabilmeleridir. **Avusturya, Almanya ve Birleşik Krallık** bu girişimin başarıyla uygulandığı ülkelerden bazılarıdır.

Aynı şekilde, **Madrid'deki Museo del Prado**, AXA Vakfı ve ONCE işbirliğiyle “Hoy toca el Prado” sergisini başlattı. 3D teknolojisi sayesinde, Vulcan Forge'daki Apollo, Eli Göğsünde Soylu Adam veya görme engelli insanlar tarafından dokunulabilen The Parasol dahil olmak üzere farklı türlerin altı temsili çalışması ortaya çıkmıştır. Bu şekilde, ziyaretçiler zihinsel olarak resimleri yeniden oluşturabilmekteler. Sergide ayrıca Braille yazılı metinler, sesli kılavuzlar ve opak karton gözlükler de yer almıştır.

3D baskı, müzelerin kör insanlar için erişilebilir olmasına izin verirken, mobil uygulamalar da işitme engelli kişilerin ziyaretlerini kolaylaştırabilmektedir. Charlie ve Çikolata Fabrikası ve Matilda gibi çocuk kitaplarının yazarı ve ünlü yazarı Roald Dahl'a adanan müzede bu teknolojinin kullanılmasına bir örnek bulunabilir. Mark Applin tarafından tasarlanan Signly uygulaması, sağır insanların kaynaştırılmasını kolaylaştırmak için oluşturuldu. Uygulamanın amacı, işitme engelli ziyaretçilerin geleneksel sesli rehberlerin açıklamalarının keyfini çıkarabilmeleri, İD'ni doğrudan cep telefonlarında kullanabilmeleridir. Roald Dahl Müzesi, 2015 yılında duyurulduğu gibi, rota boyunca Signly'nin ünlü romancının hayatı ve eserleri hakkında daha fazla bilgi edinmek için kullanılabileceği 24 nokta kurmuştur.

Kör veya sağır kişiler, daha önce erişemedikleri müzeleri ziyaret etmek için yeni teknolojilerden yararlanabilirler. Peki fiziksel bir engel nedeniyle evini terk edemeyenlere ne olacak? Google'ın veya Louvre ve Nintendo'nun sunduğu sanal turlara ek olarak, robotik de bu insanlar için harika bir müttefik olabilir. Robotik kullanımı, San Francisco'daki de **Young Müzesi'nde ve Mountain View'daki (California) Bilgisayar Tarihi Müzesi'nde** zaten uygulanmıştır.

İÇERİ GEL! Avrupa'da Kapsayıcı Müzeler Projesi ([COME-IN! Inclusive Museums in Europe Project - The COME-IN!](#)), Orta Avrupa kültür mirasını değerlendirmeyi, daha küçük müzeler yapmayı ve daha geniş bir engelli halkı için erişilebilir olmayı amaçlamaktadır. Proje, 2.7 Milyon Avroluk bir bütçeyle Avrupa Birliği'nin Interreg Orta Avrupa Programı tarafından finanse edilmektedir. Ana hedef, müzelere açık erişim için daha geniş bir kapsayıcılığa yönelik işbirliğiyle (COME-IN!), küçük ve orta

büyükteki müzelerin kapasitelerini artırarak, onları farklı türden engelleri olan daha geniş bir halk için erişilebilir kılarak bu sorunu çözmektir.

Görünenin Ötesindeki Sanat ([Art Beyond Sight](#)), sanat ve kültürün yaşamı zenginleştiren faydaları aracılığıyla binlerce çocuk ve yetişkinin hayatını güçlendirmeye ve zenginleştirmeye adanmıştır. Görünenin Ötesindeki Sanat (GÖS), herhangi bir fiziksel veya bilişsel engelli veya zihinsel sağlık sorunu olan kişiler için sanat ve kültür, rekreasyon, spor ve eğlenceye erişimi ve dahil olmayı desteklemektedir.

Görünenin Ötesindeki Sanat personeli, bu müze çalışmaları programlarından öğretim üyeleri, mezunlar ve öğrencilerle çalışmıştır:

- Arizona Devlet Üniversitesi, Tempe
- Washington Üniversitesi, Seattle
- Indiana Üniversitesi-Purdue Üniversitesi, Indianapolis
- Sanat Üniversitesi, Philadelphia
- Cooperstown Yüksek Lisans Programı, (New York Devlet Üniversitesi-Oneonta) Cooperstown, NY.
- George Washington Üniversitesi, Müze Çalışmaları, Washington DC
- Müze Erişimi: Müzede Kapsayıcı Uygulamalar

ABD'deki birkaç müzede, görme engelli veya kısmen görebilen kişilere yönelik sunulan hizmetler arasında büyük basılı etiketler, Braille etiketleri ve haritalar, sesli kılavuzlar ve sesli açıklamalar (görsel öğelerin açıklayıcı anlatımı) yer almaktadır. Müzelerde bu kişiler için farklı dokunsal olanaklar da mevcuttur (Braden, 2016). Bu tür bir olanak, ziyaretçilerin farklı nesneleri (gerçek veya taklitler) dokunarak (eldiven kullanmayı içerebilen veya içermeyen) keşfetmeye teşvik edildiği bir dokunma turudur.

İstek üzerine sunulan veya bazen halka arz olarak planlanan dokunma turları, Metropolitan Sanat Müzesi'nden Pennsylvania Üniversitesi Arkeoloji ve Antropoloji Müzesi'ne ve Henry Ford'a kadar çeşitli müzelerde bulunmaktadır. Dokunmanın yanı sıra, bu turlar genellikle sanat eserlerinin ve nesnelerin ayrıntılı olarak rehberler tarafından anlatıldığı sözlü anlatımı da içermektedir. The Henry Ford'daki dokunma turları arasında Rosa Parks Otobüsü ve Allegheny Lokomotifleri gibi eserlere dokunma fırsatlarının yanı sıra elde taşınan eserler (Model T kalıp döküm modeli ve 3D baskılı Dymaxion Evi gibi) ve eldiven kullanarak incelenebilen çeşitli tarihi otomobiller bulunmaktadır.

Braden'in çalışmasında (2016) belirtildiği gibi, görme engelli veya kısmen gören bireylere yönelik diğer sunulanlar, sanat eserlerinin ana hatlarını temsil eden yükseltilmiş noktalar ve çizgiler içeren dokunsal diyagramları, sanat eserlerinin yükseltilmiş versiyonlarına sahip TacTiles'ı ve dokunulabilen ve ele alınabilen nesneler veya nesnelerin modellerini içermektedir. Bu kitle için özel

sınıflar ve programlar da mevcuttur. Metropolitan Sanat Müzesi'nde sunulan bu tür programlardan biri "Çizim Yoluyla Görmek" olarak adlandırılmaktadır. Bu programda katılımcılar, müze koleksiyonundaki objelerden esinlenerek gören eğitimciler tarafından kendilerine anlatılan ve dokunabilecekleri sanat eserleri yaratmaktadır.

Amerikan Müzeler Birliği'ne göre, müzelerin "21. yüzyılın hızla değişen manzarasında başarılı bir şekilde gezinmek için yenilik yapması gerekmektedir". Bu nedenle müzeler, gereklilikten sürekli değişen ortamlara adapte olmuşlardır. Modern müze bir istisna değildir. Yeni milenyumun teknolojik ilerlemeleri, müzelerin ziyaretçileriyle bağlantıda kalmak için yenilikçi yollar bulmalarını gerektiren başka bir değişim ihtiyacını belirlemiştir.

Erişilebilirlik veya her ne şekilde olursa olsun iletişim kurmak, müzeler ve işitme engelli bireyler arasında ilişki kurmada önemli bir rol oynamaktadır. Uluslararası kurumlarda iletişimi kolaylaştırmak için çeşitli çabalar görebiliriz.

New York'taki Metropolitan Sanat Müzesi (Metropolitan Museum of Art), işitme engellilere özel erişilebilirliğin en geniş havuzlarından birini sağlamaktadır. Met, web sitesinde zaten müzenin "tüm ziyaretçileri memnuniyetle karşıladığını ve herkesin erişebileceği programlar ve hizmetler sunma taahhüdünü teyit ettiğini" belirtmektedir. Web sitesi, erişilebilirlik hakkında ayrıntılı bilgi sağlamakta ve müze, işitme engelli kişilere işitme kaybının ciddiyetine göre fırsatlar sunmaktadır. İşitme Kaybı Olan Ziyaretçiler için müze, YDC ve gerçek zamanlı altyazı içeren çeşitli programlar önermektedir. YDC-FM YDC ile galeri konuşmaları, konferanslar ve sempozyumlar düzenli olarak planlanmaktadır. Diğer programlar için sınırlı sayıda FM YDC mevcuttur. Müze, tam olarak hangi bilgi masası ve kabul masasının indüksiyon döngüleri ile donatıldığını veya hangi oditoryum ve merkezin kızılotesi ses geliştirme sistemleriyle (kulaklık ve boyun halkaları ile) donatıldığını belirtmektedir.

Kulaklıklılı Engelli Ziyaretçiler için Sesli Rehber - Sesli Rehber çarılarda kulaklıklar ve ses kontrolü bulunmaktadır. T-düğmeli işitme cihazları için sınırlı sayıda boyun halkası mevcuttur. Sesli Rehber çarılar, işitme güçlüğü çeken, sağır, kör veya kısmen gören ziyaretçilere ücretsizdir.

Gerçek Zamanlı Altyazı Oluşturma - Müze, istek üzerine dersler için gerçek zamanlı altyazı sağlayabilmektedir. Gerçek zamanlı altyazı, eğitimli operatörlerin (ses yazıcısı) konuşmayı metne dönüştürdüğü bir iletişim sürecidir.

Sağır Ziyaretçiler için müze, Amerikan İşaret Dili, İD tercümesi ve gerçek zamanlı altyazı içeren çeşitli programlar sunmaktadır.

Met, tüm yeteneklere sahip grupları üç şekilde karşılamaktadır:

- Eğitimli müze personeli tarafından yönetilen rehberli bir ziyaret
- Müzede kendi grubunuza liderlik etmenize olanak tanıyan kendi kendinize rehberli bir ziyaret veya
- Engeli veya tıbbi sorunu nedeniyle müzeyi ziyaret edemeyen kişiler için tesis dışı program

Londra'daki British Museum'un erişilebilirlikte işitme engelli insanları kapsayan özel bir hizmeti bulunmaktadır: BP sergisinin önemli noktalarını keşfetmek için sağır odaklı BSL turu ([deaf-led BSL tour exploring the highlights of the BP exhibition](#)). Bu tur İngiliz İşaret Dili'ndedir ve seslendirme içermemektedir.

İngiltere'deki TATE Müzesi, web sitesinde "YETERsizLİK VE SANAT" adlı bir sayfa sunarak "sanatçıların insan yeteneklerini kendi sanatlarıyla nasıl resmettiklerini" göstermeyi amaçlamaktadır. Sayfa, müze çalışanları ve TATE'in YETERsizLİK Ağındaki gönüllülerin yardımıyla oluşturulmuştur. Sayfada işitme bozukluğu dahil olmak üzere engellilerle bağlantılı videolar, makaleler, sanatçılar, sanat eserleri önerilmektedir ve TATE'nin koleksiyonuna engelliler tarafından yapılan yorumlara Müzenin Engellilik Ağından ulaşılabilir.

2018 yılında, **Erişilebilir Britanya için Rough Guide'in 7.** baskısı yayınlanmıştır. "Kılavuz, çeşitli ihtiyaçları olan insanlara engelleri ne olursa olsun İngiltere'nin en iyi cazibe merkezlerinden yararlanmaları için ilham vermeyi ve onları desteklemeyi amaçlamaktadır." "Kılavuz, müzeler ve sanat galerilerinden vahşi yaşam parkları ve bahçelerine kadar her beceriden insan için en iyi kapsayıcı ve erişilebilir günleri vurgulamak için açık ve yararlı tavsiyeler sunmaktadır." "Kılavuzdaki her mekan, kendileri engelli olan ya da engelli bir arkadaşı veya aile üyesiyle mekanı ziyaret eden Rough Guides'in yazar ekibi tarafından incelenmektedir." Kılavuzda, işitme engelli kişilerin erişilebilirliğini belirtmek için aşağıdaki evrensel semboller kullanılmıştır: Kılavuzu aşağıdaki linkten çevrimiçi olarak indirebilir veya görüntüleyebilirsiniz: [The Guide is free to download or view online here](#).

SahneMETNİ Londra (StageTEXT London), tiyatro ve kültürü, sağır ve işitme güçlüğü çeken kişiler için altyazılar sağlayarak erişilebilir hale getirmektedir. Altyazı, işitme engelli izleyicinin her kelimeyi görmesini ve yakalamasını mümkün kılar, çünkü aktörlerin konuştuğu veya söylediği şey metin olarak gösterilir. Altyazılı tiyatro gösterilerine katılan kısa bir filmde işitme engelli kişilerin deneyimlerini gösteren mektedir SahneMETNİ'ne buradan ulaşabilirsiniz: [StageTEXT London](#).

Birleşik Krallık bölgesel ve ulusal müzeler, açık erişimli dokunsal ve/veya işitsel tesisleri kalıcı koleksiyonlarının küçük bir kısmına dahil etmeye başlamaktadır (Ginley, 2013; Hirose, 2013; Müzeler Derneği, 2017). Bu tür çoklu duyuşsal sergiler, merkezi bir özellik olmaktan ziyade ana koleksiyonlara küçük eklemeler olma eğilimindedir. VIP ve kampanyacılar genellikle bu hükmün yetersiz olduğu yorumunu yapmaktadır (RNIB, 2003; Hirose, 2013). Küratörler, görme engelli ve kısmen gören ziyaretçiler için kalıcı ve kalıcı olmayan sergilerinin küratörlüğüne ve tasarımına entelektüel erişim sağlarsa çok daha fazlasını başarabilirdi. Chick (2017) çalışmasında, yönetimi Ana Galeri'de bu ziyaretçi grubuna entelektüel erişimi iyileştirmeyi planlayan Ulusal El Sanatları ve Tasarım Merkezi'nin (UETM) durumunu incelemiştir.

Ana temalara ilişkin rehberlik içeren bir özet canlı çalışma belgesi geliştirilmiştir. İçeriğin sınırlı kaynaklara sahip bölgesel bir mekanla ilgili olmasını sağlamak için UETM sergiler ekibine tam olarak

danışılmıştır. Bu çalışma belgesinde kapsanan konular şunlardır: sergi tasarımı, yorumlayıcı paneller ve nesne etiketleri; ses tanımlayıcıları; dokunmatik nesneler; dokunsal ve büyük baskı kılavuzları; aydınlatma; nesnelerin büyütülmesi; büyütülmüş görüntüler ve personel eğitimi. Chick'in çalışmasının (2017) ortaya koyduğu amaç, bu belgeyi, görme engelli ve kısmen gören ziyaretçiler için olağanüstü entelektüel erişime sahip olacak şekilde UETM'nin bir sonraki kalıcı olmayan sergisinin nasıl tasarlanacağını ve düzenleneceğini keşfetmek için bir platform olarak kullanmaktır. Tam ve kısmi görme kaybı olan kişilerin de dahil olduğu müzede personel için eğitimler düzenlenmiştir.

Grup, kalıcı olmayan sergi için ortak oluşturma oturumları sırasında ele alınacak temel konuları şu şekilde belirlemiştir: galeri alanı yol bulma çözümü, tüm ziyaretçileri kapsayan etkili bir çok duyuşsal sergi elde etme, seste yorumlayıcı bilgi ve uygun maliyetin belirlenmesi, UETM Ana Galeri için etkili ses ekipmanı, büyük baskı ve Braille broşürleri, ziyaretçi yardımı ve tercümesi, görme engelli bir kişiye rehberlik etme, sergileri yorumlama ve UETM resepsiyon masasında soruları cevaplama gibi görevleri yapacak UETM galeri asistanları.

Chick'in (2017) çalışmasında bahsettiği “3 Boyutlu Baskı” sergisinin birlikte yaratılmasına ilişkin sonuçlar, nesnelerin işlendiği çok duyuşsal bir masadan oluşmaktaydı; bir trim telefonu (belirli nesnelerin ses tanımlayıcılarını ve duvar metin panellerinin okumalarını içerir); sergi etiketleri; ve büyüteçler. Galeri asistanlarının bulunduğu sergi alanının önüne, çok duyuşsal bir gösteri masası ve iki farklı yol bulucu dokulu yer karosu yerleştirilmiştir. Asistan, küçük ziyaretçi gruplarına veya bireylere bu masanın amacını, yükseltilmiş disklerin ne anlama geldiğini açıklamaktadır. Bu masa aynı zamanda büyük baskı ve Braille yayınlarını da içermektedir. Her masa, ziyaretçinin masanın içeriğini serginin içeriğiyle ilişkilendirebilmesi için orijinal serginin (bir kaide üzerinde veya bağımsız olarak sergilenen) yanına yerleştirilmiştir. Amaç, kör ve az gören ziyaretçiler için bir seferde sergi içeriğine ve sergiye gerçek erişim sağlamaktır. Birkaç çok duyuşsal masanın üzerinde, sesli açıklamayı dinledikten sonra veya dinlemeden önce ele alınabilecek nesneler vardır ve bu, değerli bir tamamlayıcı görevi görmektedir. Bu ses teknolojisi çözümü, uygun maliyetli, kurulumu kolay ve galeri alanı için (WiFi içermeyen) uygun bir çözüm olduğundan ve gelecekteki UETM sergilerinde kullanılmak üzere uyarlanabileceği için geliştirilmiştir.

Müzelerin halihazırda kullandığı bu teknolojilerden biri, The Art Institute of Chicago'dadır. Kör veya kısmen görebilen ziyaretçiler, orijinal eserlerle ilgili müze personeli tarafından yapılan tanıtımların yanı sıra koleksiyondan bazı nesnelerin üç boyutlu kopyalarına 3D baskı ve taramalarına dokunabilmektedirler (Vaz vd., 2018).

Prado Müzesi'ndeki Hoy Toca el Prado adlı bir diğer sergide, görme engelli kullanıcıların derinliklerini, perspektiflerini ve alanlarını hissederek ve anlayarak zihinlerinde resimleri oluşturmaları için dokunulabilen altı ünlü sanat eserinin dokunsal rölyefleri hazırlanmıştır. Başka bir örnek, Manchester Müzesi koleksiyonundan 2500 yıllık bir mumyanın taranarak üretilen dijital modelidir. Bu

heykelin yarısını orijinal haliyle, diğer yarısını da bugün yapılmış gibi bir replikasını hazırlamaya çalışmaktadırlar. Bu replikanın, Vaz (2018) ve diğerlerinin çalışmasında belirtildiği gibi, ziyaretçiler tarafından yapılan dokunsal keşfi algılayan ve kulaklıkla dinlenebilen bağlamsal sesli açıklamaları tetikleyen, gömülü ve dokunmaya duyarlı sensörleri vardır.

Sırasıyla, aralarında Reichinger (2016) bulunan diğer araştırmacılar grubu, dokunulan belirli bir bölgeye göre, onu tanımlamak için ses dosyaları sunan “The Kiss” isimli resmin rölyef versiyonu için jest tabanlı, etkileşimli bir sesli rehber geliştirdi. Hem el takip sistemi hem de bir ses cihazı içeren benzer bir proje, “Madonna with Child and Angels” adlı resmin rölyefine erişim sağlamak için geliştirilmiştir.

V. Ulusal en iyi uygulamalar: programlar ve projeler, Müze eğitim faaliyetleri ve programları

V.1. Bosna Hersek (ve diğer Balkan Ülkeleri)

Balkan Müze Ağı (BMN), müze profesyonellerinin birbirlerinden öğrenmeleri, paylaşımları ve birbirlerini desteklemeleri için bir platformdur. BMN, 2015 yılında Bosna Hersek'te Sınır Tanımayan Kültürel Miras projesinden başlayarak bugünkü halini almıştır. BMN, Balkan bölgesinin 12 ülkesinde ve birkaç AB üye ülkesinde 70 müze, 130 kişi ve 3 sivil toplum kuruluşundan oluşan üyeliğe dayalı bir kuruluştur. BMN'nin misyonu, Balkanlar'ın paylaşılan ve karmaşık mirasını desteklemek ve korumaktır. Ortaçağ'dan 20. yüzyıla kadar olan çalkantılı tarihi nedeniyle, Balkan mirası tartışmalı bir haldedir ve bu durum müzelerin koleksiyonlarını sergilerek kültürel mirası kanıtlamalarını gerektirmektedir. Yirminci yüzyılın doksanlı yıllarında eski Yugoslavya'da yaşanan çatışmalar nedeniyle, devam eden barış inşası süreci nedeniyle kültürel işbirliği hala düşük seviyededir. BMN çoğunlukla müzeleri içeriden dönüştüren orta düzey yöneticileri ve uzmanları desteklemektedir. Kamu kurumları olarak müzeler, genellikle sınır ötesi işbirliğine olanak tanımayan kendi ülkelerinin resmi kültür politikasını uygulamaktadırlar. Dolayısıyla, BMN üyesi olmak politik bir seçimdir ve müze profesyonelleri tatil günlerinde BMN konferanslarına ve atölyelerine katılmak zorunda kalmaktadır. BMN, Balkan müzelerine Avrupalı ve uluslararası ortaklarla bağlantı sağlayan Avrupa Müze Organizasyonları Ağı (Network of European Museum Organisations (NEMO) ve Uluslararası Vicdan Siteleri Koalisyonu (International Coalition of Sites of Conscience) üyesidir.

Bu rapor, BMN'nin yasal bir kurum (vatandaşlar derneği) olarak kayıtlı olduğu Bosna Hersek'teki odaklanmakta müzelerde gerçekleştirilen proje örneklerini sunmaktadır.

Erişim: (1) yaklaşmanın, ulaşmanın veya içinde yer almanın bir yoludur; (2) ulaşmak, kullanmak veya ziyaret etmek için hak veya olanaktır; (3) bir azınlık veya özel ilgi grubunu kapsamaktır. Müze erişimi, bu nedenle tüm bireyler için binalara, koleksiyonlara, nesnelere ve hizmetlere erişimi gerektirir. Burada erişim derken; fiziksel erişimi, duysal erişim, entelektüel erişim, kültürel erişim, ekonomik erişim ve tutumsal erişim kastedilmektedir.

2006'dan beri BMN, farklı kapasite geliştirme faaliyetleri sağlamış ve mevcut müze altyapısını iyileştirmiştir. Bu erişilebilirlik ve kapsayıcılık aşağıdaki stratejiler kullanılarak sağlanmıştır:

1. Müzecilerin eğitimi
2. Müze ziyaretçileri için erişim rehberinin geliştirilmesini desteklemek
3. Balkan Müze Erişim Grubu'na erişim ve destek (BMAG üyeleri erişim danışmanları olarak hareket eder)
4. Öneri ve önceliklerle müzeye erişim anketinin uygulanması

5. Altyapıyı İyileştirmek, BİT (ICT) Teknolojileri satın almak, küçük hibe programları aracılığıyla sergiler düzenlemek, eğitim faaliyetlerini geliştirmek
6. Ağ kurucusu 11 müze için ‘Bavul İçinde Müze’aracı üretmek
7. Ücretsiz ve pratik ,çevrimiçi bir kaynak olarak “engellilik araç seti”geliştirmek
8. Bu konuda yayınlar yapmak
9. Konu ile ilgili uluslararası konferanslar düzenlemek (Saraybosna’da düzenlenen Balkan Müzesi Konferansları 2024 ve Üsküp 2018)
10. Tanış, gör, yap adı verilen BMN organizasyonu uluslararası konferanslarında olduğu gibi erişimin yaygınlaştırılması
11. Erişim ve kapsayıcılık alanında en iyi müze projesi için ödül vermek (2014) ve elde edilen sonuçları teşvik etmek
12. Konu ile ilgili medyada konuşmak
13. Engelli Dernekleri ile işbirliğinin desteklenmesi (bazı müzeler uzun vadeli ortaklık için yerel engelli dernekleri ile anlaşma İmzaladı)

Engellilere yönelik, yerel kültürel bağlam ve koleksiyonlara dayalı bir işbirliği çerçevesi sunan bir dizi farklı etkinlik. Müzelerin erişim olanaklarında gelişmelere neden oldu.

Düzenlenen atölyeler, müzelerin tüm ziyaretçilerin ihtiyaçlarına cevap verebilmek için hem fiziksel hem de davranışsal olarak çevrelerinin nasıl değişmesi gerektiğini daha iyi anlamalarına yardımcı oldu. Tesislerde gerekli iyileştirmelerin yapılmasına ve erişilebilir sergiler ve programlar geliştirilmesine, aynı zamanda tüm müze faaliyetlerinde erişimin stratejik olarak geliştirilmesini sağladılar.

Ayrıca, Batı Balkan Müzelerinde, engellilerin dahil edilmesini geliştirme girişiminin bir parçası olarak hibe alan 35’ten fazla pilot projenin uygulanmasıyla yeterlilik oluşturuldu. Bu, sosyal yardım veya topluluk, katılım programları açısından müze dışı kuruluşlarla yakın ortaklık içinde geliştirilecek çeşitli fikirlerin için bir fırsat sağladı. Bu fikirler; sosyal adalet, hikaye anlatımı, geçmiş müzakere etme, kültür turizmi, mutluluk dahil olmak üzere engellilerin erişim ve dahil edilmesine İlişkin konulardı. Bu ve benzer fikirleri temel alan tüm projeler müzeleri olumlu etkiledi, işbirliğini teşvik etti ve müzelere günlük gerçekleştirdikleri işler için yeni yaratıcı bir güç sağladı.

Müzeler, sosyal kapsama modelini, temel alarak, kapılarını daha önce dışlanmış birçok kişi ve gruba açmıştır. Bu projelerin sonuçlarından bazıları, 2014 sonbaharında Saraybosna’da düzenlenen Engelsiz Balkan Müzeleri adlı uluslararası bir konferansta sunulmuştur.

Günümüzde bu çalışmalara katılan müzeler, geliştirilmiş fiziksel tesislerle (rampalar, asansörler, özel tuvaletler, sandalyeler) ve ekipmanlarla (dokunsal görüntülerin üretimi için birleştirme makinası, barkod tarayıcıları, tabletler, müze telefonları, çömlek tekeri, tv ekranları vb.) donatılmıştır. Daha da önemlisi, bu müzelerdeki çalışanlar, ziyaretçilere ve müzelerin bu konudaki geleceğine yönelik daha

açık ve kapsayıcı bakış açıları geliştirmiş ve müze dışı kuruluşlarla, özellikle engelli dernekleri ve diğer sivil toplum kuruluşlarıyla, sanatçılar ve zanaatkarlarla uzun vadeli ortaklıklar kurmuştur.

Erişilebilir günlük süreçler müzelerin çalışmalarına entegre edilmiştir (tanıtım materyalleri tasarlamak, daha erişilebilir web sayfaları yapmak ve broşürler, posterler ve görme engelliler tarafından okunabilen diğer görseller). Ayrıca orijinal ve replika müze nesneleri içeren dokunsal bir alanın tasarımı gibi birçok yeni müze hizmeti geliştirilmiştir. Bunlara ek olarak tek başına veya bir rehberle ele alınabilen, 3B dokunulabilir tasarımlar orijinal bir nesnenin parçaları ve şekli; müzenin bölümlerinin dokunsal bir haritası; kör ve görme engelli kişilerle birlikte geliştirilmiş daha kaliteli sesli rehberler; sergiler hakkında sesli bilgi sunmak için bir tarayıcıyla okunabilir barkodlar; ve müzenin web sitesindeki yer verilen sanal gezinti örnek gösterilebilir..

Başkasından bekleme yerine kapasite oluşturma stratejisi, müzelerde gerekli becerilerin ve yeterliliklerin kazanılmasını sağladı, bu sayede müzeler kültür kurumları arasında lider bir rol üstlendiler.

CHwB tarafından üretilen **Engellilik Araç Kiti**, müzeleri daha iyi erişim için iyi uygulamalar ve kullanımı kolay stratejilerle donattı ve katılımcı müzeler tarafından ortak bir ürün oldu. Ayrıca, üyeler arası bilgi aktarımı modeli aracılığıyla, BMN, meslektaşlara ve ortaklara, bilgi ve becerilerini aktarabilecek müze profesyonellerinden oluşan “Balkan Müze Erişim Grubu (Balkan Museum Access Group (BMAG))” isimli bir grup oluşturmuştur.

BMAG, danışmanlık, bilgi ve sürekli destek sağlayarak batı Balkan müzelerine engelli çocuklar ve yetişkinleri kapsamayı kolaylaştırıcı kapasite gelişimi ve yaratıcılık sağlamaktadır ve bu kurum sürdürülebilirlik için elzem bir kurumdur.

Bu kurum kapsamında çalışan çekirdek yerel profesyoneller grubu, ağına erişim ve dahil etme projelerinin en büyük kaynaklarından biridir. Bölgenin dört bir yanından gelen ve bölge genelinde çalışan profesyoneller, kurumlar ve bireyler arasındaki bağları derinleştirmektedir. Müzeler arasında kurulan bu bağlantılar, ulusal sınırların ötesinde daha derin bir güven geliştirilmesine katkıda bulunmaktadır.

Erişim ve kapsayıcılık faaliyetleri Balkan müzelerindeki en gözle görülür değişimi temsil etmektedir.

Fiziksel engellerin kaldırılmasıyla başlayan değişim, katılımcı programların geliştirilmesiyle devam etmiştir. Bunu tutumların dönüşümü ve önyargıların kırılması izlemiştir.

Dezavantajlı grupların müzelerde sunulan hizmetlere dahil edilmesi, Balkan Müze Ağı'nın temel aldığı etik kodlar için bir başlangıç noktasıdır. Müzeler ve miras herkes içindir. BMN, özellikle kapsayıcılık alanında, kültürel mirasa erişime olanak tanıyarak insanların kültürel haklarını destekleyen koşullara katkıda bulunarak, küçük kapsamlı projeler için destek çağrıları yapmaya devam etmektedir.

Erişilebilirliğe ve / veya engelli çocuklara yönelik müzelerin eğitim programları ve hizmetlerine ilişkin en iyi uygulamalar

2013-2019 döneminde Balkan Müze Ağı aracılığıyla farklı hibe ve finansman kuruluşlarından gelen 140.000 EUR'luk yatırımla bölgenin 7 ülkesindeki 32 müzeye 36 küçük proje finanse edilmiştir. Bu süreçte, Arnavutluk (3 proje), BH (8 proje), Hırvatistan (1 proje), Yunanistan (1 proje), Kosova (2 proje) Kuzey Makedonya (7 proje) ve Sırbistan (10 proje) desteği almıştır. Hibe olarak 1.500 ile 8.000 Avro alan müzelerin tam listesi Ek 1'de yer almaktadır. 2009-2011 döneminde Batı Balkanlar'dan on bir müze, “bavul içinde müze” ve diğer faaliyetlerde bulunarak kendi müzelerini geliştirmişlerdir. Bosna Hersek Ulusal Müzesi, “BMN Engellilik Araç Seti” örneği olarak Ek 2'de sunulmuştur. BMN desteği ve finansmanı dışında, duysal engelliler için uygulanan başka projelerle ilgili iki örnek Ek 4'te yer almaktadır.

Zenica Şehir Müzesi, engelleri kaldırmaya ve erişimi artırmaya başlayan ilk müzelerden biridir. Müzeler, 'bavul içinde müze' aracını, dokunsal kopyaları, erişim kılavuzunu hazırlamışlardır. BMN Erişim Grubu'nda yer alan müze pedagogu Lejla Agic, kalıcı koleksiyon hakkında işaret dilinde video üretti, baskı makinesi ile dokunsal görüntüler üretti, 3D modellerini hazırladı ve burada yer vermediğimiz çok daha fazlasını gerçekleştirdi.

Zenica Şehir Müzesi, “Geçmişten Hikayeler” ve “3 Boyutlu Müze (3D Muse)” adlı iki küçük hibe projesi gerçekleştirdi. Üç Boyutlu müze projesi mevcut koleksiyonları dijitalleştirerek herkesin, özellikle de engelli bireylerin erişimine sunmaktadır. Müze, daha interaktif ve farklı özelliklerdeki ziyaretçilere uygun yeni etiket formatları üretmeyi hedeflemektedir. Ayrıca, belirli sergilerin 3 boyutlu modellerini de hazırlanmaktadır. Projenin bir parçası olarak, bu Müze, engellileri müze faaliyetlerine dahil etmeye, müze çalışanlarını teknolojiyi kullanarak sergilerin hikayelerini sunmaya ve web sitesi ve sosyal medya kanallarında bilgi sunmaya yönelik çalışmalar yapmaktadır. Yeni ve daha erişilebilir bir yol sağlamak için kalıcı koleksiyonlarda yer alan bazı sergiler, 3 boyutlu olarak taranmaktadır. Bu tarama sonucu hazırlanan modeller müzede kurulu olan tablet bilgisayarlarda ve müzenin web sayfasında sunulacaktır. Diğer etkinlik ise Stjepan Tomaš dönemi madeni paralarının 3 boyutlu olarak taranması ve silikondan yapılmış kalıpların hazırlanmasıdır. Bu kalıplarla müze, madeni para kopyaları yapmak için engeli olan çocukların da katılabileceği yaratıcı atölyeler gerçekleştirebilir.. Tüm sergi etiketleri ve metinli fotoğraflar, tablet bilgisayarlarda ve müzenin web sayfasında dijital formda mevcuttur. Dijital kopyanın işlenmesi, kullanıcının müzede fiziksel olarak bulunmadığı zamanlarda evde gezinmenin yanı sıra okurken içeriği büyütmesine de olanak tanımaktadır.

2016 yılında Zenica Şehir Müzesi, binanın ana girişinin karşısında, zemin seviyesinde merdivensiz bir eğitim müzesi köşesi açmıştır. Atölyelere göre farklı çalışma kağıtları, dokunsal görseller ve eğitim araçlarıyla donatılmış bu alanı çocuklar kullanmaktadır.

Zenica Şehir Müzesi tarafından hayata geçirilen bir diğer proje ise “Geçmişten Hikayeler”dir. Bu proje, engellilerin müze çalışmalarına katılımını artırmaya, topluluk faaliyetlerine katılımlarını teşvik etmeye ve toplumdaki bu nüfus hakkında halkın farkındalığını artırmaya odaklanmıştır. Bu projede, engelli çocuklarla çalışmaya odaklanan “Lotus” Derneği ve belirli zihinsel ve fiziksel güçlükleri olan 18 yaşından büyükler için bir merkez olan “Arkadaş Olalım” Derneği üyeleri yer almaktadır. Zenica Şehir Müzesi, projenin dört ayı boyunca üç atölye: Ortaçağ kenti Vranduk, Travnik kentine çalışma gezisi ve bu projenin sonuçlarının kısa bir amatör belgesel ile birlikte sunulduğu küçük bir etkinlik düzenledi. Müze, resim atölyesi, tebrik kartları ve kitap ayraçları yapma atölyesi ve dans atölyesi gerçekleştirdi. Tüm atölye çalışmalarının ve projenin ana teması, Bosna Hersek tarihindeki ortaçağ dönemidir.

BiH Tarih Müzesi, "Tarihe Dokun" projesini hayata geçirdi. Projenin başlangıcında, engelliler için bilet fiyatını önemli ölçüde düşürdüler (%80 indirim). Tarih Müzesi, Balkan Müze Erişim grubunun danışmanların yanı sıra engelli örgütlerinin temsilcileriyle birlikte kör ve kısmen görebilen kişiler için bir panel tasarladı. Ayrıca Müze'de 8-10 eserden oluşan kalıcı bir Dokunsal Alan oluşturdu. Bunlara ek olarak Müzenin web sitesinin "okunması kolay" bir versiyonu hazırlandı. Müze ayrıca, İkinci Dünya Savaşı'ndan kalma DFS 230 planörünün yeniden inşası temalı dokunsal bir sergi de yaptı. Model, müzenin bahçesinde durmaktadır.

Projenin sonuçları şunlardır: Görme engelli ziyaretçiler için bir dokunsal alan ve ayrıca Braille dilinde yazılmış materyaller oluşturuldu; Engelli ziyaretçi sayısı artırıldı. Personel/gönüllüler ve engelliler arasında işbirliğini geliştirdi.

Proje uygulaması sırasında karşılaşılan temel zorluklar şunlardır: 1. Görme engelli kişilerin müze koleksiyonlarına ve yorumlama materyallerine nasıl yaklaşacakları konusunda fikir ayrılıkları 2. Tedarik malzemeleri; 3. UEB, SEB ve yapılandırılmamış Braille arasında karar vererek, ikinci dil olarak İngilizceye sahip kullanıcılar için materyallerin Braille'e çevirisi. Proje, müzenin, Saraybosna'daki müze ve kültür kurumlarına kendini yabancılaşmış hissedebilecek kişi ve gruplara kendisini tanıtmaya yardımcı oldu.

Projenin uzun vadeli hedefleri kör ve görme engelli kişilerin müzeye gelmeye yönelik ilgisini sürdürmek ve müzenin görme engelli kişiler için kurulmuş ve onları temsil eden kurumlarla ortaklığını güçlendirmektir. Müze personeli, koleksiyonları mümkün olduğunca çok sayıda ziyaretçi için erişilebilir hale getirmenin faydalarını fark etmiştir. Hem engelli hem de engelsiz ziyaretçiler, müzenin koleksiyonlarını daha geniş kitlelere ulaştırmak için çaba sarf ettiğini fark etmiştir. Diğer müzelerde çalışan meslektaşlar, basit adımların erişilebilirliği nasıl iyileştirebileceğini görmüştür. Görme bozukluğu olmayan ziyaretçiler de Braille tercüme panolarına büyük bir ilgi göstermiş, Braille'in kendisi ve bölgedeki kullanımı hakkında sorular sormuşlardır.

Müze personeli, özel gereksinimli ziyaretçilerin gereksinimlerini nasıl karşılayacaklarını ve gönüllüler dokunsal müze alanının kullanılmasıyla ilgili becerileri öğrendi. Atölye katılımcıları, müzecilik, küratörlük, koruma ve yeniden yapılanmanın temellerini ve ayrıca genel olarak müze koleksiyonları ve dokunsal alandaki eserlerin tarihlerini öğrendiler. Proje, müzenin kör ve görme engelli kişileri temsil eden kişi ve kurumlarla ortaklıklar kurmasına olanak tanıdı ve böylece müzeye tekrar tekrar yapılan ziyaretleri artırdı. Müze, engelliler için indirilen giriş ücreti sayesinde artık engellilerle ilgili ziyaretçi sayılarını izleyebilecek ve bu bilgileri diğer kültür kurumlarıyla paylaşabilecek. Engelli bireyler, kültürel kurumların nispeten kolay önlemlerle daha erişilebilir hale gelme potansiyeli hakkında daha fazla bilinçlendirildi ve bunun bölgedeki kültürel kurumlar içinde engelli haklarının savunulması açısından bir sıçrama tahtası oluşturacağını umulmaktadır.

Tesanj Müzesi, “Kültürde Çocuklar” adlı bir proje gerçekleştirdi. Proje, sanat çömlekçiliğinde uygulamalı atölye çalışmaları aracılığıyla engelli ve engelli olmayan aileleri ve çocukları yerel topluma dahil etmek amacıyla oluşturuldu. Bu proje ile Tesanj Müzesi'nde sosyal kapsamanın gelişmesine katkıda bulunuldu. Projenin Ana faaliyetleri şunlardır: 1. Sanat, zanaat atölyeleri; 2. Kamusal tanıtım; 3. Sanat zanaat sergisi. Bir kamu kurumu olan Tesanj Müzesi, yerel ortaklarıyla (Tesanj sosyal hizmet merkezi ve STK'lı ebeveynler, çocuklar ve engelli gençler) belirledikleri hedeflere ulaşmada aktif ve mütevazı bir katkı sağlamak ve engelli çocuklu ailelerin karşılaştığı her gün karşı karşıya geldikleri zorlukları azaltmak istemektedir. Bu hedefler: Değerlerin ve engelli ve engelsiz çocukların genel olarak kültüre katılım ilkelerinin daha ilerici ve aktif bir şekilde teşvik edilmesi; Sanat atölyelerinde becerilerin benimsenmesi için pratik atölye çalışmalarının niceliğini ve kalitesini artırmak; Engelli ve engelsiz çocuklar için kültürde hareketlilik için fırsatlar yaratmak (değişimler, çalışma ziyaretleri, vb.); Kültür sektöründe engelli çocuklar için sosyal içerme projelerinin, faaliyetlerinin geliştirilmesi, uygulanmasında sektörler arası işbirliği ile ortaklıkları geliştirmek ve genişletmektir. Projenin kültürel bağlamdaki çocuklar için hedefleri ise şunlardı: Sosyal güçlendirme ve engelli çocuklu ailelerin pratik sanat zanaat atölyeleri aracılığıyla yerel topluma entegrasyonu; Engelli çocuklu ailelerin, engelsiz çocuklu ailelerin yerel toplulukla sosyal entegrasyonu ve etkileşimi için uygun bir ortam oluşturmak. Proje çalışmaları kapsamında ayrıntılı faaliyet planını hazırlayarak, paydaş kuruluşlar, temsilciler ve dış danışmanla birlikte, fikir alışverişinde bulunmak ve yürütmeyi değerlendirmek, sorunları belirlemek, için projenin sürekli analizinin yapıldığı aylık bazda revizyon toplantıları düzenlenmektedir. Bu toplantılarda sorunlu alanlar belirlenmekte ve düzeltme önlemleri önerilmektedir. Müzenin sosyal kapsama ile ilgili çalışmaları, engellileri, müzenin sıradan işi olmayan düzenlemeleri Tesanj Müzesi çalışmalarının stratejik odak noktası haline getirmiştir. Müze, farklı projeler için halka açık çağrılarını araştırmakta, proje yönetimine daha fazla dahil olmakta, farklı kurumlar ve benzer çalışmalara sahip sivil toplum kuruluşları ile ağ kurma ve ortaklık kurma vb. görevler almaktadır. Müze ziyaretçileri de

bu faaliyetler hakkında sorular sormaya başlamışlardır. Yeni ve farklı düzenlemeleri engeli olan insanların yaşadıkları zorluklarla ilgili onları nasıl kapsamaya çalıştığımızı, bu sorunları önemsediğimizi ve çözen bir kuruma dönüştüğümüzü görmekten mutluluk duyuyorlar.

Boşnak Enstitü – Adil Zulfikarpašić Vakfı

Boşnak Enstitüsü GLAM enstitüsüdür ve yeni iletişim aracı olan sesli rehberler aracılığıyla kör ve görme engelli kişilerin Boşnak Enstitüsü koleksiyonlarına erişimini iyileştirmek için “Mirasımız: duy ve öğren” projesini hayata geçirmiştir. Projenin uygulanması için Boşnak enstitüsü, kamu ve akademik kurumlar ve sivil toplum kuruluşları ile işbirliği kurmuştur. Farklı paydaşlar toplantılara dahil edildi bunlar: enstitünün koleksiyonları hakkında hikayeler yazan, hikayeleri düzeltip düzenleyen ve bunları sesli rehber okuyan genç profesyonel, körler ve öğrencilerdir. Bu projenin olumlu bir sonucu, projenin başarılı bir şekilde uygulanmasına yönelik olarak kör ve görme engelli kişilere yönelik Kütüphane ile yapılan işbirliğidir. “Mirasımız:duy ve öğren” projesi, proje ekibinin ve Enstitünün diğer tüm çalışanlarının engelliler ve engellilerin dahil edilmesi hakkındaki bilgilerini geliştirmiştir. Müze personeli, engelliler için var olan engellerin farkına vardılar ve erişilebilirliğin sağlanmasının sadece engellilere değil (bu projede görme engelli kişilere) tüm ziyaretçilere yardımcı olduğunu fark etmişlerdir. Dernek üyesi, genç bir sanat tarihçisi, Boşnak Enstitüsü koleksiyonundan sanat eserleri seçmek ve bunlar hakkında metinler yazmakla görevlendirilmiştir. Sesli rehber için seçilen hikayeler proje ekibi (Boşnak Enstitüsü çalışanları) tarafından yazılmıştır. Kurucularla ilgili hikayeler, Gazi Hüseyin Bey Hamamı, Kütüphane, Arşiv ve etnolojik koleksiyon vb. için Boşnak Enstitüsü projesi kapsamında farklı kurumlarla işbirlikleri kurulmuş ve bu işbirliğinin sonucunda faaliyetlerin başarılı ve niteliksel olarak uygulanması sağlanmıştır. Proje kapsamında: Olaylara engelliler açısından bakmak, onların ihtiyaçlarının bizim de ihtiyacımız olduğunu öğrenmek; nesneler ve anlatımlarla ilgili uzman seçmek; BH kültürel mirasını temsil etmede yenilikçi yaklaşımla iyi yazılmış ve yaratıcı metinler hazırlamak; kör ve görme engelli kişiler için düzenlenmiş ve uyarlanmış metinler, iyi kaydedilmiş ses materyali geliştirmek mümkün olmuştur. Kör ve görme engelli kişiler için Kütüphane ile ortaklık, projenin uygulanmasını kolaylaştırmıştır. Bu ortaklık sayesinde, proje teklifi yazma aşamasında engelli bireyler için kuruluşları davet etmenin, proje fikri üzerinde birlikte çalışmak ve gelecek faaliyetleri birlikte planlamak açısından ne kadar önemli olduğunu fark edilmiştir. Kütüphane ile ortaklık, hedef grup, görme engelli ve görme engelli kişilerle bağlantı kurmak Projenin sürdürülebilirliğini sağlamıştır.

Erişilebilirliği iyileştirmek için BMN'den mali destek alan müzelerin listesi

No.	Kurum Adı	Ülke
1	Art gallery of Fier	Arnavutluk
2	Association “Istarsko Ecomuseum Vodnjan”	Hırvatistan
3	Bosniac Institute – Adil Zulfikarpašić Foundation	Bosna Hersek
4	History Museum of BiH	Bosna Hersek
5	Institute and Museum Bitola	Kuzey Makedonya
6	Institute for the Protection of Cultural Monuments and Museum of Ohrid	Kuzey Makedonya
7	Museum in Smederevo	Sırbistan
8	Museum of African art	Sırbistan
9	Museum of Apollonia Archaeological Park	Arnavutluk
10	Museum of Mitrovica	Kosova
11	Museum of Peja	Kosova
12	Museum of Tesanj	Bosna Hersek
13	Museum of the Macedonian Struggle – Skopje	Kuzey Makedonya
14	Museum of Yugoslav History	Sırbistan
15	National Historical Museum Athens	Yunanistan
16	National Museum in Zrenjanin	Sırbistan
17	National museum of Leskovac	Sırbistan
18	National Museum of Macedonia	Kuzey Makedonya
19	OSTEN Skopje, Museum of Drawing	Kuzey Makedonya
20	Regional Museum Gorazde	Bosna Hersek
21	Shkodra Historical Museum	Arnavutluk
22	The Gallery of Matica Srpska	Sırbistan
23	The Homeland Museum of Knjazevac	Sırbistan
24	Zenica City Museum	Bosna Hersek
25	“House of Leaves” The Museum of Secret Surveillance	Arnavutluk
26	Vojvodina Museum	Sırbistan
27	National Museum of Kosovo	Kosova
28	National Museum of Montenegro	Karadağ
29	Museum of Republika Srpska	Bosna Hersek
30	Archaeological Museum of the Republic of North Macedonia	Kuzey Makedonya

31	National Museum of BiH	Bosna Hersek
32	National Historical Museum	Arnavutluk

Balkan Müzeleri Erişim Grubu (BMAG), Balkan Müzeler Ağı'nın kalıcı bir çalışma grubudur ve müzelerin herkes için, özellikle de engelliler için erişilebilirliğini artırmaya kararlıdır. BMAG, öğrenmeye ve engelliliğin sosyal modelini günlük müze uygulamalarına yerleştirmeye kendini adanmış bir akran öğrenme grubudur. BMAG, iki engelli danışmanı ve üç yıllık eğitim programı tarafından desteklenen, erişilebilirlik bilgisini geliştirmeye ve kendi müzelerimizde erişilebilirlik özelliklerini uygulamaya adanmıştır.

Öğrenme, bireyden kurumsal düzeye doğru düzenlenir. Müzeler, erişilebilir başarılı müze uygulamalarına örnekler sunarak engelli insanları dahil etmeye motive edilmektedir. Meslektaşlar arasında paylaşım, öğrenmek için çok önemlidir. Müzeler, engellileri bir paydaş ve uzman olarak kucaklamış, planlama ve strateji konusundaki yaklaşımlarını revize etmişlerdir. Başarı faktörleri dışlamayı azaltmakla ilgilidir. Daha geniş Balkan bölgesindeki müzelerin faaliyetleri hakkında daha fazla bilgi sahibi olmak, diğerlerine yeni faaliyetler, yeni ortaklıklar ve uluslararası projelere katılmak için ilham vermektedir. BMAG, sanat ve kültür gibi konularda dünya çapında yüzlerce hibe sağlayan Yunan merkezli bir hayırsever kuruluş olan Stavros Niarchos Vakfı tarafından finanse edilmektedir.

2017'nin sonlarından itibaren BMAG, engelleri belirlemek, önceliklendirmek ve kaldırmak için erişilebilirlik anketleri yapmaya başladı ve böylece bu müzelerdeki (Leskovac Ulusal Müzesi; Yaprak Evi, Gizli Gözetim Müzesi; Voyvodina Müzesi; ve Bitola Enstitüsü ve Müzesi). BMAG'den iki erişim danışmanından oluşan ekipler, her müzede farklı fiziksel, duyuşsal, tutumsal, entelektüel ve kültürel engelleri incelemek üzere üç gün geçirmişlerdir. Tarama çalışması, hem müzen yönetimi hem de personel olmak üzere ev sahibi müze ile ortaklaşa olarak engelliler için mevcut engelleri tartışmak üzere katılımcı bir şekilde yapılmaktadır. Süreç, iyileştirmeler için önerilere yer verilen mevcut durum raporunun hazırlanmasıyla tamamlanmaktadır.

Bu aşama bir pilot çalışma olarak tanımlanmaktadır. BMAG üyeleri Balkan Müze Ağı'na üye müzelere erişim araştırması hizmetleri sunmaya devam edecektir. Müzelerin engelliler için daha erişilebilir hale gelmesine yardımcı olmak BMN'nin stratejik odak noktasıdır. Erişim anketleri süreci, İngiltere'den Headley Trust tarafından finanse edilen "Balkan Hikayeleri - Müzelerin yorumlanması ve müzelere erişim konusunda müze profesyonellerinin kapasitesinin artırılması" projesinin bir parçasıdır.

BMAG The Zero Project'in ödülünü aldı

Balkan Müze Erişim Grubu (BMAG), Essl Vakfı'nın küresel olarak engelli kişilerin haklarına odaklanan bir girişimi olan Sıfır Projesi tarafından yenilikçi bir uygulama olarak kabul edilmiştir. Sıfır Projesi, engelli bireylerin karşılaştığı sorunlara en yenilikçi ve etkili çözümlerin paylaşıldığı bir platform sunmaktadır. BMAG modeli, Zero Project 2018'in yenilikçi bir uygulaması olarak kabul edilmektedir ve Zero proje web sitesinde diğer yenilikçi uygulamalarla birlikte tanıtılacak ve ayrıca uluslararası konferansta dünyanın dört bir yanından engellilik alanında uzmanların ve liderlerin önünde sunulacaktır. BMAG'ın Balkanlar'da daha erişilebilir müzelere yönelik özverili çalışması ve çabalarının yenilikçi uygulama olarak kabul görmesi mutluluk vericidir.

"BMN Güncellenen Engellilik Araç Seti" nden bir alıntı Michèle Taylor, Mayıs 2018

Batı Balkanlar Örnek Olay İncelemesi | Bir Sesli Kılavuz Oluşturma

"CHwB (Sınır Tanımayan Kültürel Miras Vakfı) ve Stavros Niarchos Vakfı'nın Bosna Hersek Ulusal Müzesi ile yaptığı işbirliği, Bosna Hersek'teki en eski kurumlardan birinin erişilebilirliğini artırmaya yönelik ilk adımların atılmasına yardımcı olmuştur.

Bu kapsamda iki proje yürütülmüştür:

"Kör ve az gören kişiler için sesli rehber" ve

"Bavul içinde Müze"

Kör ve kısmen gören kişiler için sesli rehber

Bu proje için ilk çalışmalar, kör ve az gören kişiler için mevcut olan teknik çözümleri araştırmak, internette arama yapmak ve diğer müzelere erişilebilirlik projelerini incelemek olmuştur. Büyük miktarda bilgi toplandıktan sonra ulaşılan sonuç "En iyi çözümü seçmek için hiçbir kriterim yok!" şeklinde olmuştur. Bu nedenle araştırmacı kendisini kütüphanede, bir okuldave alanda çalışan uzmanlardan kör ve az gören insanların ihtiyaçları konusunda eğitim alarak yetiştirmiştir.

Bu yetiştirme süreci sonunda ulaşıldığı bulgular şunlar olmuştur:

• *Öğrendiğim en önemli gerçeklerden biri, Braille alfabesinin yalnızca kör doğmuş veya genç yaşta görme yetisini kaybeden kişiler tarafından okunabileceğidir. Bunun en iyi çözüm üzerinde çok önemli bir etkisi oldu.*

• *Kör ve az görenleri profesyonel düzeyde destekleyen kurumlardan bilgi toplamak önemlidir.*

• *Farklı kaynakları karşılaştırmak önemlidir.*

• *En iyi bilgi kaynağı ve sürecin en iyi eleştirmenleri olarak, kör ve kısmen görenleri projenin her adımına dahil etmek çok önemlidir.*

Bu projenin amacı, kısmen gören ve görmeyen kişilerin müzenin mevcut koleksiyonlarını bağımsız olarak ziyaret etmelerini ve sergilenenleri anlamalarını sağlamaktır.

Müzemizi “Herkes için Müze” yapabilmek için her yaştan, görme engelli ve az gören ziyaretçileri dahil etmek önemliydi. Buna göre “genel” bir sergimiz veya “Tanıtımımız” olduğumuzu söyleyebiliriz.

Erişim ihtiyaçlarını anlamak, müzeye müdahalenin ne kadar büyük olması gerektiğinin farkına varmamı sağladı: Müze “dokunulmak için değildi”! Aynı zamanda hepsini yapmanın mümkün olmadığını da farkına vardım. Planlar yapılmalı, bu proje daha fazla iyileştirme için iyi bir temel oluşturmalı ki bu ilk adımdan çok daha kolay yapılacağını tahmin ediyorum.

Teknoloji

Son olarak, en iyi ve en basit çözüm ve en önemlisi, herkes için işe yarayacak bir çözüm olarak bir “I.D.Mate” barkod okuyucu seçildi.

I.D Mate, insanların öğeleri ürünün barkodu veya UPC'si aracılığıyla tanımlamasına yardımcı olan taşınabilir bir "hepsi bir arada" konuşan barkod tarayıcıdır. Metinden konuşmaya ve dijital ses kayıt teknolojilerini kullanarak, kullanıcıların özel olarak hazırlanmış bir dizi kaydedilmiş sesli mesajla birlikte yerleşik bir ürün açıklamaları veritabanına erişmesine olanak tanır.

Tüm bilgiler küçük bir hafıza kartında tutulduğundan, bu küçük cihaz çeşitli durumlarda kullanılabilir, sesli rehber farklı dillerde olabilir veya çeşitli amaçlar için kullanılabilir. Tek yapılması gereken hafıza kartını değiştirmektir.

Şimdi müzede üç barkod okuyucusu var çünkü müzede üç bölüm var. Bunlar, büyük bir grubun ziyareti durumunda da kullanılabilir, böylece ziyaretçileri deneyimlerini daha iyi hale getirmek için üç gruba ayırabiliriz.

Olası bir sorun, sonuçta bu aracın olması olabilir; hiç kimse bundan sorumlu tutulmak istemez veya “yeni ve karmaşık şeyler” öğrenmek istemez (karmaşık olmasa da). Bu sorunun cevabı, barkodu okuyucuya gadget için ayrıntılı talimatlarla etiketlemektir.

Dokunsal koleksiyonu oluşturacak müze öğelerinden bir seçki yapan küratörler ve konservatörlerle birlikte, görme engelli ve az gören insanlar için ilk müzelerin dokunsal sergisini gerçeğe dönüştürmek önemliydi.

- Arkeoloji bölümünde mevcut koleksiyonlardan sergilenen ürünler kullandık.
- Etnoloji departmanı mağazalardan orijinalleri kullandı ve bu amaçla bazı yeni ürünler satın alındı ve yapıldı.
- En büyük sorun Doğa Tarihi bölümüydü, çünkü tüm sergiler cam arkasında olduğu için tüm yeni öğeleri dokunsal model haline getirmeye uygun hale getirip orijinallerinin yanında sergiledik.

Yeni bilgilerimin bir kısmının küratörlere aktarılması gerekiyordu, çünkü herkesin sergileneni tam olarak anlama olanağına sahip olduğundan emin olmak için dokunsal öğeler hakkında açıklayıcı bir hikaye yapmaları gerekiyordu. Tüm meslektaşlarınızı (küratörlerden zanaatkârlara) işiniz hakkında eğitir veya bilgilendirirseniz, hedeflerinize ulaşmanızı kolaylaştıracaktır. Belki de benim durumumda

olduğu gibi, müze müdürünün resmi bir mektubu yardımcı olacaktır çünkü insanlara işinizin önemini anlamalarını sağlayacaktır.

Yeni bilgilerimin bir kısmının küratörlere aktarılması gerekiyordu, çünkü herkesin sergileneni tam olarak anlama olanağına sahip olduğundan emin olmak için dokunsal konular hakkında açıklayıcı bir hikaye yapmaları gerekiyordu. Tüm meslektaşlarınızı (küratörlerden zanaatkârlara) işiniz hakkında eğitir veya bilgilendirirseniz, hedeflerinize ulaşmanızı kolaylaştıracaktır. Durumumda olduğu gibi, müze müdürünün resmi bir mektubu yardımcı olacaktır çünkü insanlara işinizin önemini anlamalarını ifade eder.

Tüm parçaları tek bir bütün halinde birleştirecek en önemli şeylerden biri dokunsal haritalar yapmak ve erişilebilirlik rehberi yapmaktır. Ziyaretçi için çok önemli gereklilikler:

- *Dokunsal sergilerin ile müzenin ayrıntılı bir dokunsal çıkarmak ve*
- *Web sayfamızda okunabilecek bir erişilebilirlik kılavuzu hazırlamaktır.*

Birleşik Krallık, Birmingham'daki Kraliyet Ulusal Körler Enstitüsü'nde, Sınır Tanımayan Kültürel Miras tarafından sağlanan dokunsal görüntü eğitimine katıldım. Bu, bu projeyi gerçekleştirmeme yardımcı olması açısından önemliydi. Ancak bu eğitimden sonra iyi bir dokunsal görüntüyü neyin oluşturduğunu anlamaya başladım ve haritamı güzel ve teknik olarak doğru hale getirirken yaptığım tüm hataları hemen fark edebildim!

CHwB ve dört meslektaşım dokunsal görüntüler oluşturmak için ekipman sağladı ve ben Balkan Müze Ağı'ndan 11 farklı müzeden profesyonellere dokunsal görüntü eğitimi verdim.

Bir hedef grup- Bir ilerleme

Her iki projenin de tanıtımı medya (radyo, dergi ve internet portalları) aracılığıyla, projenin “Kör ve Görme Engelliler Merkezi” nde sunumu ile ve okullara eğitim atölyeleri hakkında bilgi verilerek gerçekleştirildi. Bosna Hersek Ulusal Müzesi'nde büyük bir tanıtım yapıldı. Okullarda düzenlenen atölye çalışmalarının geleceğin bağımsız müze ziyaretçilerini eğittiğini anlamak çok önemlidir.

Sırp Cumhuriyeti Çağdaş Sanat Müzesi'nin (MSURS) Banja Luka'daki projesi olan “Uzay, Biçim, Dokunma “sergisi, Bosna'da türünün ilk örneği olan kör ve görme engelliler için özel bir sergi. MSURS koleksiyonundan baskılar, resimler, çizimler ve heykellerden oluşan Hersek. Sergi, ilk olarak 1970'lerde Bosna Hersek sanatına soyutlama getiren “Space-Shape” sanat grubunun kuruluşunun 40. yılını kutlamak için düzenlendi. Proje, Sırp Cumhuriyeti Çağdaş Sanat Müzesi'nde tutulan büyük kültürel mirasın bir parçası olan soyut sanat eserlerini kamuoyuna sunmak amacıyla Zagreb'deki Tifloloji Müzesi'nin profesyonel yardımı ile en son müzeolojik sunum standartlarına uygun ve onları kör ve görme engelliler için erişilebilir kılacak şekilde tasarlanmış ve yürütülmüştür.

Sergi ilk olarak Kasım 2015'te MSURS'de "Sosyal İçerme ve Çağdaş Müze" konulu Altıncı Bölgesel Müze Toplantısı sırasında sahnelendi. Bölgenin dört bir yanından müze profesyonellerini bir araya getiren bu konferans, MSURS tarafından Güneydoğu Avrupa için Bölgesel ICOM İttifakı ve ICOM Bosna Hersek Ulusal Komitesi işbirliği ile düzenlendi ve UNESCO Bölgesel Bilim Bürosu ve Venedik'te Kültür. Konferanstan sonra bölgesel işbirliğini geliştirme çabaları, 2017 yılında Zagreb'deki Tifloloji Müzesi, Cetinje'deki Karadağ Ulusal Müzesi ve Novi Sad'daki Matica srpska Galerisi'ni ziyaret eden sergiyle sonuçlandı. Bu, gösterilen çabaların bir başka göstergesidir. MSURS tarafından kurumlar arası ve sektörler arası ağ oluşturmaya ve özel olarak organize edilmiş programları ve en son müzeolojik sunum tekniklerini kullanarak kör ve görme engelli kişileri toplulukların kültürel yaşamına entegre etmeye yardımcı olmak amacıyla bir müzeler ağı yaratmak önemliydi.

"Space-Shape" sanat grubu 1975'te kuruldu ve dokuz önemli sanatçıdan (Vojo Dimitrijević, Tomislav Dugonjić, Bekir Misirlić, Enes Mundžić, Nikola Njirić, Edin Numankadić, Ljubomir Perčinlić, Mustafa Skopljak ve Radoslav Tadić) kuruldu. "Space, Touch, Shape" sergisi Dr. Sc tarafından tasarlandı ve küratörlüğünü yaptı. Sarita Vujković ve Žana Vukićević, MSURS küratoryal ekibinin yardımıyla sahnelendi.

Bosna Hersek Sanat Galerisi, Körler ve Görme Engelliler Merkezi öğrencileri için

"Dokunma Sanatı: Dokunmak Sadece Bir Ekran Değildir" sergisini düzenledi. Merkez, kör ve kısmen gören çocuklar tarafından yapılan, dokunsal ve Braille dilinde yazılmış efsaneleri olan Sanat Galerileri koleksiyonundan heykel sergisi, Saraybosna Üniversitesi Güzel Sanatlar Akademisi'nden sanatçı Nela Hasanbegovic ile birlikte çocuklarla üç atölye çalışması gerçekleştirildi. Öğrenciler sergiye dokunmak üzere sergiye götürüldü. Küratörler geziyi bir sunumla takip etti. Ayrıca Sanat Galerisi'nde Ljubomir Naumovic tarafından sadece bu olay için kullanılan dokunsal bir resim bulunmaktadır. Aida Sarac, geliştirdiği "Mavi Sanatçılık" programının bir parçası olarak didaktik bir yardım olarak dokunsal bir kutu kullanmıştır. Program, Otizm spektrum bozukluğu olan çocukları hedeflemektedir.

2016 yılında **Bitola Enstitü ve Müzesi**, LIFTCAR, rampalar ve tekerlekli sandalye satın alarak daha önce Kurum'u engelliler için ulaşılmaz hale getiren fiziksel engeller (basamaklar)sorununu çözmüştür. Bu ideal bir çözüm olmamakla birlikte yerel Engelliler Derneği "Hareketlilik" ile istişare edilerek buna karar verilmiştir. Makedonya'daki diğer birçok kurum için birinci kategorideki kültür anıtlarının erişilebilir hale getirilebileceğine dair olumlu bir örnek olmuştur. Bu olumlu örnek bize, ilgili paydaşlarla yakın işbirliğinin doğru yaklaşım olduğunu göstermiştir. Bitola Enstitü ve Müzesi, 2016 yılında doğru yaklaşımı bulmaya çalışarak ve engelli bireylerin ihtiyaçlarını, beklentilerini ve iş birliği olanaklarını tespit etmek amacıyla Körler Derneği, Engelliler Derneği, Koco Racin Özel Eğitim Okulu, Gjorgji Sugarev İlkokulu, Trifun Panovski okulundaki kaynak merkezi ve Knjazevac Vatan Müzesi ile işbirliği protokolü imzalamıştır. Bu kapsamda gerçekleştirilen hepimiz için hepimize projesine kadarengelliler için atölye çalışmaları veya rehberli turlar düzenlenmemiştir. Yerel kurum ve

kuruluşlarla artan işbirliğiyle müzeler hakkında daha dostça bir imaj oluşturmak ve müze sergileri ile engelliler arasındaki “mesafeyi” en aza indirmek, aynı zamanda erişilebilirlik konusunda farkındalığı artırmak sağlanmıştır. Yakın zamanda web sitesi için işaret dili videosu kaydedilmiştir. BMN / ChwB tarafından finanse edilen Piaf baskı makinesi ile hazırlanan bavul içinde müze araç seti kullanılarak, Braille üzerine farklı öyküler içeren metinler ve çok çekici dokunsal görüntülerle çeşitli ziyaretler ve atölye çalışmaları düzenlenmiştir.

Knjazevac Vatan Müzesi, erişilebilirlik projeleri üzerinde 15 yılı aşkın bir süredir çalışmakta ilkokullarda engelli çocuklar için küçük programlar ve etkinlikler uygulamaktadır. Müze alanı ve galeri derslik, tiyatro, oyun parkı ve simülatif çalışma ortamı olarak hizmet vermiştir. Müze, 2015 yılından itibaren erişim ve katılım projelerinin geliştirilmesi üzerinde çalışmaktadır. Museum4all projemiz, MS derneği ve Engelliler derneği ile hala devam eden ve gelişen işbirliği ve ortaklık kurmamıza yardımcı olmuştur. Müze, kör ve sağır insanlar için Nis ve Zajecar dernekleriyle işbirliği yapmıştır. Müzede gezici rampalar, işitme engelliler için uygulama, Braille harfli rehberler, dokunsal haritalar, engelliler için internet sitesi vb. bulunmaktadır. Atölye çalışmaları, halka açık etkinlikler ve konferanslar düzenlenmiştir. Ortak hedefimiz, erişilebilirlik ve kapsayıcılığın önemi konusunda yerel toplulukların farkındalığını artırmaktır. Müze 2016 yılında “Museum4all-Museum2go” projesini hayata geçirmiştir ve yerel ortaklarla iletişim halinde geliştirmeye devam etmektedir. Marjinalleştirilmiş grupları, işsiz kadınları ve hassas grupları, engellileri ve bakım merkezindekileri kapsayan somut olmayan mirasın korunmasına yönelik bir model olarak sosyal girişimcilik adlı bir program bulunmaktadır. Bir destek programının adı ise “Bir Amaç İçin Satın Alın!”dır.

Sonuç:

- Bosna Hersek'te engelli sayısının Avrupa ortalamasından daha yüksektir.
- Kültür ve miras sektörüne erişimi ve kültürdeki ihtiyaçların karşılanmasını özel olarak araştıran hiçbir rapor, araştırma faaliyeti ve analiz bulunmamaktadır.
- Stratejik belgeler ve kanunlar olmakla birlikte kültürel kurumlara erişimi artırmak için mali kaynak ayrılmadığı için uygulanamamaktadır.
- Kamu kurumları olarak müzeler, binalara fiziksel erişim ile ilgili çeşitli kanunları ve işaret dili kullanımına ilişkin kanunun uygulanmasını sağlamak zorundadır.
- Kamu kurumlarına erişimin en düşük yüzdesinin kültür kurumlarında olduğu tahmin edilmektedir, sadece% 20 civarındadır.
- Müzeler bu konunun önemini görmektedir ve bu alandaki farklı faaliyetlerin uygulanmasına hazırdır (personelin eğitimi, kurumlarının erişim araştırması sürecini davet etme, mevcut engellerin kaldırılmasına öncelik verme ve benzeri).
- Duyusal engelli insanlar için mevcut tekniklere göre uyarlanmış bilgiler BiH kültür kurumunda düşük bir oranda mevcuttur.

- Müzelerin fiziksel erişimi sağlamak, müzeler ve kültür kurumları için uluslararası erişilebilirlik standartlarını uygulamak, işaret dili tercümesini ve ayrıca Braille dilinde işaret ve diğer materyalleri sağlamak için kamu binalarının ve tesislerinin uyarlanması üzerinde çalışması gerekir.
- Balkan Müze Ağı, 2006 yılından bu yana farklı kapasite geliştirme stratejilerini uygulamaya koymaktadır.
- Müzelerin gerçekten kapsayıcı olmasını sağlayarak (1) Müzelere erişimi ve dahil etmeyi stratejik olarak bütünleştirerek gerçekleştiren eylemlerin üst düzeyde yönetilmesini sürdürülebilirliğini sağlamak zorunludur. (2) Erişim tüm müze personelinin sorumluluğundadır (3) Müzeler için erişim ve kapsayıcılık temel faaliyetlerden biridir.
- Eğitim programları uygulayan ve engelli bireyler için hizmetler geliştiren Bosna Hersek'teki müzeler farklı araçlar kullanmakla birlikte çoğunlukla Braille alfabesiyle yazılan materyalleri; dokunsal kopyaları, sesli bilgilendirmeleri; İşaret dilinde videoları; görseller ve sanat resimlerinin dokunsal replikalarını, çocuklar için basit uygulamaları ve atölyeleri sağlamaktadır.
- Küçük ölçekli projeler için finansman sağlanması şu açılardan faydalıdır (1) Personelin Yeterliliği; (2) Altyapının iyileştirilmesi; (3) Ortaklar oluşturmak; (4) Tüm müze etkinliklerine erişimi yaygınlaştırmak.

V.2. YUNANİSTAN

Yunanistan'daki ilk müzeler, 19. yüzyılda yeni Yunan devletinin kuruluşuyla aynı dönemde kurulmuştur. Antik eserlerin korunması o dönemde Yunan devleti için temel bir öncelikti (Gazi, 1999; Nakou, 2001) ve Gazi'ye (1999) göre Yunan müzeleri öncelikle genel olarak herkese açık kamusal alanlar olarak kuruldu. 20. yüzyılda Yunanistan'da giderek daha fazla müze kuruldu. Günümüzde, etnografik müzeler, endüstriyel müzeler, bilim müzeleri, galeriler vb. çok çeşitli müzeler arasında, Yunanistan'daki müzelerin baskın kategorisinin arkeolojik kategori olduğu görülmektedir (Chourmousiadi, 2006). Son on yılda gerçekleşen temel tartışmalardan biri, Yunan müzelerinin eğitici rolü ve özellikle müzeler, kültürel miras ve eğitim arasında geliştirilen ilişki türüdür. Nitekim, Yunan müzelerinin eğitim faaliyetleri, 20. yüzyılın son on yılında, esas olarak okul gruplarına odaklanan politikalar, girişimler ve uygulamalar açısından daha sistematik olmuştur. (Hadjinicolaou, 2010; Nikonanou, 2010).

Müzelerin eğitimsel ve sosyal rolüne yönelik sürekli artan ilgi, sosyal değişimler ve tüm insanların sosyal yaşamın tüm sektörlerinde eşit erişim ve katılım talebi, Yunan müzelerini, engelli kişilerin müzelerdeki kültürel mirasa erişim sağlamalarına yönelik programların ve diğer kolaylıkların geliştirilmesi için girişimlerde bulunmaya yöneltmiştir. (bkz. Argyropoulos ve diğerleri, 2017; Bounia, 2015; Kanari & Vemi, 2012; Chrysoulaki, 2004; Tsitouri, 2004; Velioti-Georgopoulou & Tountasaki, 1997) . Bununla birlikte, müzeler arasında ve örneğin duyuusal engelli kişiler gibi farklı engelli kişiler

için kolaylıkların ve faaliyetlerin erişim düzeyi, kapsamı, türü ve sistematik karakteri bakımından zaman içinde farklılıklar vardır (Argyropoulos & Kanari, 2015; Kanari & Argyropoulos, 2014; Kanari, 2015; Nakou, 2010; Nikolarazi, 2017).

Kikladik Sanat Müzesi'nde ziyaretçiler, bir sergiyi seçmek için akıllı telefon kullanabilir ve uygulama, odaya yerleştirilmiş pasif kızılötesi (PIR) hareket sensörlerinden yararlanarak navigasyon talimatları sağlar (Anagnostakis et al., 2016). Nesneye vardığınızda ona dokunmak mümkündür. Etkileşim, akıllı telefona veri gönderen ve ses dosyalarını çalan bir mikro denetleyiciye bağlı beş kapasitif sensör tarafından algılanır. Genel olarak, ziyaretçilerin bu teknikleri kullanma konusundaki deneyimleri olumludur. Ancak gelecekteki çalışmalar, sağır ziyaretçiler için erişilebilir bilgiler geliştirmenin yanı sıra Braille işaretlerinin entegrasyonunu ele almalıdır. Ek olarak, tasarlanan çözüm tekerlekli sandalye kullanıcıları için diz mesafesi sağlamamıştır, bu nedenle gelecekteki çalışmalar evrensel tasarıma daha çok odaklanmalıdır.

2014-2017 yılları arasında Kikladik Sanat Müzesi (KSM), Erasmus + Projesi'ne Müzeler ve Görme Engelli Bireyler Arasındaki Uçurumun Kapatılması başlığı ile katılmıştır.

KSM'nin en popüler koleksiyonu Kikladik koleksiyon ve özellikle mermer figürünler olduğundan, MÖ 3. binyıldaki Antik Kiklad Medeniyeti hakkında bir dizi çoklu duyuşal faaliyet ve bilgi için temel oluşturacak bir müze kiti oluşturulmuştur. Bu kitle bazı figürünlerin replikaları da bulunmaktadır.

Bu kitin kullanılmasında projenin hedef kitlesi, Atina'daki Körler Okulu'nun 8-12 yaşlarındaki öğrencileriydi. Proje boyunca farklı programlara katıldılar ve hem öğrencilerden hem de öğretmenlerinden aldığımız geri bildirimler, eğitim materyalinin tasarlanmasının her aşamasında çok yardımcı olduğu şeklindedir.

Ayrıca, ortaklardan ve özellikle programlara katılan Üniversitelerden elde edilen bilgi birikimi ve Tesalya Üniversitesi'nin Müzenin hem personeli hem de eğitim bölümü için düzenlediği eğitim atölyeleri çok faydalı olmuştur.

Çalışma grubunun yürüttüğü araştırma, projenin başarılı bir şekilde tasarlanması ve geliştirilmesi için aşağıdaki alanlara genişletilmiştir:

- Az gören veya görme engelli ziyaretçilerin özel ihtiyaçları ile ilgili olarak müze koleksiyonlarının erişilebilirliği.
- Çok duyuşal anlatılar ve tarihsel ve duyuşal bilginin deneyimsel performansı.
- Önerilen anlatıları desteklemesi gereken çeşitli dokunsal eğitim modellerinin / oyunlarının ve ses materyalinin tasarımı.

Çokduyuşlu Müze Kitinin Tanıtımı - Dokunma Yoluyla Kikladlar

Müze kiti, antik Kiklad uygarlığını vurgulayan tarihi ve duyuşal bilgilerin deneyimsel bir temsilini sağlamayı amaçlamaktadır ve şunları içerir:

- Katlanmış kol tipinde mermer bir heykelcik,
- Yukarıdan görüldüğü gibi adaların dokunsal şeklini gösteren işlemeli Kiklad haritası.
- Kiklad Adaları'nın coğrafi rahatlamasını gösteren suyla dolu yuvarlak bir teneke olan dokunsal bir su haritası,
- Farklı adaların rolünde mermer, obsidiyen, zımpara, süngertaşı, zinober gibi farklı şekillerde çakıl taşları ve mineraller,
- Çocukların bir araya getirmesi istenen mermer bir heykelcinin kırık parçalarından oluşan bir bulmaca,
- Okuyucuyu okumalarını zenginleştirmeye teşvik eden, farklı konularda (deniz, figürünler, mermer, adalar vb.) Çoklu yorumlar sunan "Gözlerinizi kapatın, Dokunarak Kikladlar" başlıklı bir KitapKitap hem kabartma yazıyla hem de tipik bir şekilde yazılmıştır ve
- Bir eğitici video.

Erasmus + projesi tamamlandığında, müze setlerinden birini Körler Okulu'ndaki farkındalık programları için, diğer ikisini de öğrenme ve gelişim güclüğü olan öğrenciler için, hastane veya ev barınakları gibi ihtiyaç sahibi toplulukların kullanımına sunduk.

Engelli insanlar, KSM'nin eğitim programlarında her zaman hoş karşılandılar. Programlar Eğitim Departmanı tarafından düzenlendi ve biriken deneyim programların geliştirilmesine çok yardımcı oldu.

Öğrenme ve gelişme engelli kişilere, sağır veya işitme güclüğü çeken kişilere ve Körler Okulu öğrencilerine rehberli turlar sunduk.

MCA, 2017 baharında Selanik'teki Modern Sanat Müzesi ile işbirliği içinde Kostakis Koleksiyonu'ndan Rus Avangart Resim Sergisi düzenledi. İlk kez müze galerilerinde orijinal tablolar sergiye özel üretilmiş dokunsal tablolarla birlikte sunuldu. Ayrıca müze personeline VI'lı kişilerle ilgili bir seminer verildi. Eğitim Departmanı VI'lı kişiler için programlar düzenledi, ancak halkın katılımı büyük olasılıkla bilgi eksikliğinden dolayı tatmin edici değildi. Görme sorunu olmayan çocuklara yönelik bilinçlendirme programları da düzenlendi.

Tüm bu yılların birikmiş tecrübesi ve şu anda katıldığımız ToMiMEUS projesinin sunduğu fırsatla, bizi, duyuşsal engelli insanlar için web sitemizin erişilebilirliğini iyileştirme ve aynı zamanda çok duyuşsal bir deneyim geliştirme kararına götürmüştür.

Görme engelli bireyler ve Yunanistan'daki müzelere girişleri

Yunanistan'da son zamanlarda yapılan bazı araştırmalar, bazı müzelerin görme engelli kişiler için faaliyetler geliştirdiğini ortaya koymuştur. Örneğin: engelli okul çocukları için eğitim programları, erişilebilirlik programları, Uluslararası girişimlerin "Görmenin Ötesinde Sanat Farkındalık Ayı", Körler için Sanat Eğitimi (AEB) gibi geçici dokunsal ve çok duyuşlu sergiler ve programlar, dokunma rehberli turlar ve kalıcı dokunma turları (Argyropoulos, Kanari, 2015). Yazarların belirttiği gibi, müzelerin körler

ve görme engelli bireyler için derneklerle işbirliği yapmayı gerektirdiğini söylemek çok önemlidir, böylece bazı programlar, görme engelli ziyaretçiler için erişilebilir olan bazı hizmetler veya Braille materyaller, dokunsal diyagramlar, dokunma turları ve diğer tesisler geliştirilebilir..

Aşağıdaki bölümlerde, Yunan müzelerindeki görme engelli yetişkinler ve çocuklar ile sağır ve işitme güçlüğü çeken kişilerin erişimine ilişkin temsili, gösterge niteliğindeki uygulamalar anlatılmaktadır.

Yukarıda belirtildiği gibi 80'li yıllarda Yunanistan'daki müzeler eğitim faaliyetlerini daha sistematik bir şekilde geliştirmeye başladılar. Aynı dönemde Yunanistan'daki bazı müzeler, görme engelli çocuklar da dahil olmak üzere engelli çocuklar için eğitim programları tasarlama ve geliştirme çabalarında bulunmuştur (Kanari ve Vemi, 2012; Velioti-Georgopoulou ve Tountasaki, 1997). Temsili örnekler, Yunanistan Körler Deniz Feneri (Antzouladou-Retsila, 1997), Benaki Müzesi (Destouni-Giannouladou, 2010) veya Kültür Bakanlığı Eğitim Programları ve İletişimi Departmanı (Chrysoulaki, 1997) ile işbirliği içinde Modern Yunan Kültürü Müzesi (eski Yunan Halk Sanatları Müzesi) olabilir. Bu dönemde müze profesyonellerinin temel düşünceleri, altyapı eksikliği, engelliliğe ilişkin bilgi eksikliği, uyarlama ihtiyacı ve uygun malzeme gibi konuları içeriyordu. (örn. kopyalar, dokunsal materyaller, Braille'de bilgi), özel eğitim öğretmenleriyle işbirliği ihtiyacı, çocukların ziyaretten önce ilgili materyallerle hazırlanmasına ilişkin sorunlardı (örn. müze setleri)(Kanari, 2015; Kanari & Vemi, 2012).

Görme engelli kişilerin erişimi için bir başka önemli girişim, Yunanistan Körler Deniz Feneri tarafından 1980'lerde Atina'daki Tactual Museum'un kurulmasıdır (Benaki, 1991). Tactual Museum sergileri (<http://www.tactualmuseum.gr/>) Yunanistan'da veya yurtdışında farklı müzelerde sergilenen Yunan kültürel mirasının farklı tarihsel dönemlerine ait temsili eserlerin kopyalarıdır (örneğin Afrodite heykelinin bir kopyası) Melos'un Louvre'da görüntülenmesi). Tactual Museum, yalnızca yetişkinlere ve görme engelli çocuklara değil, aynı zamanda herkese dokunarak eserlerin kopyalarına erişim sağlamak ve engellilik farkındalığını artırmak için görenlere rehberli turlar ve eğitim faaliyetleri ve programları sunmaktadır (Geroulanou, 2010)

Giderek daha fazla müze, Atina'daki Bizans ve Hristiyan Müzesi (Gotsis, 2004), Ulusal Arkeoloji Müzesi, Uluslararası Görme Engelliler İçin Sanat Eğitimi Örgütü'nün (<https://www.namuseum.gr/education/atoma-tyfla-i-me-chamili-orasi/>) uluslararası girişimi "Görmenin Ötesinde Sanat Farkındalık Ayı", Akropolis arkeolojik sit alanı (Georgaka & Gavalas, 2015) gibi özel okullardan yetişkinler veya görme engelli çocuklar için eğitim programları geliştirmeye başladı.

2000'li yıllarda, Atina'daki Bizans ve Hristiyan Müzesi'nde seçilen orijinal sergiler, Braille etiketleri ve sesli tanımlarla ilk kalıcı dokunsal yön çizgileri vardı (Konstantios, 2008). Atina'daki Bizans ve Hristiyan Müzesi örneği, 2015'te Selanik'teki Bizans Kültürü Müzesi'ni de görme engelli kişiler ve refakatçileri için dokunsal yön çizgileri yaratarak takip etti. Dokunsal yön çizgileri, Selanik'teki Körler

Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi ve Pan-Helenik Derneği Orta Makedonya Bölgesel Derneği ile işbirliği içinde oluşturuldu. "Bizans'a dokunun ve keşfedin" başlıklı rota ve eylem müzenin farklı galerilerinde seçilmiş on beş orijinal sergiyi, dört dilde (Yunanca, İngilizce, Almanca ve Rusça) taşınabilir bir sesli rehber sistemi ve yine dört dilde refakatçiler için bir broşür içerir ([can be downloaded from the website of the museum](#)). Diller. Refakatçiler için broşürler müzenin web sitesinden indirilebilir. Görme engelli kişiler için sesli rehberler sağlayan bir başka müze de, Braille alfabesinde dijital işaretler ve bilgiler içeren çok dilli bir sesli rehberin bulunduğu Korfu Asya Sanatı Müzesi'dir (<http://www.matk.gr/>). [multilingual audio guide with digital signage and information in Braille](#).

Acropolis Müzesinin resmi internet sitesine ([the official website of the Museum](#)) göre engelli ziyaretçiler için çeşitli kolaylıklar ve hizmetler vardır. Örneğin Müze girişlerinde tekerlekli sandalyeler ve bebek arabaları için rampalar, asansörler, engelli tuvaletleri vb. Müzenin tüm ortak alanlarına tekerlekli sandalye kullananlar erişebilir. Ayrıca ihtiyaç duyulması halinde ücretsiz kullanım için tekerlekli sandalyeler mevcuttur. Müze Kılavuzları Braille dilinde İngilizce ve Yunanca olarak mevcuttur. Müzede Yunan mevzuatına göre tüm kamusal alanlarda, hizmetlerde, ulaşımda ve özel tesislerde rehber ve yardımcı köpeklere izin verilmektedir (Kanun, 3868/2010). Akropolis Müzesi'ndeki bir diğer hizmet de Müzenin Arkeolog-Ev Sahipleri hakkındadır. Müze'de haftanın üç günü (Salı ve Çarşamba günleri 10: 00-14: 00 ve Cumartesi 11: 00-14: 00) ziyaretçilerin malzemeleri, aletleri inceleyip kullanabileceği, sorular sorabileceği, yorum yapabileceği bir Arkeolog-Rehber bulunur (<https://www.theacropolismuseum.gr/en/content/visitors-disabilities>).

Geçici süreli, dokunma sergileri, çok duyulu sergiler ve programlar gibi, görme engelli kişilerin Yunanistan'daki müzelere erişiminin artırılması için 2000'li yıllardan itibaren başlatılan diğer bazı önemli girişimlerden de bahsetmek önemlidir. Bu girişimlerin bir örneği, Selanik'teki Devlet Çağdaş Sanat Müzesi tarafından geçici dokunma sergileriyle geliştirilen görme engelli kişiler için “Sanata Dokunmak” başlıklı erişilebilirlik programıdır.

Dokunma sergileri, örneğin 2008'de Kikladik Sanat Müzesi'nde (Plati & Markou, 2009), Devlet Çağdaş Sanat Müzesi'nde (Zarkali, 2015) ve diğer müzelerde Yunanistan'daki farklı müzelerde düzenlendi. “Sanata Dokunmak” programının dokunmatik sergileri için Devlet Çağdaş Sanat Müzesi'nin web sitesine bakın: <https://www.greekstatemuseum.com/kmst/education/accessibility.html>). Ayrıca müzelerin erişilebilir materyallerin veya diğer faaliyetlerin, programların vb. geliştirilmesi için görme engelli kişiler ve görme engelli bireyler için işbirliği yapmaya çalıştıklarını belirtmek önemlidir. (Argyropoulos & Kanari, 2015).

Benzer girişimlerin diğer örnekleri, “People and things” in **the Museum of Folk Art and Tradition** “Aggeliki Chatzimichali” (Chaitas & Trada, 2010), “Myrtis: Face to face with the past”(Kalou, 2012), “Benaki Müzesi'nde, Kolomb öncesi sanat” (Emmanouil & Avgoulas, 2011) ve Museum of Ancient Agora in Athens “Touching the democracy”dir (Klontza, 2013).

Kikladik Sanat Müzesi, engelli çocuklara yönelik eğitim programları, geçici dokunma sergileri, çok duyulu müze setleri, eğitim materyalleri gibi engelli kişiler için birçok kolaylık ve hizmet de sunmaktadır (Argyropoulos et al., 2017; Plati, 1997; Plati & Markou, 2009). Ziyaretçiler ayrıca bilmek isteyen bir sergiyi seçmek için bir akıllı telefon kullanabilir ve uygulama, odaya yerleştirilmiş pasif kızılötesi (PIR) hareket sensörlerinden yararlanarak navigasyon talimatları sağlar. Nesneye vardığınızda ona dokunmak mümkündür. Etkileşim, akıllı telefona veri gönderen ve ses dosyalarını çalan bir mikro denetleyiciye bağlı beş kapasitif sensör tarafından algılanır (Anagnostakis ve diğerleri, 2016). Genel olarak bakıldığında, cihazların ve pratik tekniklerin duyuusal engelli müze ziyaretçilerinin erişiminde önemli bir rol oynadığı görülmektedir. Vaz, Fernandes ve Rocha Veiga (2018) gibi araştırmacılar şunları vurgulamaktadır: "Genel olarak, ziyaretçilerin bu teknikleri kullanma konusundaki deneyimleri çok olumluydu, ancak gelecekteki çalışmalar, sağır ziyaretçiler için erişilebilir bilgiler geliştirmenin yanı sıra, Braille işaretlerinin entegrasyonunu düşünmelidir. Ek olarak, tasarlanan çözüm tekerlekli sandalye kullanıcıları için diz mesafesi sağlamadı, bu nedenle gelecekteki katılımcılar tüm yaklaşımlar için tasarıma odaklanmalıdır" (s.568).

Mevcut on yıl boyunca, farklı kurumlar, üniversiteler, müzeler, okullar, körler için dernekler ve müze ağları arasındaki ortaklıkların geliştirilmesi, farklılaştırılmış eğitim programları, eğitim materyalleri ve müzelerin geliştirilmesi ile genel olarak kişilerin kültüre erişiminin artırılmasına katkıda bulunmuştur. Buna bir örnek, "BaGMIVI: Müzeler ve Görme Engelli Bireyler Arasındaki Uçurumu Kapatmak" (<http://bagmivi-project.eu/>) (2014-2017) başlıklı Erasmus + Programı'ydı.

Özetle, son yıllarda müzeler, eğitim programlarını görme engelli çocukları veya yetişkinleri kapsayacak şekilde uyarlamaya çalıştılar. Bazı müzeler dokunma rehberli turlar gibi etkinlikler düzenlediler ve bazıları görsel engelli bireyler için eğitim programları sağladılar, örneğin Benaki Müzesi'nin çalışmaları gibi. Ayrıca Kültür Bakanlığı, görme engelli kişiler için müzelere erişimle ilgili olarak, seçilen sergilere dokunma, müzelerde rehber köpek bulundurma veya Braille'de yazılmış kılavuzlar gibi olanaklar sağlamıştır. Bununla birlikte, hala yapılması gereken çok sayıda çalışma bulunmaktadır. Mevzuat ve uygulama arasındaki uyumsuzluklar nedeniyle görme engelli kişiler müze ziyaretleri sırasında farklı türde engellerle karşılaşabilmektedir (Argyropoulos ve Kanari, 2015; Kanari, 2015).

Sağır ve işitme güçlüğü çeken işitme engelli bireyler ve Yunanistan'daki Müzelere Erişimleri

Sağır ve işitme güçlüğü çeken bireyler için Yunanistan'daki müzelerin çalışmaları, okul grupları ve özellikle okul grupları için eğitim programlarının geliştirilmesiyle yaklaşık aynı dönemde 90'larda sağır ve işitme güçlüğü çeken okul gruplarına yönelik eğitim programlarının tasarlanması ve uygulanmasıyla karşılık bulmuştur. (Kanari & Vemi, 2012; Velioti-Georgopoulou & Tountasaki, 1997).

Sağır ve işitme güçlüğü çeken bireyler için eğitim programlarını ilk uygulayan müzelerden bazıları **Kikladik Sanat Müzesi** (Plati, 1997), Atina Nümismatik Müzesi (Galani-Krikou, 1997) ve Kültür Bakanlığı Eğitim Programları ve İletişim Bölümü idi (Chrysoulaki, 2004). Bu eğitim programları, İşitme Engelliler okulları ve kurumlarının işaret dili tercümanlarının işbirliğiyle uygulandı. Bu eğitim programları sırasında kullanılan diğer malzemeler anahtar kelimeler, resimler vb. içeren kartlardır (Kanari ve Vemi, 2012). Sağır ve işitme güçlüğü çeken çocukların müzeye gelmeden önce hazırlanmasında müze kitleri gibi müze eğitim materyallerinin kullanılması da önemlidir

Böyle bir örnek, 1998 yılında Akropol'de Özel Sağır Okulu öğrencilerinin ve Philothei'nin işitme güçlüğü çeken öğrencilerinin ziyaretiydi. Öğrenciler önce okulda iki müze seti ile çalıştılar ve ardından Akropolis arkeolojik alanını ziyaret ettiler.

Sağır ve işitme güçlüğü çeken kişilerin müzelere erişimi için Yunanistan'da en önemli ve yaygın olarak bilinen girişim, 1998'de Ulusal Arkeoloji Müzesi'nde “göz dinliyor” başlıklı eğitim programının geliştirilmesi idi (Chrysoulaki, 2004). İlk ve Orta Öğretimden Sağır ve işitme güçlüğü çeken öğrenciler için “Göz dinliyor” programı Ulusal Arkeoloji Müzesi'nde gerçekleştirildi (Kokkevi-Fotiou, 2004). Ayrıca sağır yabancı ziyaretçilere Amerikan İşaret Dili ve Uluslararası İşaretler rehberli turlar sunuyordu. Ayrıca, Sağır için eğitim programları düzenleyen diğer müzelerle, örneğin Kikladik Sanat Müzesi (Plati, 1997), Atina Nümismatik Müzesi (Galani-Krikou, 1997) vb. ile işbirliği yapmıştır. Kokkevi Fotiou, halen gönüllü olarak Sağır gruplara rehberlik etmektedir (Zabetaki, 2018). Çalışması ve katkısı sadece Yunanistan ile sınırlı değil. Ayrıca ABD'deki Rochester İşitme Engelliler Okulu'nda Yunan antik uygarlığı için programlar tasarladı (“Eğitimde Maceralar”, 2014, s. 14).

Sonraki yıllarda, Atina'daki Bizans ve Hristiyan Müzesi gibi, sağır ve işitme güçlüğü çeken öğrenciler için eğitim programları uygulayan müzeler vardı. Buralarda özel eğitim öğretmenleri işaret dili tercümanlarıydı. Sağır izleyicilere daha iyi yanıt verebilmek için, müze çalışanlarından biri Yunan İşaret Dilini öğrenmiştir (Gotsis & Vosnidis, 2011). Diğer müzeler, Yunan İşaret Dili'nde ara sıra rehberli turlar düzenlemektedir; örneğin, 2016 Uluslararası Müzeler Günü vesilesiyle Yunan İşaret Dili'nde rehberli turlar düzenleyen Selanik Arkeoloji Müzesi, Yunan Sağır Federasyonu veya Korfu Müzesi ile işbirliği içinde düzenlenmiştir. Diğer kolaylıklar ve yorumlama araçları ile ilgili olarak, Sağır izleyiciler için erişilebilen “Myrtis: Geçmişle Yüz yüze” sergisi gibi bazı geçici sergi örnekleri bulunmaktadır. Bu serginin görme engelli kişilere yönelik hükümler dışında erişilebilir versiyonunda (yukarıya bakınız) ayrıca bir İşaret Dili tercümanı tarafından bilgi içeren ekranlar da vardı (Kalou, 2012).

Sağır ve işitme güçlüğü çeken kişilerin kültürel mirasa erişimine yönelik girişimler, Yunanistan'daki İşaret Dili Tercümanları ajansı olan HandsUp gibi başka kurumlar tarafından da mevcuttur (<https://hands-up.org/>). HandsUp ajansı, diğer hizmetlerin yanı sıra web sitesinde Yunan İşaret Dilinde videolar ve Yunanistan'daki çeşitli müzeler ve arkeolojik alanlar için yazılı metinler

sunmaktadır. Ayrıca HandsUp ajansı, diğer dernekler ve müzelerle işbirliği içinde, Sağır grupları ve işitme güçlüğü çeken kişiler için Yunanistan'daki müze ve arkeolojik alanlara ziyaretler düzenlemiştir.

Genel olarak Yunanistan'da rehberli turlar düzenlemeye veya programlarını İşaret dili tercümanı ön koşuluyla Sağır izleyicilere sunmaya istekli müzeler vardır. Ancak müzelerin internet sitelerine göre Nikolarazi'ye (2017) göre Sağır izleyicilere yönelik hükümlerin nadir olduğu görülmektedir. Ayrıca bazı Sağır okulları ve müzelerdeki işitme güçlüğü çeken öğrencilerin durumlarında, İşaret dili tercümanları Yunan İşaret Dilini bilen özel eğitim öğretmenleridir (Moustakidou, 2016).

Örnekler gösterge niteliğindedir, çünkü ilgili yayınlanmış çalışmalar, sağır izleyiciler için yardımcı dinleme cihazları gibi eğitim faaliyetleri veya diğer kolaylaştırmalarla ilgili olarak sınırlıdır. Öte yandan, Nikolarazi'nin belirttiği gibi (2017) Yunanistan'daki müzelerin web siteleri her zaman bilgi sağlamaz. Sağır okullarının ziyaretlerinin sıklığı veya sağlanan kolaylıkların bilinmesi mümkün değildir.

Sonuç

Son on yıllar boyunca Yunanistan'daki birçok müze, engelli kişilere, özellikle duysal engelli kişilere (yani görme engelli ve sağır veya işitme güçlüğü çeken kişiler) kendi alanlarına, koleksiyonlarına ve programlarına erişim sağlamak için çaba sarf etmiştir. Bununla birlikte, duysal engelli kişiler, müze ziyaretleri sırasında, kalıcı kolaylıkların sınırlı olması veya uygun materyalle bağlantılı olarak uyarlanmış veya farklılaştırılmış faaliyetlerin olmaması gibi birçok engel veya engelle karşılaşmaya devam etmektedir (bkz.Örneğin: Argyropoulos ve Kanari, 2015; Kanari ve Argyropoulos, 2014; Kanari, 2015; Nakou, 2010; Nikolarazi, 2017). Uygun altyapı, müze personelinin engellilik konularında eğitimi, finansman kaynakları vb. konular önemli engelleri oluştururken, bu girişimlerin çoğu geçici veya ara sıra gerçekleşmektedir (Argyropoulos, Kanari & Chamonikolaou, 2017; Argyropoulos ve Kanari, 2015; Kanari, 2015; Moustakidou, 2016; Nikolarazi, 2017). Bir başka önemli faktör de, ilgili yayınlanmış çalışmaların esas olarak duysal engelli gruplara (örneğin görme engelli gruplara veya Sağır ve işitme güçlüğü çekenlere) atıfta bulunmasıdır, ancak engelliler engelli olmayan kişilerle müzeleri ziyaret edebilirler (arkadaşlar, family, etc) (Argyropoulos & Kanari, 2015; Nikolarazi, Kanari & Marschark, basım aşamasında).

Kapsayıcı eğitimin katkısı ve duysal engelli pek çok çocuğun genel eğitim ortamlarına gittiği düşünüldüğünde çok önemlidir (Kanari ve Argyropoulos, 2014; Kanari, 2015). Farklılaştırılmış eğitim programları, kalıcı olanaklar, mevcut müze-eğitim programlarının değerlendirilmesi, disiplinler arası yaklaşımlar ve müzelerde sistematik bir erişilebilirlik politikasına entegre edilen işbirlikleri, ilgili araştırma ve uygulamalar için hala açık bir alandır.

V.3. MACARİSTAN

Macaristan'da kapsayıcı eğitim: genel hususlar

Macaristan'da, komşu ülkelerde olduğu gibi, neredeyse tüm engelli öğrencilere uygulanan ayrılaştırılmış eğitim, 1990'lara kadar yaygın bir uygulamaydı. Öğretimin en etkili şeklinin, aynı engele sahip homojen öğrenci gruplarında olduğu yaygın olarak kabul edildi. Kapsayıcı eğitim için yasal yol, ebeveynlerin çocuklarının hangi okula gideceğine karar verme hakkına sahip olduğunu beyan eden Halk Eğitimi Yasasında 1993 yılında yapılan değişikliğin sonucunda açıldı. 1990'lar böylesine köklü bir değişime uygundu, çünkü okul çağındaki nüfustaki genel bir azalma nedeniyle, okulların öğrencilere ihtiyacı vardı (Bánfalvi, 2008). İleri düzeyde engelli çocuklar üç öğrenci olarak sayılmakta olup bu da tam kapsayıcı sınıfların özel gereksinimli öğrenci olmayan sınıflardan sayıca daha az olduğu anlamına gelir. Normal eğitimde özel gereksinimli öğrenci sayısının artmasının bir diğer önemli sonucu da ayrılmış kurumlardaki öğrenci sayısının bariz düşüşü olmuştur. Şu anda, özel gereksinimli öğrencilerin yaklaşık %67'si normal kurumlarda eğitim görmektedir (Perlusz, 2019). Bununla birlikte, 1993'ten bu yana, Macar okullarında kapsayıcı uygulamaların yerine getirilmesini araştıran kapsamlı bir ulusal araştırma yapılmamıştır (Perlusz, 2019). Normal okullardaki öğrencilere okulda tam veya yarı zamanlı çalışan özel eğitim öğretmenleri yardımcı olur veya daha karakteristik olarak gezici özel eğitim öğretmenleri öğrenciyi ziyaret eder ve okul personeline danışmanlık sağlar. Halk Eğitimi Yasasında yapılan 2003 değişikliği, ayrılmış okullarda okul birimi olarak Birleşik Özel Eğitim Metodoloji merkezlerinin (EGYMI) kurulmasına izin verdi. EGYMI personeli, entegre ortamlarda özel gereksinimli çocukların eğitimini destekler. EGYMI'ların sunduğu hizmetler danışmanlık, erken gelişim ve bakım, gelişim desteği / eğitimi, konuşma terapisi,iletici pedagojik bakım ve beden eğitimidir. Ayrıca, gezici SEN öğretmenleri, genel öğretmenlere özel gereksinimli bir öğrenciye en iyi şekilde nasıl uyum sağlayacaklarına dair eğitim bilgileri sağlarken, aynı zamanda öğrencilere engelliliğe özgü becerileri öğretmekten de sorumludur.

Macaristan'da genel öğretmenlerin ve özel eğitim öğretmenlerinin eğitimi tamamen ayrıdır. Engelli öğrencilerin tamamen ayrılmış eğitim dönemlerinde, bu kesinlikle faydalı bir uygulamaydı. Bununla birlikte, kapsayıcı eğitim mesafe katettikçe, özel eğitim ile ilgili eğitim içeriğinin, tüm öğretmenlerin formasyonunun bir parçasını oluşturması gerektiği, özel eğitim öğretmen eğitiminden sorumlu kurumların da odaklarını ayrımcılıktan dahil etmeye kaydırması gerektiği açık hale geldi. Şu anda, öğretmenler aşağıdaki şemada eğitilmektedir: Alt ilkokul öğretmenleri, 8 yarıyılda yüksek öğretim kurslarında lisans düzeyinde eğitilir ve 1-4. Sınıflardaki tüm okul konularını öğretme konusunda niteliklidir. Özel eğitim öğretmenleri, bir veya iki farklı özel eğitim topluluğu ile çalışma konusunda uzmanlaşabilir. Halihazırda nitelikli öğretmen olan öğrenciler, 6 yarıyılda özel eğitimde lisans alırken, 8 yarıyılda iki uzmanlık kazanılır. Eötvös Loránd Fen Bilimleri Üniversitesi (ELTE) Bárczi Gusztáv

Özel Gereksinimler Eğitimi Fakültesi, her türlü engelliliğin eğitimi ve rehabilitasyonunda uzmanlık sağlayan tek kurumdur. 2017'den bu yana, diğer dokuz yüksek öğretim kurumu, genel olarak zihinsel engelliler, konuşma ve dil bozuklukları ve duygusal ve davranış bozuklukları için özel eğitim öğretmen eğitimi sağlamaktadır (Felvi, 2020). Şimdiye kadar ELTE, görme engelliler (QTVI) ve işitme engelliler için nitelikli öğretmenler yetiştiren tek üniversitedir. Özel eğitim öğretmenlerini yetiştiren üniversitelerin sayısı artmasına rağmen, ülkenin her yerinde nitelikli profesyoneller için hala yüksek bir talep bulunmaktadır.

Kör veya görme engelli öğrencilerin kapsayıcı eğitimi

Macaristan'da kör veya görme engelli (BVI) öğrencilerin örgün ve düzenli eğitimi, öğretmen Rafael Beitzl'in çabaları ve desteği sayesinde 1827'de başladı. 1836'da ilk zamanlar 3-4 olan öğrenci sayısı yirmiye çıktı ve özellikle BVI öğrencileri için ilk okul binası açıldı. Kurum büyümeye devam etti ve 1907'de anaokulu çağındaki ilk çocuk grubu kabul edildi (Pajor, 2017). Anaokulu, İlkokul ve Meslek Okulu, görme engelli öğrenciler için Birleşik Metodoloji Merkezi ve Çocuk Evi, şu anda görme engelli ve sağır öğrenciler ile birden çok engelli ve görme engelli (MDVI) öğrencileri destekleyen türünde tek kurum olarak tüm ülkeye hizmet veren birleşik, ayrılmış bir eğitim enstitüsüdür. Görme bozukluğu olan öğrenciler için ilk ayrı okul 1956'da Budapeşte'de ve ikincisi 1972'de Debrecen'de (Doğu Macaristan) açıldı. Öğrenci sayısındaki ciddi düşüş nedeniyle, ikincisi şu anda tüm görebilen ve görme engelli öğrencilere açık, kapsayıcı bir okuldur. Diğer bir kurum olan Rehabilitasyon Merkezi, Anaokulu ve İlköğretim Okulu ve Görme Engelli (VI) Öğrenciler için Öğrenci Yurdu, Világ Világossága Vakfı tarafından 1990 yılında Pécs'te (Güney Macaristan) açıldı. Debrecen'deki kuruma benzer şekilde, bu okul görme engelli öğrenci sayısındaki düşüş nedeniyle öğrenci profilini genişletmektedir. Şu anda geniş bir özel gereksinimli öğrenci topluluğuna hizmet etmektedir ve mesleki eğitim de 1994 yılından beri mevcuttur (Világ Világossága Vakfı, tarihsiz). Macaristan'da ilköğretim sekiz yıldır. 1990'larda, ebeveynlere kör ve görme bozukluğu olan (BVI'li) çocukları için bir okul seçme hakkı verildikten sonra (tercihen evlerinin yakınında) öğrenciler, ilk dört yılını ayrılmış bir kurumda tamamladıktan sonra, tipik olarak üst ilkokulda (5. sınıf veya üstü) normal kurumlara katılmıştır. Diğer aileler, çocuklarını ilk iki yıl boyunca ayrılmış bir okula göndermeyi seçmişler ve çocuk uyarlanmış okuma ve yazma konusunda yeterlilik kazandıktan sonra (ör. Braille, büyük yazılar veya CC-TV, büyüteçler veya büyütme yazılımları) normal okullarla devam etmişlerdir (Somorjai, 2008). Orta öğretimde uzman desteği olmadan kaynaştırma, EGYMI'ler kurulmadan çok önce tipik olarak uzundu, çünkü kör ve görme bozukluğu olan (BVI'li) öğrenciler için ayrılmış ortaokullar veya özel sınıflar yoktu (Schiffer, 2005).

Kapsayıcı eğitim geniş çapta araştırılsa da kör ya da görme engellilere (BVI) özgü tamamı küçük örneklerle çalışan az sayıda araştırma vardır. Somorjai (2008), BVI'li öğrencilerin bütünsel eğitimini destekleyen faktörleri araştırmıştır. 12 öğrenci, 12 ebeveyn ve 12 genel öğretmen ile görüşmeler

yapılmıştır. Öğrenciler, günlük işlerinde ciddi zorluklar yaşamadı ve çalışma materyalini öğrenip gereksinimleri karşılayabileceklerini hissettiler. Öğrenciler, bilgilerinin görebilen akranlarıyla eşit koşullarda değerlendirildiğini hissetti ve öğrenmeden ziyade, sosyal yaşamlarında daha fazla zorlukla karşılaştılar. Ebeveynler, çocuklarının okula günlük hazırlıklarında düzenli olarak desteklenmesinin gerekli ve bunun aileler için bir zorluk olduğunu altını çizdi. Öğretmenler, en büyük zorluğun fen bilimlerinde modelleme olduğunu söyledi ve kapsayıcı bir sınıfta çalışmanın genellikle daha yavaş olduğunu kabul etti. Muafiyetlerin sayısı (yani görme engelli bir öğrencinin bir okul dersine katılmaması) düşüktü ve yanıt veren öğrencilerin devam ettiği okulların beşinde uygulamanın bir parçası değildi. Yazar, başarılı kaynaştırmanın, görme engelli bir öğrencinin, ebeveynlerin ve genel öğretmenlerin bundan mutlu olduğu şey olduğunun altını çizdi, ki bu bazen gezici bir özel eğitim öğretmenin başarı olarak düşündüğü şeyden farklıdır. Somorjai, başarılı kaynaştırma/dahil etmedeki en önemli bileşenin, görme engelli öğrencinin kişiliği olduğuna inanmaktadır.

Öğretmenlerin, kör öğrencilerin dahil edilmesine yönelik tutumları üzerine yapılan bir ankette (N = 14) Schiffer (2005), öğretmenlerin, BVI'li bireylerin eğitimine ilişkin metodolojik bilgilere kolay erişimlerini sağlayacak yazılı destek materyaline ihtiyaç duyduklarını ifade ettiklerini tespit etmiştir. Vargáné (2013), genel öğretmenlerin BVI'ye özgü bir bilgiye sahip olmadıklarını ve kaynaştırma konusuyla mücadelede yalnız olduklarını ve sorularıyla ilgilenecek kimsenin olmadığını düşündüklerini tespit etmiştir. Bu önemlidir, çünkü öğretmenlerin çoğunluğu özel eğitim ve kaynaştırma konusundaki bilgilerini artırmaya açıktır (Papp, 2011).

Sümeği (2012), araştırmasında, BVI'li 8 öğrencinin (4 kör, 4 görme engelli) sosyometrik durumunu anlamayı amaçlamış ve bu öğrencilerin öğretmenlerinin tutumlarını araştırmıştır. Araştırma, BVI'li öğrencilerin, öğretmenlerinin kendilerinden tipik akranlarından beklentileriyle aynı beklentileri olduğunu hissettiği sonucuna varmıştır. Öğrenciler ayrıca, engelli olmayan sınıf arkadaşlarına göre evde öğrenmeye daha fazla zaman harcadıklarının altını çizmişti ki bu durum sınıf topluluğuna dahil olmayı engellemiştir.

Yakın zamanda yapılan bir nitel araştırmada, Füller (2019), BVI'li öğrencilerin okul seçimlerini etkileyen faktörleri, değerlendirme kalıplarını, kısmen veya tamamen muaf tutuldukları konuları, çalışma materyallerine erişimde ve okul tesislerine genel erişimde yaşadıkları zorlukları araştırarak, BVI'li ortaokul öğrencilerinin kapsamlı bir resmini çekmeye çalışmıştır. Araştırma, ortaokulların öğrenciler ve ebeveynleri tarafından birlikte seçildiğini, yani öğrencilerin görüşlerinin de önemli olduğunu gösterdi. Kararda önemli bir faktör coğrafi yakınlıktır. Öğrencilerin öğretmenlerinden aldıkları bilgiler çoğunlukla sözeldir, etkileşimli materyallere veya basılı resimlere erişim en son gerçekleşir. Somorjai'nin araştırmasına (2008) benzer şekilde, on yıl sonra Füller, dijital veya braille ders kitaplarına erişimin birçok durumda sorunlu olduğunu tespit etmiştir, örn. öğrenciler uyarlanmış kitaplarını

akademik yıl başladıktan aylar sonra alırlar. Çoğu öğrencinin sadece dersler sırasında aldıkları notlardan öğrenmelerinin nedeni bu olabilir. Füller'in araştırması korkutucu bir eğilim gösteriyor: On yıl önce Somorjai, görme engelli öğrencilerin bazen belirli okul derslerinden muaf tutulduğunu tespit ederken, Füller, görme engelinden dolayı farklı okul derslerine katılmayan ya da kısmen veya tamamen değerlendirme dışında kalan öğrencilerin endişe verici bir oranda olduğunu bulmuştur.

Tablo 1: Ortaokul derslerinden muaf tutulan BVI'li öğrenci sayısı

	Katılım Gerekli Değil	Değerlendirme Yok	Değerlendirmeden Kısmi Muafiyet	İlkokula da Katılım Yok
Matematik	6 Öğrenci: 3. 12. 17.18. 22. 23.	5 Öğrenci: 1. 15. 16. 19. 24.	5 Öğrenci: 2. 4. 5. 6. 8.	2 Öğrenci: 2.
Beden Eğitimi	15 Öğrenci: 1. 3. 4. 7. 8. 9. 12. 14. 15. 16. 17. 18. 20. 22. 24.	1 Öğrenci: 2.	2 Öğrenci: 5.6.	5 Öğrenci: 2. 3. 7. 15. 17.
Fizik Kimya	1 Öğrenci: 3.		11 Öğrenci: 1. 2. 4. 6. 8. 9. 12. 13. 14. 18. 19.	1 Öğrenci: 2.
İngilizce		1 Öğrenci: 2.		
Sanat, Sanat Tarihi	10 Öğrenci: 3. 4. 5. 6. 8. 9. 12. 14. 17.18.	1 Öğrenci: 15.	1 Öğrenci: 19.	
Biyoloji	1 Öğrenci: 3.			
Coğrafya, Tarih			7 Öğrenci: 8.13.14. 15.16. 18.22.	1 Öğrenci: 15.
IT	6 Öğrenci: 4. 10. 12. 14. 15. 23.		2 Öğrenci: 6.18.	
Müzik		1 Öğrenci: 6.	3 Öğrenci: 18. 20. 22.	

Füller (2019), katılımcılardan daha genç BVI öğrencilerine kapsayıcı ortamlarda nasıl ilerleyeceklerine dair tavsiyeler vermelerini isteyerek araştırmasını tamamladı. Tavsiyeleri şu şekildedir:

- Sınıf arkadaşlarınız ve öğretmenlerinizle iletişimi başlatın
- Görme engelinizle (VI) ilgili sorunları mümkün olduğunca erken açıklığa kavuşturun
- Yardım istemekten çekinmeyin. Sabırlı olun, çoğu insan BVI hakkında hiçbir şey bilmiyor olacak
- Mümkün olduğunca bağımsız olun
- Kendinizi savunun
- Teknik araç gereçleri (ör. Dizüstü bilgisayar, tarayıcı, akıllı telefon) ve dijital malzemeleri kullanma konusunda yetkin olun
- Çok ve hızlı bir şekilde yazmaya / klavye kullanmaya hazır olun
- Kendinizi birçok farklı şeyde deneyin, topluluğun bir parçası olun.

Kapsayıcı eğitim çok faktörlü bir süreçtir. Başarı birçok insan (öğrenci, ebeveynler, öğretmenler, sınıf arkadaşları, gezici SEN öğretmeni) ve materyal (okul binasına erişim, çalışma materyallerine erişim, özel araç gereçlere erişim) faktörüne bağlı olduğundan, böylesine karmaşık bir süreçte bileşenlerden herhangi biri işlevsiz olabilir. Bu nedenle, kapsayıcı eğitimin karmaşıklığını anlamak ve sürecin tüm katılımcılarının rollerini ve görevlerini belirlemek çok önemlidir. Kaynaştırma/dahil etme uygulamalarına ilişkin derin bir anlayışa ve kapsamlı bir araştırmaya acil ihtiyaç vardır, çünkü destek sistemindeki boşlukların haritası çıkarılmadan, hizmetler iyileştirilemez.

Kaynaştırmanın anahtarı, iyi uygulamaları paylaşmaktır. Almanya'da ISAR projesi (<https://www.isar-projekt.de>), genel öğretmenlere BVI'li öğrencilerle çalışırken uygulayabilecekleri iyi uygulamalar için bir veritabanı ve çevrimiçi kaynak havuzu sağlamak amacıyla geliştirilmiştir. 2018 yılında, Macaristan Görme Engelliler ve Kısmi Görenler Federasyonu (MVGYOSZ), ISAR projesinin deneyimine dayanan "Gelecek Perspektifleri" adlı bir proje başlattı (Prof. Emmy Csocsán PhD, her iki projenin de kurucu ortağı ve profesyonel lideridir). Her iki veritabanı da BVI'li öğrencilerle çalışma konusunda iyi uygulamalara sahip olan SEN öğretmenleri ve genel öğretmenlerin desteğiyle geliştirilmektedir.

Macaristan'da, botanik bahçelerinde ve arberetumlarda evrensel tasarımı uygulamak için bir girişim bulunmaktadır. Örneğin, bilet gişesinde ve danışma masasında işitme engelli kişiler için bir indüksiyon döngü sistemi oluşturulmalıdır. Bu sistem işitme engellilere özel alternatif bilgiler sunar; aydınlatmalar erişilebilir olmalıdır (Fördös-Hódy, Fekete, Tóth, Nagy, 2019).

Körler ve görme engelliler için Macar müze kaynaştırma programları

Erişilebilir bir müze, engelli ziyaretçiler için sanat, sergi alanı ve sergi bilgilerine erişim anlamına gelir. Yukarıdaki değerlendirmelere dayanarak, engellilere yönelik yurt içi projelere bakabiliriz (Káldy, 2010). Evrensel Tasarım -tasarım sürecinin en başından itibaren- kullanıcıların farklı yeteneklerini, dolayısıyla engelli kişilerin özel ihtiyaçlarını da dikkate alan bir tasarım stratejisidir.

Objelere erişilebilirlik

Dokusal sergiler, Macaristan'da 1970'lerden beri mevcuttur. Diğer sergilerin yanı sıra, Budapeşte Tarih Müzesi - Kiscell Müzesi ve daha sonra Szentendre'deki Skanzen, 1990'larda bu türden sergiler düzenledi. 2005 yılında Güzel Sanatlar Müzesi geçici sergisiyle bağlantılı olarak dokusal bir sergi düzenledi (Firavunlardan Sonra - Mısır'dan Kıpti sanatının hazineleri) ve ardından her yıl düzenli olarak (Güzel Sanatlar Müzesi'nin Dokusal sergileri, 2005 "A fáraók után, a kopt művészet kincsei Egyiptomból" (Firavunlardan sonra, Mısır'dan Kıpti sanatının hazineleri); 2006 "Luxenburgi Zsigmond" (Zsigmond Luxemburg sergisi); 2007 "... és és akkor megérkeztek az inkák" (... ve sonra Mürekkepler geldi) ; 2008 "Reneszánsz a fáraók Egyiptomában" (Mısır'daki Firavunların Rönesansı); 2008 "A Mediciek fénykora" (The Medici's HeyDay); 2013 Miro.) organize edildi. Güzel Sanatlar Müzesi'nin Miro sergisinde, görme engelliler için dokusal görüntülerle kabartmalı kafesler oluşturuldu. En sık

kullanılan unsurlar, 1989'da 13 Vasarely'nin resimlerinin vakumla bükülmüş versiyonu gibi dokunsal reproduksiyonlar veya Ulusal Müze'nin Dokunma Programında kalıcı bir arkeolojik ve ortaçağ sergisi için üretilen sanat eserleridir.

2007'de, Körmend'deki Dr. Batthyány-Strattmann László Müzesi, sınır ötesi (Hırvat-Sloven-Macar) işbirliğiyle ("Interreg" programı), Barok Peruk, Altın Yün Nişanı rozeti, hazine sandığı plakalarının replikaları, topuz, tavşan sapları, top gibi Batthyány ailesiyle ilgili uyumlu olarak çoğaltılmış sanat eserleri sergisine ev sahipliği yaptı.

Budapeşte Tarih Müzesi - Aquincum Müzesi'nin Dirké binasındaki "Van új a föld alatt..." (Yerin altında yeni bir şey var...) sergisini yansıtarak 2009, kör ve kısmi görebilenler için elle dokunulabilir bir oda açtı. Burası eserlerin kopyaları için büyütmenin kullanıldığı bir yerdir, bu nedenle burada bir Roma parası veya mitolojik ejderhayı (griffin) şekillendiren avar kemerinin büyütülmüş bir versiyonunu bulabilirsiniz (Domokos, Dóra, çevrimiçi 2020).

Mayıs 2011'den itibaren Nyíregyháza-Sóstó Müzesi'nde bir TAMOP yarışması, görme engelli kişilere halk el sanatlarının somut objelerini temin etti. Çiftçilerin modelleri, otlatma objeleri ve çatı kabukları ve duvar tipleri de dahil olmak üzere halkın inşaat işiyle, mengene ile ütüleme işlemi ve yıkama tokmağı ile ilgili çeşitli bilgilerin objeleri de ele alınabilmektedir (Szoleczky, Emese, çevrimiçi, 2020). Ele alınabilecek çok çeşitli malzeme ve şekillere sahip ürünler, dokunsal sergilerde ziyaretçiler arasında en popüler olanlarıydı. 2017'de yapılan profesyonel bir tartışma, "kör ve kısmi görebilenler için özel olarak tasarlanmış dokunsal sergilerin, sanat ve sergileri körler ve görme engelliler için erişilebilir hale getirmenin belki de tek iyi yolu olmadığını" ortaya koymuştur. Pek çok duyu üzerindeki etkinin daha karmaşık bir deneyim verdiği, bunun sadece dokunsallığa odaklanmaktan daha fazla bilgi sağladığı unutulmamalıdır (Dabi-Farkas, Rita, 2018).

2017'de yürütülen Múzeumi és könyvtári fejlesztések mindenkinek (Herkes için Müze ve Kütüphane İyileştirmeleri) projesi üzerine Herendi Porcelánművészeti Múzeum'da yapılan derinlemesine bir araştırmaya göre, bir müzenin elle tutulabilecek daha az değerli parçalara sahip olduğu durumlar da mümkündür. (Dabi-Farkas, Rita, 2018).

Bu sergiler, zihinsel engelleri olan, öğrenme güçlüğü çeken, dikkat dağınıcı unsurları olan ve konsantrasyon sorunları, gördüklerini sözlü bilgilerle anlamaları için yeterli olmayan herkes için yararlı olabilir.

Fiziksel ortama erişilebilirlik

Engelliler için eşit fırsatlar yaratırken, müzeye erişimi ve müzenin IT alanındaki erişilebilirliğini (erişilebilir müze web sitesi) ve sahada bilgilerin kullandırılmasını da göz önünde bulundurmalıyız. Körler Enstitüsü'nde "sesli bir harita" sipariş etmek mümkündür, ancak bu çoğunlukla tiyatrolar tarafından kullanılır, müzeler tarafından daha az sıklıkla kullanılır veya neredeyse hiç kullanılmaz.

Birkaç durumda, yönlendirici yollar veya sesli uyarı cihazları kullanılır. Fiziksel erişilebilirlik sırasında, kurumların ve sergilerin, ziyaretçilerin serbest dolaşımını engellemediğinden emin olmak gerekir.

Macaristan uygulamasında, Macar Ulusal Müzesinde engellilerin üç bölümde bağımsız olarak keşif yapmalarına yardımcı olmak için üç farklı ses kullanan MP3 cihazı ücretsiz olarak kiralanabilmektedir. Bu üç farklı ses; bağımsız oryantasyonda ve odalardaki yüksek sesli bir harita; ikinci ses, salonda sunulan dönemin genel bilgi ve bilgilerini vermekte; üçüncüsü ise interaktif sunumların ilginç noktalarını anlatmaktadır.

Balatoni Müzesi'nin web sitesi sadece engelliler için teknik bilgiler içermiyor, aynı zamanda görme engelli ziyaretçilere müze binasına ulaşım araçları hakkında bir anlatım sunuyor ve burada da sesli anlatım ziyaretçiye yardımcı oluyor. Görme engelliler için, oryantasyona yardımcı olan piktogramlar ve büyük metinler önemli olabilmektedir.

Bilgi aktarımı ile ilgili erişilebilirlik

Körmend'deki Dr. Batthyány-Strattmann László Müzesi'nde, görme engellilere, kurum elemanlarının üzerindeki hareket sensörü aracılığıyla kablosuz bir kulaklıktan mevcut nesnenin bir açıklaması yapılır.

Güzel Sanatlar Müzesi'nde altyazılar da Braille olarak yayınlanmış olup, sesli rehberli film müziklerini indirmek mümkündür.

İlk girişimler görme ve işitme engelliler için mekânsal olarak ayrılmış geçici sergilerdi. Daha sonra entegrasyonu/bütünleşmeyi kapsayan sergiler yayınlandı, örn. Szépművészeti Múzeum "... és akkor megérkeztek az inkák. Kincsek a spanyol hódítás előtti Peruból "(Güzel Sanatlar Müzesi "... ve ardından İnkalar geldi. Peru'nun İspanyol öncesi fethinden hazineler "). Burada dokunsal nesneler ana sergide yer alıyordu. Bu aynı zamanda tipik olana yeni bir deneyim sağladı ve görme engelliler ve refakatçileri ayrılmak zorunda kalmadı ve sergi hakkında birlikte bilgi sahibi olabildiler. Erişilebilirliğe özel önem verildi: yol, bir halı veya çıkıntıyla işaretlendi.

Çoğu durumda, entegrasyonun uygulanmasında ve altyapı arka planının uygulanmasında müzeler, verimliliği artırmak için işbirliği yapar. 2002 yılında Ulusal Müze, Lions kulübü ile bir işbirliği anlaşmasına girdi. Bakır çağı araba modeli, iki tekerlekli bir Kelt süs replikası ve çağdaş teknikten yapılmış kumaş örnekleriyle bir Roma savaşçısının tam teçhizatını ve bir refleks yayı kopyasını içeren 35 dokunsal eserle Karpat Havzası tarihinin kalıcı arkeolojik sergisini genişlettiler. Ayrıca, bir ses haritası yön belirlemeye yardımcı olmaktadır.

Şimdilerde Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségért Közhasznú Nonprofit Kft. (Engellilere Eşit Fırsatlar İçin Kar Amacı Gütmeyen Ltd.) olarak bilinen Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségért Közalapítvány (Engellilere Eşit Fırsatlar için Kamu Vakfı)'nın desteğiyle Kasım 2006'da Győr'de János Xantus Müzesi'nde bir arkeolojik sergi açıldı. Bu dokunsal sergi, özellikle görme engelli ziyaretçiler içindi.

3-26 Mayıs 2013 tarihleri arasında Güzel Sanatlar Müzesi'nin "Herkes için somut sanat - birbirinin ellerinde" sergisinde, malzemelerin çeşitliliği ve dokunsallığına özel şekilde odaklanarak çağdaş sanatçılar, uygulamalı sanatçılar, görsel, işitsel ve zihinsel engelli kişiler tarafından gerçekleştirilen tematik çalışmalar yer aldı. Görme engelliler ziyaretçileri gezdirdi ve sergi malzemeleri ve eserleri ellerine aldı. Böylelikle görme engelliler ve ziyaretçiler arasındaki güven sayesinde birbirlerini tanımanın yanı sıra kendileriyle ilgili yeni deneyimler de kazanmış oldular.

Müze eğitim faaliyetleri ve programları

Sergilere ek olarak, müzelerin eğitici faaliyetleri, müze eğitmeninin liderliğe yardımcı olabileceği durumlarda, müzeler tarafından bilgi aktarımını da kolaylaştırabilir. Engelliler için eşit fırsatları, sosyal duyarlılığı veya entegrasyonu teşvik etmeyi hedefleyebilirler.

8 Kasım 2012'de Vakok és Gyengénlátók Csongrád Megyei Egyesülete (Csongrád İlçesi Körler ve Görme Engelliler Derneği) üyeleri, Interaktív Természetismereti Tudástár (Etkileşimli Bilim Bilgi Kütüphanesi)'nde özel bir rehberli tur alabildiler. Programda taksonomik bir bakış açısıyla Bilgi Tabanının Biyolojik Belleği tanıtıldı, bunu bir hayvan sesi tanıma oyunu ve son olarak bitki tanıma oyunu izledi (Bohádi, Dóra - Mihályfi, Judit., 2015). Örneğin, Szentendre'deki Skanzen Néprajzi Látványtár Tapintható Tárlat (Etnografik gösteri deposu Dokunsal Sergisi)'nde "Láss a kezeddel, hallj a szemeddel" ("Elini Gör, Gözlerini Duy") atölyeleri sırasında, ziyaretçiler ekmeğin tadına bakabildi, çeşitli sabunları koklayabildi vs. Ve interaktif serginin sonunda, herkes bir Braille daktilosu ile elde tutulan nesnelerden oluşan açıklayıcı bir karton yapabildi (Dabi-Farkas, 2018).

Haziran 2009'daki Ludwig Müzesi kampında, ilkokul ve lise öğrencileri müzenin çağdaş koleksiyonunun dokunsal bir sergisini yaptı. Bu sergi, son gün Vakok Intézete'den (Körler Enstitüsü) yetişkin bir grup tarafından test edildi. Bitmiş ürünler daha sonra uzmanlardan oluşan bir ekip tarafından sergiye ve beklentilere uyacak şekilde yeniden oluşturuldu. Müze düzenli olarak körler ve görme engelliler için rehberli turlara ev sahipliği yapıyor ve her yıl dokunsal çizim yarışması düzenliyor. Duyarlılık programları 2016 yılında "Az öt érzék" - születésnapi party ("Beş Duyu" - doğum günü partisi) adıyla başlatıldı. Amaç, sağlıklı çocuklar arasında hoşgörü, empati geliştirmektir. Çocuklarda o kadar başarılı ki, her üç kişiden biri denemek için bu programı seçiyor. Koleksiyondan iki eser seçildi: Joe Tilson'ın "Five Senses - Beş Duyu" serisi ve Gábor Koós'un Budapeşte Günlüğü XIII. (baskı ve gravür). Programın ilk bölümü interaktif aktivitelerden (2 saat) ikinci bölümü ise geleneksel bir partiden oluşmaktadır (1 saat).

Seansın ilk bölümü, çocukların bir eş yardımıyla gözleri bağlı bir engel parkurundan geçmeleri gereken bir giriş oyunudur. Herkes hem yardımcı olma hem de desteklenen olmayı deneyimleme fırsatına sahiptir. Ekip çalışması, işbirliği, işbirliği becerileri, hoşgörü ve ifade gücü de önemlidir. Drama pedagojik yöntemlerinden alan kullanımı ve oryantasyonu oyunları yöntemi öne çıkar, ki bunlar, kendi alanımızı, bedenimizin bilinçli sınırlarını oluşturmaya hizmet eder. Deneyimlerini tartıştıktan sonra,

sergide yarım saat geçirirler. Önce Joe Tilson'ın "Beş Duyusu" nun önüne otururlar. Eser, beş serigrafi üzerinde beş duyuyu tasvir etmektedir. Müze eğitmeni tartışmayı önden ama etkileşimli iletişimle yönetir; sadece soru sorarak, cevaplar çocuklar tarafından verilmelidir. Gelişmiş beceriler: dikkat, konsantrasyon, özerklik ve fikir oluşturma. İkinci çalışma: Gábor Koós Budapeşte Günlüğü XIII. Bu gravürde Kodály körönd üzerindeki bina siyah ve beyazdır. Burada da eğlenceli bir sohbetle resmi çözmeye çalışıyorlar. Sonra bir ses oyunu geliyor. Herkes, kalabalık Andrassy caddesinde seslerle gerçek bir tur hayal etmeye çalışır ve ardından müze eğitmeninin kontrolü ile gerçek bir ses çıkarır (örneğin siren, otobüs hareketi vb.). Sonunda işlek caddenin tüm sesi tamamlandı. Bunu, ne yaşandığına dair bir tartışma takip eder ve burada farklı duyularla bilgi toplamanın ve aktarmanın nasıl bir his olduğunu özetlerler. Kullanılan araçlar: Drama pedagojik yöntemler, duyuşal iyileştirme oyunları, hafıza ve fantezi oyunları (Dabi-Farkas, Rita, 2018).

CAPP 2017 projesinin kazananlarından biri olan körler ile iş birliği yapan yenilikçi bir proje de, Müze Eğitim Departmanı yerine Uluslararası İlişkiler Departmanı tarafından Budapeşte'deki Ludwig Müzesi'nde uygulandı. Ludwig Müzesi, 2015 sonbaharından itibaren, Avrupa Birliği Yaratıcı Avrupa Programı tarafından desteklenen İşbirlikçi Sanat Ortaklığı Programı (CAPP) olan uluslararası bir işbirliğine katılıyor. Üç yıllık programın amacı, sanatın toplumdaki rolünün yeniden düşünülmesine yardımcı olacak yeni yöntemler geliştirmek ve toplumsal katılım için gerekli koşulları yaratmaktır. Programda birçok Avrupalı ortak birlikte çalışıyor; bunlar arasında, Agora Collective (Almanya), Create (Proje Yöneticisi, İrlanda), Hablanerarte (İspanya), Heart of Glass (Birleşik Krallık), Kunsthalle Osnabrück (Almanya), Live Art Development Agency (Birleşik Krallık), Ludwig Müzesi - Çağdaş Sanat Müzesi (Macaristan), M-cult (Finlandiya) ve Tate Liverpool (Birleşik Krallık). Programın ilk iki yılında, Ludwig Müzesi bir atölye çalışması düzenlemeyi üstlendi. 2015 ve 2016 yıllarında katılım, topluluk oluşturma ve sosyal diyalog konuları incelenmiş olup, ilk yıl sosyal tiyatro ve drama pedagojisine, ikinci yıl ise topluluk mimarisine odaklanılmıştır.

Görme engelli insanlar ile gören insanlar arasında ilişki kurmaya yardımcı olan, klişelerin üstesinden gelmeyi destekleyen, görme engelli ve görme engelli bir kişinin üstesinden gelmesi gereken engelleri gösteren bir girişimden bahsetmek de önemlidir. "Láthatatlan Kiállítás" (Görünmez Sergi) 2012 yılında Budapeşte'de kapılarını açtı. Ziyaretçiler, tamamen karanlık bir odada farklı nesnelerle kör bir kişi tarafından yönlendiriliyor, böylelikle engeller yansıtılıyor Boháti, Dóra - Mihályfi, Judit, 2015

Vakok Állami Intézete (Eyalet Körler Enstitüsü)'nde kurulan Fény a Sötétben Alapítvány (Karanlıkta Işık Vakfı), görme engellilerin sosyal içerme sorununu Açılış bölümünde vurgular ve ulaşılması gereken hedefi belirler, böylece hem tipik hem de farklı engelleri olan kişiler müze öğreniminin ve eğlencenin bütüncül bir şekilde tadını çıkarabilir. Amaç, engellilerin yaşam kalitesini yükseltmek, karşılıklı kabul oluşturmak, güven inşa etmek, empati geliştirmek ve herkesin erişebileceği müzeler yaratmaktır. Ayrıca, kuruma giden görme engelliler için kültüre erişimin teşvik edilmesi -

kurumların web sitesinde profesyoneller tarafından hazırlanan sesli haritalar; ISO standardında erişilebilir web sitesi; müzelerde veya duyarlılaştırma programlarında görme engellileri istihdam etmek (gönüllü olarak bile olsa); ön personelin ve müze çalışanlarının duyarlılığı da diğer amaçlardır.

Szabadtéri Néprajzi Múzeum (Açık Hava Müzesi), 2014'ten beri her yıl engelli ve sağlıklı gençlerin birlikte çalıştığı Entegre Kamp'a ev sahipliği yapmaktadır. Tipik toplum hizmeti öğrencileri burada engelli çocuklarla tanışabilir. Kamptan önce, çocukların bir uzmanın katılımıyla engelli insanlarla iletişim kurabileceği bir eğitim günü vardır. Programlar tasarlanırken, tüm katılımcılar için bir başarı deneyimi sağlamak ve herkesin katılmaktan özgür ve mutlu olması önemliydi. Kampçılar çiftler halinde çalışır veya grup aktiviteleri yapar, örneğin: Müzik, el sanatları, hayvan bakımı, fırıncılık vb.

Sağır ve işitme engelliler için Macaristan müze entegrasyon programları

Bilginin büyük bir kısmı sözlü iletişim yoluyla elde edilir. Bu, işitme engelli kişilerin işitme ve dil engelleri nedeniyle bilgiye erişimini zorlaştırır. Müzeler, özellikle özel ihtiyaçları ele alarak ve işitme kaybı ve dil dezavantajı nedeniyle iletişim zorluklarını azaltarak bu konuda yardımcı olabilir. Çeşitli araç ve yöntemlerle sağlanan görsel bilgiler ve seanslar sırasında kazanılan deneyimsel deneyimler, onların bilgi edinmelerini ve uzun süre korumalarını destekleyebilir.

Müzeler de dahil olmak üzere kültür kurumları, ziyaretçilere, kurumların sosyal ve eğitim rollerine giderek daha fazla odaklanmakta ve kamu programları, rehberli turlar, uygulamalı etkinlikler ve daha fazlası gibi etkileşimli katılım gerektiren programlar sağlamaktadır. Ancak alternatif iletişim yöntemleri olmadan, işitme engelli ziyaretçiler bu sosyal açıdan zenginleştirici faaliyetlere katılma fırsatına sahip olmayacaklardır (Johnson, 2013).

Macaristan'da müzelerin hizmetleri genellikle okullar tarafından okul müfredatıyla bağlantılı olarak kullanılmaktadır. Aynı **işitme engelli çocuklara yönelik özel okullar** için de geçerlidir. Müze erişilebilirlik sağlamıyorsa, erişilebilirlik, çocuklara refakat eden öğretmenler tarafından sağlanır. Öğretmenler çocuklara, gördüklerini anlama, yorumlama, daha basit dil ve mümkünse işaret dili iletişiminde yardımcı olurlar.

Neyse ki, müzelerde ve kültür kurumlarında işitme engelli çocuklara veya yetişkinlere ulaşmak için birçok girişim başlatıldı.

Budapeşte'deki **Ludwig Müzesi - Çağdaş Sanat Müzesi**, müzenin web sitesinde yazdığı gibi "engelsiz bir müze" dir. Müze Eğitim Departmanı çeşitli engellerle yaşayan çocuklar için entegre haftasonları ve özel programlar yürütür.

Bu "Kapsayıcı Aile Sabahları" engelli çocukları olan aileler tarafından illa ki tercih edilmemektedir. Ebeveynlerin isteksizliğinin nedenleri; çocuğuna dik dik bakılmasını istememesi; çocuğunun tipik bir çocuğun neyi daha hızlı kavrayabileceğini anlamaması vb.dir. Ebeveyn, çocuğunu kapsayıcı programların arka planına sokma konusunda kötü bir deneyime sahiptir. Bu nedenle, Ludwig Müzesi oturumun iki programlı versiyonunu ortaya çıkardı. Ayın ilk programı sadece engelli çocuğun

ailesi için ayrılmıştı ve ikinci program ise karmaydı. Bu çözümün uygulama deneyiminden yola çıkarak ailelerin tutumlarında değişiklikler olmuştur, çünkü başlangıçta sadece ayrılmış programlara katılan aileler varken, güvenin artması ve derinleşmesi ile ebeveynler kapsayıcı programa da katılmaya başladılar (Dabi- Farkas, 2018).

Szentendre'deki **Skanzen Açık Hava Etnografya Müzesi**, erişilebilirlik konusunda ana görevlerden birine sahiptir. Müze, oturma açma yorumuna önceden izin vermenin yanı sıra, fiziksel, iletişimsel veya zihinsel engelli kişiler için müze eğitim oturumları da sunuyor. Atölyeler, çeşitli duyuları içeren özel yöntemler ve eğlenceli etkinliklerle halk kültürünü erişilebilir ve eğlenceli hale getiriyor. Müzenin web sitesinde işitme engelli çocuklar için hangi programların erişilebilir olduğunu ve hangilerinde yardımcı dinleme cihazları bulunmadığını bulabilirsiniz. Skanzen, 2014 yılından beri yaz aylarında birkaç kez entegre kamp düzenlemektedir, ki bu kamplarda tamamen sağlıklı ve engelli gençler birlikte çalışmaktadır. Örneğin, müzik, el sanatları, hayvan bakımı, fırıncılık vb.

Pécs'teki Janus Pannonius Tarih Müzesi, 2010 yılında sağır ve işitme güçlüğü çeken yetişkinler için düzenli programlar organize etmeye başladı. Çalışmaya Sinosz Baranya İlçe Örgütü (Ulusal Sağırılar ve İşitme Güçlüğü Olanlar Kuruluşu) yardımcı oldu. Müzenin müzecisi olan Éva Gál (2011), işitme engelli kişiler için rehberli turlar ve müze faaliyetleri düzenlemek için bir işaret dili kursunu tamamladı. İlginç bir şekilde atölye çalışmaları iki mekanda düzenlendi; müzede ve bazen Sinos Kulübü'ndeki işitme engelliler topluluğuna "eve gidildi". Programlar çeşitli araç ve yöntemlerin yardımıyla gerçekleştirildi: rehberli turlar, film kulübü, slayt gösterisi sunumu, karmaşık aktiviteler. Karmaşık oturumlar, giriş dersleri, nesneler hakkında bilgi edinme ve el işçiliği ile iç içe geçti. Gal'e göre, (1) memnuniyet anketlerinden elde edilebilecek deneyime dayalı olarak Sağırılar topluluğu için programlara devam etmek; (2) üniversite eğitimindeki deneyimi artırmak; (3) engelli kişilerin bütünleşmesine yardımcı olmak için işitme ve işitme engelli kişiler için ortak programlar düzenlemek önemliydi.

Metodoloji ve program açıklaması, yukarıdaki hedef grubuna yönelik plan yapanlar için son derece ilginç ve faydalıdır.

Rehberli turlar ve slayt gösterileri için, iletişimin normalden farklı olduğu düşünülmüştür:

1. İşareti anlamak ve dudaktan okumak daha zor olacağından, işaretleşme sırasında ileri geri işaret etmemek, grubun önünde durmak önemlidir. Heceleri abartılı şekilde ayırarak değil, doğal konuşmanız gerekmektedir.
2. İşaret dili kullanan kişinin, yüz ve ellerinin dinleyiciler tarafından açıkça görülebilmesi için sade ve renksiz kıyafetler tercih etmesi, iyi aydınlatılmış bir alanda durması gerekmektedir.
3. Sözlü bilgi verdikten sonra, nesnelere bakılması için zaman tanınmalıdır. Kurulumun şekil ve içerik açısından kolay anlaşılır olması için doğru metin bilgilerinin ve görsel araçların kullanılmasına özen gösterilmelidir.

4. İşaret dilinin doğru yorumlanması için bilgilerin açık ve anlaşılması kolay olması gerekmektedir.
5. Slayt kullanılan sunumların, yeterli aydınlatma ile kullanılması gerekmektedir. Karmaşık kelimelerle kısa açıklamaların yazılabileceği beyaz bir yazı tahtası yararlı olabilir.

Bu örnekteki karmaşık etkinlik, farklı kokuların algılanması ve Paskalya temalı bir derste kendilerinin yaptıkları etiketlerle kolonyanın hazırlanması olmuştur. Fikir, Pécsi Tudományegyetem'in (Pécs Üniversitesi) öğrencisi Gyöngyvér Pál tarafından verilmiştir. Film kulübünde grup, Antal Hamari'nin 1939 yapımı ("Pécs'te Bir Gün") bir filmini izledikten sonra Pécs Tv'nin 2006 yapımı eski şehir filmini yansıtan bir filmini izlemiştir. Son program, müze koleksiyonundaki güncel bir kitapçığın içeriğiyle ilgilidir. Konu, Pécs'in ünlü eldivenleriyle iletişim olmuştur. Eldiven iletişiminin dili, işaret dili ile uyumludur. Amaç, iletişimin çeşitliliğini göstermektir (Gál, Éva, online 2020).

Budapeşte'deki Macar Pest Tiyatrosu, yıllardır erişilebilirlik konusuna adanmıştır. Tiyatronun temel amaçlarından biri, engellilerin kültüre eşit erişimlerini sağlamaktır. Tiyatronun büyük salonunda işitme engelli çocuklar veya yetişkinler, yardımcı dinleme cihazları (Phonak Roger sistemi) ve canlı işaret dili tercümesi yardımıyla performanslara katılabilmektedirler. Tiyatro, kendi prodüksiyonlarının için engelli ziyaretçilere biletlerde %50, refakatçiler için ise %25 indirim sunmaktadır.

Tiyatronun web sitesi, mevcut erişilebilirlik seçenekleri hakkında ayrıntılı bilgi sağlamakla birlikte beklenen zorluklara da dikkat çekmektedir. Örneğin, işitme engelli kişilere, bilet gişesinin cam bölmesinden veya zayıf aydınlatmasından dolayı (dudak okumayı zorlaştırır) ve bir ses indüksiyon döngüsü sistemlerinin olmaması nedeniyle bilet satın almanın zor olabileceği ifade edilmektedir. Aynı zamanda, tiyatro gösterileri için biletlerin çevrimiçi olarak satın alınabileceği vurgulanmaktadır. Talep üzerine tiyatrodaki işaret dili tercümesi eşliğinde gösteriler yapılmaktadır. Tiyatro, okul çağı grubu için çeşitli performanslar sunmakta ve bunları drama pedagoji sınıflarıyla birleştirmektedir ancak ne yazık ki henüz erişilebilirlik tahsis edilmemiştir.

Mesleklerin ve kültürel etkinliklerin erişilebilirliği için çalışan işitme engelli kişilerin önemli bir eğitimsel ve sosyal rolü vardır. Yardımcı, eğitimci ve pozitif sosyal rol modeller olmaktadır. 2012 yılında işitme engelli profesyonel müzisyenler, hafta sonu program serisi olan "Öğrenmek isteyen çocuklar ve yetişkinler için interaktif aktiviteler" çerçevesinde MÜPA'da (Sanat Sarayı) sağır ve işitme güçlüğü çeken çocuklar için "Saray Lezzetleri-Ses ve İşaret" isimli bir müzik atölyesi düzenlemiştir. Program süresince İngiltere'den gelen üç işitme engelli müzisyen, Danny Lane (piyanist), Ruth Montgomery (flütçü) ve Paul Whittaker (piyanist ve orgcu) işitme engelli çocuklar için müzik eğitimi üzerine bir sunum yapmış ve işitme engelli çocuklar ve müzik eğitimcileri için müzik metodolojisi üzerine bir oturum düzenlemişlerdir. Etkinlik, yukarıda bahsedilen 90 dB projeleri çerçevesinde gerçekleştirilmiştir.

Atölye hakkındaki iki videoyu buradan görebilirsiniz: [video bir](#) ve [video iki](#).

Macaristan'da, çoğu müzede, bilginin işaret dilinde verilmesi işitme engelli insanlar için erişilebilirlik anlamına gelmektedir. Örneğin, **Budapeşte Macar Ulusal Galerisi'nde** gönüllü bir işaret dili tercümanı, önceden duyurulan bir etkinlikte müze ziyaretine yardımcı olmaktadır. Yıllar boyunca, **Macar Basın Fotoğraf Sergisi**, işaret dili tercümesi ile rehberli özel bir tura ev sahipliği yapmıştır.

Budapeşte Güzel Sanatlar Müzesi 2013 yılında işitme engelli ziyaretçilere yönelik akıllı telefonlar ve tabletler için bir uygulama geliştirmiştir. SzépMu SL (İşaret Dili) adlı uygulama, MSL Erişilebilirliği ile işbirliği içinde sanatı işitme ve görme engelli insanlar için daha erişilebilir hale getirmeyi amaçlayan 90 decibel Project tarafından geliştirilmiştir. Uygulama, müzenin koleksiyonlarından yaklaşık 150 resim ve müze binası ve tarihi hakkında işaret dillerinde videolar sağlamıştır. İnteraktif bir harita ve QR kodları ziyaretçilere oryantasyon konusunda yardımcı olmuştur. QR kodunu tarayan uygulama, sergilenen ürünle ilgili anlık işaret dili bilgileri sağlamaktadır. Avrupa'da benzeri olmayan bu uygulama Android, iPhone ve iPad için ücretsiz olarak sunulmuştur. Nisan 2013'te İngiliz dergisi The Guardian'ın online yayını uygulamaya atıfta bulunarak Budapeşte Güzel Sanatlar Müzesi'nden "dünyanın en iyi çevrimiçi müze ve galerilerinden biri" olarak bahsetmekte ve ona "Erişilebilirlik için en iyisi" başlığını vermektedir (Barnett, 2013). Ancak uygulama şu anda kullanılamamaktadır.

Güzel Sanatlar Müzesi'nde teknik geliştirme olanakları kullanılmış ve işitme engelliler için indirilebilir bir uygulama geliştirilmiştir. Akıllı telefon veya tabletin kamerası, resmin yanındaki özel (QR) kodu taramaktadır. Teknik cihaz seçilen sanat eseri için videoyu tanımlamakta ve oynatmaktadır. Müze ayrıca akıllı telefonu olmayan ziyaretçileri de düşünerek işaret dili erişilebilirliği önceden yüklenmiş tabletleri danışma masasından ücretsiz ödünç alma sistemini kurmuştur.

Müze Kaynaştırma/Dahil Etme Yöntemi

Duyusal engeli olan kişiler için geliştirilecek müze ve sergiler, hedef kitleye etkili bir öğrenme alanı sağlamak için pek çok yönü dikkate almalıdır. İyi uygulamalar sunumunda halihazırda birkaç faktör listelenmiştir, bu nedenle burada henüz bahsedilmeyen bazı metodolojik konulardan bahsedilecektir. "Yönlendirme/oryantasyon yollarının geliştirilmesinin önceliği fiziksel erişilebilirliktir (dönemeçli yol, merdiven, eğim, kapı, duvar, keskin objeler, düşük hava aralığı vb.). Başlangıç noktasından kendimiz alanda yerleşene kadar ve ardından sergi / etkinlik rotası boyunca, çeşitli işaret sistemleri ve işaretlemeler kullanmamız gerekmektedir." (Kustánné Hegyi-Füstös, 2009). Erişilebilirlik kademeli olarak uygulanmalı, genişletilmeli ve iyileştirilmelidir. "Dokunsal sergilerdeki objelerin seçiminde rol oynayan çeşitli yönler var, bunlardan en önemlisi sadece ana serginin malzemesinin temsilinin kullanılması değil, aynı zamanda biçim ve malzeme çeşitliliğinin sağlanmasıdır." (Bartos, 2009, s. 14). Çoğu durumda, objelerin özelliklerini birden fazla kez düşünmek gerekir (örneğin, çoğaltılabilirlik durumu, ilgili maliyetler ve bunların amaca uygunluğu). Seçilen obje estetik açıdan ahenk içeren bir modele sahip olabilir ancak ele alındığında özellikleri hakkında az fikir verebilir. Diğer yandan

daha az estetik içeriyor diye düşünülen bir obje ise malzemesi, formu ve deseni bakımından kendisi hakkında daha fazla bilgi verebilir. "Dokunsal gelecek sergisini tasarlarken dikkate alınan önemli husus, ilginç formları deneyimlemenin yanı sıra, görme engelli bir öğrenci grubuna eşlik eden bir öğretmenin paylaşımı olmuştur: Çocukların "kapağı çıkarılabilir bir kutuya yerleştirilen" objeyi sevdiklerine ve bunun mükemmel ancak durağan ve stabil bir heykel modelinden daha heyecan verici olduğuna ilişkin yorumudur. (Bartos, 2009, s.14)

Müzeler için metodolojik olarak pratik ve giderek yaygınlaşan uygulama, görme engelliler için sesli rehber aracını kullanmaktır. Sergiler ve sergi alanı hakkında genel bilgi vermek için "girişten itibaren görme engelli ziyaretçiler için önemli referans noktaları sağlayan seslendirme kullanılması tavsiye edilir. Objelerin tanımlanmasında profesyonellik ve kısalık ilkeleri hakimdir. Bu konuya aşina olan uzmanlar, 250-300 kelimeyle hazırlanan ve en fazla bir buçuk dakika sürecektir açıklama ya da sesi ideal görmektedir (Bartos, Zoltán, 2009, s. 15). Ziyaretçilerin dikkatlerini verebilecekleri süreyi takip etmek önemlidir. Az odaklanmış bir çocuğun dikkatine kıyasla, sesli rehberle hareket eden ortalama bir ziyaretçinin konsantre ilgi süresi yaklaşık 50 dakika kadardır. "Müze eğitim sınıflarında, ziyaret gruplarının sayısının en fazla 8 ila 10 kişiye kadar tutulması tavsiye edilir, çünkü daha büyük bir grup olması durumunda, obje hakkındaki bilgiler ile objenin deneyimlenmesi ve algılanması arasındaki bekleme süresi çok uzun olabilir." (Bartos, Zoltán, 2009, s. 15). Rehberli yaratıcı ve üretici faaliyetler söz konusu olduğunda ise daha küçük gruplar tavsiye edilmektedir çünkü süpervizörün dikkatini daha az çocuğa yöneltmesi ve paylaşılan dikkatin artmasıyla birlikte daha verimli çalışmalar ortaya çıkmaktadır.

İşitme engelli ziyaretçilerle iletişim onlara rehberlik etmek ve sergi aracılığıyla bilgi sağlamak gibi yollarla birçok farklı şekilde sağlanabilmektedir. "Önemli olan, tekniklerin hangi kombinasyonunun en etkili olduğunu anlamaktır." (Kádárné Szabó, 2009, s. 22). İşitme engellilerle iletişim kurarken, daha önce bahsettiklerimize ek olarak bazı ipuçlarının dikkate alınması önem taşımaktadır. Bir müze uzmanından, tur rehberleri için bazı ipuçları aşağıdaki gibi ifade edilmektedir:

- "Bir ders veya film hazırlarken, kısa içerik oluşturmanız, taslağını çıkarmanız ve o şekilde teslim etmeniz önerilmektedir.
- Ağzınızı okumaları zor olacağından, konuşurken hareket etmeyin. Aynı anda konuşup yazmayın, tahtaya yazın veya çizin ve ardından açıklama için gruba dönün.
- Mümkün olduğunca açıklayıcı bir araç kullanın. Görme, işitme engellilerin birincil bilgileri için kayıt kanalıdır. Mevcut araçlardan (dizüstü bilgisayar, projektör, diyagramlar, beyaz yazı tahtaları) yararlanın.
- Açıklama yapmadan önce, altyazıları okumaları için her zaman yeterince zaman ayırın.
- Sorular için de zaman verin." (Kádárné Szabó, 2009, s.22).

İşitme engelliler için müze ziyaretlerinde dikkat süresinin de akılda tutulması gerekmektedir. Atölyelerde daha kısa aralar, rehberli turlar ve etkileşimli sohbetler faydalı görülmektedir.

Bir aktivite, bir müze projesi veya bir sergi planlarken, kesin hedeflerin belirlenmesi, konunun tanımlanması ve fizibilite çerçevesinin netleştirilmesi gerekir. Kullanılan yöntemler şunları içerebilir: Sunum, bireysel çalışma, interaktif obje açıklamaları, rol üstlenme oyunu, oyunlar ve rehberli üretim etkinlikler (Csesznák, Éva, 2009, s.28).

Macaristan Uygulamalı Halk Sanatları Müzesi'nin tamamlanmış programı

Hagyományok Háza - Magyar Népi Iparművészeti Múzeum (Macar Mirası Evi – Macar Uygulamalı Halk Sanatları Müzesi), Új Magyarország Fejlesztési Terv - “Múzeumok Mindenkinek” (Yeni Macaristan Kalkınma Planı “Herkes için Müzeler”) programı kapsamında 20 milyon HUF (Macar Forint) kazanmıştır. Desteğin önemli bir kısmı, çocuk ve genç hedef grupları için okul ihtiyaçları ve müfredatla yakından bağlantılı olarak müze koleksiyonuna dayalı müze eğitim programlarının geliştirilmesini ve uygulanmasını sağlamıştır.

Vakok Speciális Szakiskolája (Özel Görme Engelliler Okulu) da dahil olmak üzere yedi okuldan öğrenciler, müze aktivitelerine, müze derslerine, atölyelere, ücretsiz üniversite sunumlarına, özel ve tematik aktivitelere, müze gününe, aile günü programlarına katılmıştır.

Bir yıl boyunca (2010-2011), deneyim odaklı, aktif atölye çalışmaları çerçevesinde müze malzemesi, halk sanatı ve halk sanatları kavramı ve daha geniş olarak Macarların geleneksel kültürü tanıtılmıştır.

Görme engelliler için tematik etkinliklerin çeşitliliği hem okul ortamında hem de müzede müze personelinin çocuklarla sırayla ilgilenmesi sayesinde. Temalar açısından, halk çalgıları türlerini, giyim ve ilgili dansları, tatilleri ve gelenekleri, köylü mimarisi ve çanak çömlek özelliklerini, halk şiiri ve obje yapımı faaliyetlerini (lifli malzemeden, dokuma kumaşlardan objeler) araştırdılar. Özel Görme Engelliler Okulu'nda müze personeli ile toplam sekiz atölye çalışması gerçekleştirilmiş ve iki kez Macar Uygulamalı Halk Sanatları Müzesi'nde yürütülmüştür. Atölye çalışmalarının teması etnograf, müzisyen ve müzik öğretmeni de dahil olmak üzere yedi müze profesyoneli tarafından geliştirilerek yönetilmiştir. Konular birbiri üzerine inşa edilmemiştir. Her bir atölyeye 10-15 çocuk katılmış ve atölyelerde çocuklar dokunsal objeleri inceleme fırsatı bulmuştur.

19. yüzyıl Macar köylü mimarisi üzerine bir atölye çalışmasının sundukları aşağıdaki gibi ifade edilebilir:

Halk mimarisi büyük ölçüde yakın çevrenin doğal koşullarına bağlıdır (yapı malzemeleri yerelde bulunmaktadır; büyük ölçüde çatı eğimi, ısınma eksikliği gibi özellikler iklime uyarlanmıştır). Mimaride teknik yenilikler (örneğin duman tahliyesi), yasal kısıtlamalar ve sınırlı teknik bilgi nedeniyle köylülerde yalnızca mali gerekçelerle yaygındır. Yapı ile doğal çevre, hammadde türleri ve duvarcılık, çatı ve çatı yapısı arasındaki ilişki, hatta manzara peyzajındaki ev türleri bile tartışılmıştır. Atölyede, bir halk ustası

tarafından yapılmış, çocuklar tarafından dokunarak hissedilebilen sökülebilir (üstten açılır) bir konut modeli kullanılmıştır. Konutun iç kısmında, bir köylü evinin halı, kilim, boya, havlu, masa örtüsü, yatak örtüsü vb. eşyaları, diğer mobilya ve eşyaları, ek objeler olarak sunulmuştur.

Çanak çömlekle ilgili ders, konuya ilişkin “Çömlekçilik merkezi neye diyoruz? Çömlekçiler ne tür çömlekler yapar ve testiler ve kaseler nelerdir?” gibi sorunlara yanıt aramak için başlıca çömlek merkezlerinin gözden geçirilmesi olmuştur. Müze koleksiyonundaki tüm seramik eşyalardan, tüm alanları ve obje gruplarını temsil eden objeler, ürünler arasındaki farklılıkları hissedebilmeleri için çocuklara verilmiştir. Çocuklar her bir parçanın şeklini, malzeme kalitesini, ağırlığını ve süsleme tekniklerini dokunarak hissedebilmiştir.

Halk çalgıları vesilesiyle müze, performans, sohbet, canlı müzik, şarkı söyleme, müzik aletlerine dokunma ve bunların sesi ile kombine edilmiş bir atölye çalışması gerçekleştirmiştir. Basit düdüklerden farklı flütlere ve gaydaya kadar bir grup nefesli çalgının dokunsal ve işitsel sunumu gerçekleştirilmiştir. Performans, bu enstrümanların yayılması ve kullanımıyla ilgili hazırlanmıştır. Diğer şeylerin yanı sıra blok flüt ile çoban flütü arasındaki fark açıklığa kavuşturulmuş ve “Uzun flüt nedir? Macar keçi gaydası nedir?” soruları yanıtlanmıştır.

Dokunsal objeler için dış kaynaklı zanaatlardan da yararlanıldığını belirtmekte fayda var. Okul ortamında yapılan etkinlikler müzede uygulanabilmektedir.

V.4. ROMANYA

Müze bilgi, eğitim ve rekreasyon materyali, insan topluluklarının ve çevrenin varoluşunun ve evriminin manevi tanığı olması amacı taşıyan ve bunun için toplayan, koruyan, araştıran, restore eden, ileten ve sergileyen bir kamu kültür kurumudur (Müzeler ve kamu koleksiyonları kanunu ve 311/2003 no.lu). Bu kurumlar, sırası geldiğinde engelli kişilerin kültürel eyleme erişimini sağlama ve katılım koşullarını özel ihtiyaçlarına göre uyarlama görevini üstlenmelidir. Son on yılda kültürel bir fırsat ve duysal engellilerin müzenin sunduğu kültürel harekete erişimini sağlayan bir altyapı oluşturmayı amaçlayan projeler hayata geçirilmiştir.

Romanya'nın müze ve galerilerin erişilebilirliğine ilişkin deneyimi oldukça yenidir ve bununla birlikte son on yılda gerçek bir gelişme göstermiştir. Erişilebilirlik aşamalarının çoğu yerel finansman veya projeler yoluyla yapılmaktadır. Yatırımlar genelde herkes için bir yatırım niteliği taşımaktadır çünkü kültürel ve kültüre erişim demek bu demektir. Yatırımlar özellikle tekerlekli sandalye kullanıcılarına (rampalar ve tuvaletler) ait olan kısımda yapılmaktadır. EUROSTAT'ın vurguladığı gibi müze kültürü eylemine gençlerin yetersiz katılımı ve vizyon eksikliği nedeniyle, gençlerin kültüre dahil olması ve okulların bir müzeye en az bir dönem ziyaret sağlaması gerektiği düşünülmektedir. Müzelerin web sitelerinin çoğu erişilebilir değildir ve müzeye ulaşma imkanları hakkında bilgi içeren ve olası

engelli ziyaretçilere yönelik hizmetleri olan online bir alan belirlemek çok zordur. Romanya'daki müzelerin çoğunda engelli ziyaretçilere ayrılmış kalıcı veya geçici bölümler bulunmamaktadır.

Romanya Ulusal İstatistik Enstitüsü'nün (INS, 2019) istatistiksel verileri, Romanya'daki müzeler ve kamu koleksiyonları ağının 2018'de 457 temel birimi içerdiğini göstermektedir: 403 müze, 7 anıt, 22 botanik bahçesi, hayvanat bahçesi, akvaryum ve 25 doğal koruma alanı. Müzelerin faaliyetleri, gerek müze birimlerinin genel merkezinde gerekse 330 şubesi ve bölümünde gerçekleştirilmiştir. 2018 yılında müze ve halk koleksiyonlarına gelen ve kayıt altına alınan ziyaretçi sayısı bir önceki yıla göre %10,5 (16.690.000 kişi) artışla 17.610.000 kişi olmuştur. Toplam ziyaretçilerin 12.977.000'i (%73,7) müze ve anıtları, 3.346.000'i (%19,0) botanik, hayvanat bahçesi ve akvaryumları, 1.287.000'i (%7,3) doğal koruma alanlarını ziyaret etmiştir. Yıl içinde toplam ziyaretçi sayısının %20,6'sına ücretsiz giriş hakkı verilmiş; bu ücretsiz kategorisine engelli yetişkinler ve refakatçileri, okul öncesi dönem çocukları ve 18 yaşına kadar olan çocuklar dahil edilmiştir. Müzelerin geleceği, özellikle okulların ve küçük çocukları dahil etmeye yönelik sanal gerçeklik ve dokunsal etkileşim etkinlikleri, yapay zeka ve 3D teknolojileri gibi modern teknolojileri kullanan bir temele dayanmaktadır. Ancak tüm bunlar ziyaretçileri çekmek için olup çoğu zaman tekerlekli sandalye kullananların veya duysal engelli kişilerin erişebileceği bir ortamın talepleri görmezden gelinmektedir. Müze çekici ve yenilikçi bir kültürel alan haline gelmelidir bununla birlikte herkes tarafından erişilebilir olmalıdır.

Ulusal müzelerdeki erişilebilir kısımların analizine göre, müzelerin çok azı müzenin fiziksel erişilebilirliği hakkında ayrıntılı bilgi vermektedir: erişim rampaları, dokunsal halılar, NFC veya Bluetooth navigasyon sistemi. Romanya'daki birçok müze, dahili navigasyon için kendi veya genel mobil uygulamalarını (TripAdvisor) kullanmakta ancak akıllı telefon kullanılarak erişilmesi çok verimli olmamaktadır.

Duysal engelliler için müzenin erişilebilirliği alanında başlatılan projelerin çoğu, Orange Vakfı'na ait **“Renk ve Sesle Dünya” programı** tarafından finanse edilen programlardır. Bu program, “bağımsız bir yaşam sağlamayı ve sosyal entegrasyonu geliştirmeyi, kültürü kapsayan projeleri destekleyerek görme ve işitme engelli bireylerin yaşam kalitesinin iyileştirilmesine katkıda bulunmayı amaçlamaktadır”. 2019 yılında programın 7.sini düzenlenmiştir. Kazanan projelerden dördü duysal engellilerin sosyal entegrasyonunu hedefleyenlerden seçilmiştir.

2013'ten bir başka proje de Asociația Pentru Dezvoltare Urbana bünyesindeki "6 Müzede Sanatı Hisset" Orange Vakfı tarafından finansal olarak desteklenen bir projedir ve engelli kişiler için ekipman ve uyarlanmış hizmetlerin (Braille haritaları, dokunsal halılar, sesli kılavuzlar) dahil edilmesini, ziyaret ve atölye çalışmalarının düzenlenmesini ve müzelerde görme engelli kişiler için farkındalığı ve erişilebilirliği artırmayı amaçlamıştır. Listedeki müzeler Romanya Köylüleri Ulusal Müzesi, Ulusal Sanat Müzesi, Ulusal Çağdaş Sanat Müzesi, Ulusal Askeri Müze, Timișoara Sanat Müzesi ve Braşov'daki Casa Mureșenilor Müzesi'dir. Proje faaliyetleri arasında, görme engelli kişilerin

keşfedebilecekleri heykel, minyatür, kolaj, üç boyutlu reproduksiyonların erişilebilir kopyalarının oluşturulmasından bahsedebilir. Projenin bir diğer amacı da müzeler ve okullar için sesli rehberler ve Braille katalogları hazırlanmasıdır.

2014 yılında **Romanya Ulusal Sanat Müzesi** de “ARTmobile” projesinin sahibi oldu. Proje, yeni teknolojileri entegre ederek Müze'nin web sitesini optimize etmeyi amaçlamıştır: Güçlü büyütme özelliğiyle ve mimik-jest dilinde sunum özellikleriyle koleksiyonların sesli-video formatındaki turu. ARTmobile uygulaması - Proje kapsamında yapılan el altında bir müze, sesli-görüntülü rehber olarak tüm müze ziyaretçileri tarafından da kullanılabilir.

Avrupa Sanat Galerisi'ndeki multimedya uygulamalarından yararlanan diğer eserler, Saint Francis ve Saint Benedict, Guercino'nun müzisyen bir meleği dinlemek eseri ile Paul Signac'ın the Gate (Saint-Tropez)'sidir. Resimlerin yanında bulunan dokunmatik ekranlardan erişilebilen bu iki uygulama, kompozisyon öğeleri - planlar, karakterler, ışık kaynakları (Guercino) ve sesler ve renkler arasındaki uyuma (Signac) hakkında bilgi verir. Ek olarak, Bükreş Politeknik Üniversitesi öğrencileri gönüllü bir sistem içinde Signac ve Guercino uygulamalarını oluşturdular. Bunlar Romence, İngilizce ve Fransızca dillerinde sesli bilgileri sağlamakta ve her resmin konusuna yönelik fikir verici müzik parçalarıyla tamamlanmaktadır.

Uygulamalar, Brueghel'in resmi, Signac'ın resmi ve Guercino'nun resmi için bağlantıları takip ederek veya üç multimedya ve artırılmış gerçeklik uygulamalarını, dokunsal kopyaları, tekstil örneklerini, bir "ses kitaplığını" ve bir "koku alma kütüphanesi"ni içeren QR kodlarını tarayarak AppStore ve Google Play'den ücretsiz olarak indirilebilmektedir. Bu da, ünlü sanatçıların eserlerini ve hikayelerini resmin ötesinde erişilebilir kılma rolüne sahiptir. Dijital teknolojiyle erişilebilen eserler, müze koleksiyonlarının temsilcileridir, her birine yeni bir bakış açısıyla yaklaşılır ve müze koleksiyonundaki diğer eserlerle bağlantı kurulmasını sağlar.

Görme engelli kişiler için ilk sanal erişilebilir resim kütüphanesini oluşturan projelerden biri **“Docuart Fest” bünyesinde “Tactile Images”** olmuştur. Sergi, Bükreş Sutu Sarayı'ndaki müzelerden birinde, cep telefonundaki doğru tanımlarla birlikte özel bir kâğıda basılmış, belirli formda yeniden yorumlama tekniklerini kullanılarak erişilebilir resimleri içeren bir multimedya bileşeniyle yapılmıştır. Çizimler, erişilebilirlik kriterlerine göre Romanya sanat okullarındaki öğrenciler ve profesyonel sanatçılar tarafından yapılmıştır. Resimler, Romanya tarihi ve kültürünün önemli olaylarıyla ilgili konulardan oluşturulmuştur. Resimler özel bir kâğıda basılmış ve Iaşi'deki Sanat Müzesi, Braşov'daki Casa Mureşenilor Müzesi, Ulusal Tarih Müzesi gibi farklı müzelerde sergilenmiştir. Proje sonunda çizimleri diğer müzelere ve tüm ülkeden gelen görme engelli çocuklara, özel okullara bağışlanacaktır. Aynı zamanda, 500 çizim taranacak ve projenin web sitesinde sesli bir açıklama ile yayınlanacak, böylece herkes bunları indirme ve dokunsal çizimler oluşturmak için basit bir kâğıda basma fırsatına sahip olacaktır. Bu, görme engelli kişilerin bu resimleri anlamasına ve "görmesine" yardımcı olacaktır.

1834'te kurulan Bükreş'teki Ulusal Doğa Tarihi Müzesi Antipa Romanya'nın en eski müzelerinden biridir. Müzenin içinde (România Pozitivă, 2012) görme engelli ziyaretçi, oryantasyon için dokunsal zemin göstergeleri kullanarak bodrum katından sergi alanına kadar gidebilmektedir. Bazı özel türlerin olduğu alanlarda, doğal alanların ve faunaların sunulduğu alanlarda, duvardaki bilgiler Braille ve üç boyutlu görüntüler (diyorama) olarak bulunmaktadır. NFC sistemi, görme engelli ziyaretçiler tarafından tamamlayıcı bir çözüm olarak kullanılabilecek şekilde çok iyi geliştirilmiştir. Alternatif olarak müze resepsiyonundan sergiler hakkında bilgi veren Braille rehberleri veya sesli rehber talep edilebilmektedir. İşitme engelli ziyaretçiler, her bir hayvan veya doğal alan hakkında daha fazla bilgi okumak için mevcut elektronik ekranları kullanabilmektedirler.

"Grigore Antipa" Doğa Tarihi Müzesi ve Romanya Köylü Müzesi (Muzeul Tăranului Român) ortaklığında Kentsel Gelişim Derneği tarafından gerçekleştirilen ve Ulusal Kültür Fonu İdaresi tarafından ortak finanse edilen, Bükreş'teki iki müzeye engellilerin erişimini kolaylaştırılan Sanatı Hisset (Simte Arta) Projesi, bu müzelerdeki engelliler için bilgilendirme sistemini büyük ölçüde geliştirmiştir.

Bükreş'teki iki müzeye engellilerin erişimini kolaylaştırılan **Sanatı Hisset (Simte Arta) Projesi** Mayıs 2012'de başlamış ve şu ana kadar Antipa Müzesi'nde aşağıdaki etkinlikler aracılığıyla gerçekleştirilmiştir:

- Antipa Müzesi'nde resim ve heykel yaratıcılık atölyesi, katılımcılar ASCHF-R'den gelen çocuklardır.
- Antipa Müzesi ziyareti, katılımcılar "Elena Doamna" Focsani Okul Merkezi öğrencileridir.
- Antipa Müzesi ziyareti, katılımcılar Romanya'daki Ulusal Sağırılar Derneği'ne (ANSR) kayıtlı yetişkinlerdir.
- Engellilere uyarlanmış sergilerle müze koleksiyonunu geliştirmek.

Ziyaretçilere uzmanlaşmış rehberlik sağlanmış, mimik-jest çevirmenlerinden yararlanılmış; alçak kabartmalar ve Braille ile yazılmış sergi bilgileri ve hedef grubun özel ihtiyaçlarına göre uyarlanmış tesisler kullanılmıştır.

Müzede, görme engelli kişiler için erişilebilirlik faaliyetlerinin sürdürülmesi amacıyla önerilen “Duyusal Ziyaretler” adlı başka bir proje vardı. Yerel ve uluslararası türlere ait bazı kabukları, tüyleri, kürk parçalarını sergilemek için özel alanlar oluşturmayı kapsıyordu; bu şekilde, görme engelli ziyaretçiler, genellikle dokunulmaya müsait olmayan sergi malzemeleri ile etkileşim kurma olanağına sahip oldu. Proje aynı zamanda yeni olan müzenin kalıcı koleksiyonu için kabartmalı resimler ve Braille ile açıklamalar içeren bir sunum kılavuzu sağladı.

2007-2010 yılları arasında **Cluj'daki Sanat Müzesi'nde**, Cluj'daki Özel Görme Engelliler Lisesi tarafından başlatılan “Dokun, hisset, bak!” adında daha fazla proje gerçekleştirilmiştir.

İlçe Tarih ve Arkeoloji Maramures Müzesi, 2010 ve 2011 yıllarında, AFCN tarafından finanse edilen iki proje gerçekleştirmiştir: “Engelsiz Müze - Engelli Kişilerin Müze Kültürüne Erişimleri” (2010) ve “Dokunmanın Keyfi - Görme Engelli Kişilerin müze kültürüne erişimleri” (2.si 2011).

Köstence'deki Ulusal Tarih ve Arkeoloji Müzesi, Dobrogea bölgesinde engelli ziyaretçilere sergilerini ziyaret etme imkanı sunan ilk müzedir. Orange Foundation (ArheoTACT) (2017) tarafından finanse edilen bir projenin parçası olarak Köstence müzeleri, Histria Müze Kompleksi ve Trajan Adamclisi Tropaeum Müzesi içinde Dobrogea'nın tarihi ve arkeolojik mirasına ilişkin görme engelli kişilerin erişimini kolaylaştıran ArheoTACT projesinde, iç yollar dokunsal halı kullanılarak yapılmıştır. Özel bir uygulama (Ghid audio izi.travel) aracılığıyla sesli rehberler, ses kılavuzları, dokunsal haritalar ve görüntüler, dokunsal keşif için tam boyutlu sergi malzemelerin reproduksiyonları ziyaretçiler tarafından kullanılmıştır (România Pozitivă , 2017).

Erişilebilir üç müze, Ulusal Tarih ve Arkeoloji Müzesi mirasından gelen toplam altı müzenin bir parçasıdır. Bu proje Orange Foundation tarafından "Renk ve Ses Yoluyla Dünya" programı kapsamında finanse edilmektedir.

Amaçlar: Hedef kitlenin eğitim ve kültürel ihtiyaçları konusunda toplum ve yetkililerin farkındalığını artırarak görme engelli halkın kültürel ihtiyaçlarının görünürlüğünü artırmak amaçlanmaktadır. Bu özel hedef, projeyi ve faaliyetlerini tanıtmak için medyada bir kampanya geliştirilerek (basın bültenleri, konferanslar) gerçekleştirilecektir. Altı müzenin personelinin eğitimini de içerecek şekilde görme engelli kişilere ve ailelerine yardım etmek için bir kültürel gönüllülük programı başlatmak amaçlanmaktadır. Proje sonucu olarak yerel, bölgesel ve ulusal düzeyde bilgilendirici ve tanıtım materyallerini yaygınlaştırmak da hedeflerden bir diğeridir.

Yeterli bir müze altyapısının uygulanması ve görme engelliler için özel olarak tasarlanmış turist rotalarının oluşturulması amaçlanmaktadır. Bu hedef, projeye dahil olan altı müzenin hepsinde yeterli bir altyapının yerine getirilmesiyle gerçekleştirilecektir: İşaretli yollar (dokunsal halılar), Braille ile yazılmış paneller, tabelalar ve etiketler, kabartmalı gösterimler ve miras kalan parçaların oyulmuş modelleri. Braille alfabesiyle yazılmış bilgilendirici materyaller, kılavuzlar ve kataloglarla birlikte, ayrıca yeni medya teknolojileri (sesli rehberler vb.) uygulanacaktır.

Kültürel ve sanatsal ifade konusunda yeni beceriler ve yöntemler kazanacak olan görme engelliler (özellikle çocuklar ve gençler, ancak bunlarla sınırlı değil) için yaygın eğitim programının uygulanması, "The Forms Vibration" adlı yaratıcı bir atölyenin (seramik restorasyonu) düzenlenmesi hedeflenmektedir.

Bükreş'teki Ulusal Sanat Müzesi'nde görme engelli ve işitme güçlüğü çeken ziyaretçilere ayrılmış kalıcı bir bölüm bulunmaktadır. Ziyaretçi, online sesli transkripsiyonu ve işaret dilinde anlatılan filmleri izleyebilir. Engelli kişilere özel ayarlanmış turlar, tablette 3D görüntülerden yararlanan çoklu duyuşal turlardır. Burada engelli ziyaretçiler, multimedya ve artırılmış gerçeklik uygulamaları, kopyalar

ve dokunsal örnekler, "ses kitaplığı" ve "koku alma kitaplığı" yardımıyla galeriden farklı sergileri keşfedebilirler.

Müzeden erişilebilen sergiler, 2014-2016 yılları arasında Orange Foundation Romanya tarafından finanse edilen ARTtouch projesi (2014) kapsamında geliştirilmiştir. Erişilebilir sergiler (2014) arasında, Bramantino, Brueghel, Cranach, El Greco, Guercino, Hemessen, Licinio, Mignon, Rembrandt, Rubens, Signac, Snyders, Tintoretto, Vlaminck'in resimlerinin ve aynı zamanda Rodin'in bir çalışmasının açıklaması yer almaktadır. Ziyaretçi, sergilenenler hakkında daha fazla bilgiyi doğrudan cep telefonlarından bulmalarına olanak tanıyan ücretsiz uygulamaları (MNAR-ARTMobile) kullanabilmektedir. Müze içinde bu özel uygulamaları kullanan online ziyaretçiler serginin açıklamasını duyabilmekte ve işaret dilinde sunum içeren bir video izleyebilmektedirler. Resimlerin yanında bulunan dokunmatik ekranlardan erişilebilen uygulamalar, kompozisyon öğeleri - planlar, karakterler, ışık kaynakları (Guercino), sesler ve renkler arasındaki uyuma (Signac) hakkında bilgi sağlamaktadır. Uygulamalar, AppStore ve Google Play'den ücretsiz olarak şu bağlantılardan indirilebilmektedir: bit.ly/MNAR-ARTtouch (Brueghel'in tablosu için), bit.ly/MNAR_Signac (Signac'ın tablosu için) ve bit.ly/MNAR_Guercino (Guercino tablosu için) veya üç multimedya ve artırılmış gerçeklik uygulamaları, dokunsal kopyalar, tekstil örnekleri, bir "ses kütüphanesi" ve bir "koku kütüphanesi" içeren QR kodların taranması. Bunlar, ünlü sanatçıların eserleri ve hikayelerini resmin ötesinde erişilebilir kılma rolüne sahiptir. Dijital teknolojiyle erişilebilen eserler, müze koleksiyonlarının temsilcileridir ve her birine yeni bir bakış açısıyla yaklaşılır; müze koleksiyonundaki diğer eserlerle bağlantı kurulmasına olanak tanır.

Ulusal Sanat Müzesi'nin web sitesinde duyuusal engelli kişiler için alternatif imkanlar bulunmaktadır: Video galerisinde mimik-jest diline çevrilen 17 film, 40 sesli betimleme, 15 sesli dramatisasyon izlenebilmekte/ dinlenebilmekte ve üç dokunsal diyagram keşfedilebilmektedir.

Mart 2019'da Bükreş'teki **Romanya Ulusal Tarih Müzesi** (www.mnir.ro), müzenin kalıcı sergisinin erişilebilirlik seviyesini artırmak için akıllı bir sistem başlatmıştır. Böylelikle görme engelli ziyaretçiler, mevcut konumu bir cep telefonu uygulamasına (t-Go) ileten entegre GPS sistemine sahip bir baston kullanabilecektir. Telefonun GPS sistemi ile kaydedilen müzenin iç kısmındaki coğrafi konuma bağlı olarak uygulama, ziyaretçinin nerede olduğunu bilerek oryantasyon için önceden kaydedilmiş sesli bilgileri ve bilgilendirme mesajları iletebilmektedir. Rota, izleyiciyi olası tehlikeler ve engeller hakkında bilgilendiren uyarı işaretleri ve seyahat yönünü gösteren boylamasına kuşaklarla (rib) NFC teknolojisine sahip dokunsal zemin göstergelerinden oluşmaktadır. Bu sistemin amacı, özellikle açık alanlarda yönlendirmeye yardımcı olmaktır ve müzenin sadece zemin katı için yapılmıştır. Dokunsal halı bastonla olduğu kadar ayakla da hissedilebilmektedir. Müzenin internet sitesi, engelli ziyaretçilere ayrılmış özel bir bölüm sunmamaktadır.

Baia Mare Astronomik Kompleksi 2017'den beri görme engelli ziyaretçilerine gökyüzünü, takımyıldızlarını keşfetmek için özel bir sergi sunmaktadır. Bunların keşfi, mobil terminallerde sesli bir rehber kullanılarak, ayrıca dokunsal haritaların dokunsal keşfi yoluyla da mümkündür. Müze içinde görme engelli ziyaretçilere ayrılan bölüm, Ulusal Kültür Fonu İdaresi tarafından ortak finanse edilen “Elinizdeki Cennet II - Körler için Gökevi” projesi kapsamında gerçekleştirilmiştir (Planetarium, 2017).

2012 yılında **Ulusal Doğu Karpatlar (Dağları) Müzesi**, biri kendisi tarafından başlatılan, diğeri STK'lar tarafından olmak üzere, AFCN tarafından finanse edilen iki proje gerçekleştirmiştir. 'Görme engelliler için müze sergisi - “Tarihe Dokun” ve “Edebiyatı Hisset” projesi, doğal boyutlarında maketler ve replikalarla yapılan bazı geçici sergiler oluşturmayı amaçlamıştır.

Buzau İlçe Müzesi'nde “Açık Müze” projesi iki özel sergi yapmak amacıyla Aralık 2018'de başlamıştır; biri "Kutudan Müze" isimli orijinal ve replika 50 eserden oluşan dokunsal sergi, diğeri VR Hightech Müzesi sergisidir.

Oltenia Müzesi 2019 yılında görme engelli kişiler için yardımcı teknolojilerle “Müzenin dünyasını hiç görmediğim kadar renkli görebiliyorum” projesini gerçekleştirmiştir.

Dumbrava Sibiului Geleneksel Popüler Medeniyet ASTRA Müzesi (Muzeul Civilizatiei Populare Traditionale ASTRA din Dumbrava Sibiului) müze kompleksinde yer alan büyük orandaki bilgiyi, hem engelliler hem de genel halk için erişilebilir hale getirmiştir. Hayal gücünü ve diğer duyuuları harekete geçirirken oyun, deneyim ve etkileşim yoluyla önemli unsurlar dahil edilerek, mevcut bağlama ilave bilgiler oluşturulmuştur. Diğer bir etkinlik “Sınırlar Olmadan - Gelenekte Birlikte” engelli çocuklar kampıdır (“Fără Limite - Împreună întru Tradiție”). "Sınırlar Olmadan - Gelenekte Birlikte" Kampı kapsamında, Sibiu'daki derneklerden (Diakoniewerk, UCOS) ve Suceava'daki Blijdorp Merkezi'nden 7-23 yaş arası çok engelli (otizm, motor ve zihinsel engelli) yaklaşık 30 katılımcı, geleneksel müze hanelerinden birinde (97 no.lu anıt, Işık atölyesi, Hodac, Mureş ilçesi), geleneksel sanatları (dokuma, nakış, seramik: çömlekçi modelleme ve çarkı, oyuncak bebek yapma, dikiş vb.) öğrenmektedir ve böylece geleneksel ilhamdan gelen objeleri ve geleneği sürdürmeyi başarmaktadır. Bu da erişilebilir, mobil, çoklu duyulu bir oyun alanı sunmaktadır.

Müze engellilere yönelik kültürel etkinliklere erişilebilirlik için çeşitli atölye çalışmaları düzenlemiştir. Amaç, çeşitli duyuusal ve bilişsel yeteneklere sahip çocuklar için topluluk erişimi ve fırsatları yaratmak; çocuklar ve aileleri için anlamlı öğrenme fırsatları yaratmak; tiyatro, müzik, dans gösterilerine, müze ve hayvanat bahçelerine erişimde bölgesel, ulusal ve uluslararası düzeyde sanat organizasyonlarına çözümler ve danışmanlık sağlamak; bilişsel ve duyuusal işlemenin işlevlerini ve uyarlanmış gösterilerin duyuusal bir atmosfere sahip olmasının etkisini anlamak; bu tür gösterilerin sonuçlarına ilişkin kanıtları anlamak; prosedürleri ve duyuusal bir atmosfere uyarlanmış deneyim tasarlamak için temel etkinlikleri anlamak; profesyonel danışmanlık becerilerini geliştirmek ve uygulamak; ziyaretlerden önce dağıtılacak materyalleri tasarlamak; personele eğitim vermek ve öğretim

oturumlarının kamusal eylemini uygulamak; iletişim ve pazarlama gündemlerini oluşturmak, bir program değerlendirme sistemini geliştirmek olarak ifade edilebilir.

Cluj-Napoca'daki Transilvanya Etnografya Müzesi, 2009'dan beri duyuusal engelli ziyaretçiler için müzeografik alana erişim konusunda en uzun deneyime sahip ilk müzedir (Muzeul Etnografic, 2009). Son on yılda, Transilvanya Etnografya Müzesi'nde, kültürel eyleme duyuusal engelli kişilerin dahil edilmesi için kültürel fırsatlar yaratmayı ve geliştirmeyi amaçlayan bir dizi etkinlik düzenlenmiştir.

İlk proje 2009 yılında başlamış, "Dokun ve Anla - geleneksel köylü objelerinin dokunsal mesajı" dokunsal sergisi, Ulusal Kültür Fonu İdaresi'nin (AFCN) desteğiyle, "Engelliler için kültürel entegrasyon müze teknikleri" "Kültüre erişimde eşit fırsatlar" projesi çerçevesinde gerçekleştirilmiştir.

Ana hedef temel sergininkiyle geleneksel kültürün aynı önemli alanlarına yaklaşan, ama aynı zamanda özel bir algı ile yani dokunsal ilgi ile halka açık olan dokunsal bir sergi yaratmaktır. Bu serginin hazırlanması sadece "içeriğin" oluşturulması anlamına gelmemekte, aynı zamanda sergi alanında bireysel yönlendirmeyi/oryantasyonu kolaylaştıracak bir altyapının oluşturulması anlamını taşımaktadır. Bu amaçla mekanın yerleşimi gerçekleştirilmiş, kabartmalı yürüme şeritleri yerleştirilmiş, açıklayıcı etiketler Braille ile yapılmıştır. Tüm katılımcıların fiziksel güvenliğini sağlamak amacıyla yardımcı malzemeler tasarlanmıştır (mobilya, panel, döşeme tahtaları, destekler). Bilgiye erişim iki yolla sağlandı: Braille alfabesi yazısı ve normal baskı. Kalıcı, dokunsal sergi, dokunsal oryantasyon halısı, Braille'de yazılmış ve büyütülmüş baskı bilgilendirici metinler, ayrıca sesli rehber ve dokunsal resimlerle donatılmıştır. Bu sergi çocukların geleneksel oyuncaklar ve malzemelerle temas kurarak deneyim kazanması için oyun alanı olan tek sergi olma özelliğine de sahiptir. Müze içinde görme engelli ziyaretçiler Erasmus projesinden elde edilen fonlarla gerçekleştirilen bir köylü evi modelinin yerleşimini ve çeşitli geleneksel objeleri keşfedebilmektedir.

Görme engellilere yönelik kültürel fırsatları genişletmek amacıyla dokunsal sergideki rehberli turların yanı sıra, yıllar içinde Duyusal Tiyatro seansları düzenlenmiştir (2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018).

2009 yılından sonra müze işitme ve sözlü iletişim engeli olan çocuklara fırsat vermeyi amaçlayan iki yeni proje başlatmıştır (2013, 2017). Her iki proje de düzenli ziyaretçilerin, engelli kişilerin özel ihtiyaçlarına yönelik farkındalıklarını artırmayı hedeflemiştir. Bu nedenle her iki projede de Cluj'deki çok sayıda okuldan aynı yaştaki (7-11 yaş) işitme engelli ve sözlü iletişim yetersizlikleri olan ve olmayan çocuklardan oluşan karma gruplarla çalışılmıştır.

"Sessizlik - üstesinden gelinen bir engel" başlıklı ilk projede (2013) geleneksel arıcılık, geleneksel tarım, evcil hayvan yetiştiriciliği, ev yapımı tekstil endüstrisi ve ürünleriyle ilgili dört etkinlik düzenlenmiş ve her biri köylü evrenini organik, doğaya kapalı bir bütün olarak ana hatlarıyla çizmeyi hedeflemiştir.

Söz konusu iki proje arasında müze, Erasmus + “BaGMIVI PROJESİ: Müzeler ve Görme Engelli Bireyler Arasında Köprü Kurulması” (2015-2018) projesine ortak olarak katılmıştır. Bu proje müze personeline görme engelliler için hazırlanacak etkinlikleri genişletme, diğer ortak müzelerin faaliyetlerini öğrenme ve Babes-Bolyai Üniversitesi Özel Eğitim Bölümü öğretmenlerinden uzmanlık desteği/yardımları alma fırsatı sunmuştur. Müze pedagojisi faaliyetleri, dokunsal serginin tamamlaması ve müzenin açık hava bölümünün tanıtılması amaçlarıyla planlanmıştır. İlk konu geleneksel köy evleri hakkındadır. “Romulus Vuia” Etnografya Parkı’nda, Telciu köyüne bağlı Bistrita-Nasaud ilçesinden 1841 tarihli karakteristik ve optimal karmaşıklığa sahip bir köy evi seçilmiştir. Parktaki çiftlik içindeki binaların erişilebilirliği ile değerli bir nitelik temsil edilmiştir. İlk etkinlikte katılımcılar malzemelere, yapıya ve işlevlere odaklanarak evin modelini dokunsal olarak araştırmıştır. Koku ve ses de dahil olmak üzere duyuusal deneyimi tamamlamak için, içleri ot ve saman doldurulmuş iki geleneksel kenevir döşek getirilmiş; bu şekilde katılımcılar, köy çiftliğinde, geleneksel ısıklık müziği dinlerken geleneksel dinlenme biçimini eğlenceli bir an olarak deneyimleyebilmiştir.

İkinci etkinlik ise müzenin keşfedilen evin bulunduğu açık hava bölümünde düzenlenmiştir. Katılımcılarda evin gerçek boyutları konusunda farkındalıkların oluşması için evin etrafı keşfedilmiştir. İkinci etkinlikte geleneksel kil işleme konusuna da yer verilmiştir. Atölye çalışmasının temasını seçmek için, açık hava müzesi terimi ile önceki konuyu (geleneksel ev ve kil alıcılarının geleneksel evdeki rolleri) ilişkilendirmek önemsenmiştir. Atölye düzenlenmeden önce, “Çömlekçinin çiftliği - işi ve ürünleri” başlıklı dokunsal bir rehber hazırlanmıştır.

Erasmus + projesi kapsamında edinilen deneyimlerin ardından müze çalışanları, 2017 yılında işitme ve sözlü iletişim yetersizliği olan ve olmayan çocuklar için hayata geçirilen “Keşfet, Öğren, Oyna!” adlı yeni bir proje başlatmıştır. Konu, sekiz etkinlik kapsamında dört yeni konu (çiftlik yeri, kendiliğinden gelişen flora, geleneksel kostümler, çocuk oyunları) ile genişletilmiştir. Kazanılan deneyim ve tüm projeler için yapılan malzemeler hem duyuusal engelli çocuklara hem de diğer çocuklara sunulan müze pedagojisi etkinliklerinin temelini oluşturmaktadır.

Romanya’da işitme engelli ziyaretçilerin erişebileceği müzeler aşağıdaki gibidir:

1. “Muzeul National al Taranului Roman, Bucuresti - Ulusal Köylü Müzesi”, Bükreş
 - Müze ve sergilerinin sunumunu içeren İşaret Dili videosu.
 - İşaret Dili tercümanları
2. “Muzeul National de Istorie Naturală Grigore Antipa, Bucuresti - Ulusal Doğa Tarihi Müzesi” Grigore Antipa, Bükreş
 - Müze ve sergilerinin sunumunu içeren İşaret Dili videosu
 - İşaret Dili rehberli turlar
 - İşaret Dili tercümanları

3. “Muzeul National de Arta al Romaniei - Romanya Ulusal Sanat Müzesi”, Bükreş

- İşitme engelli bireyler için çoklu duyuşal turlar
- Avrupa Sanat Galerisi'nde dokunmatik ekranlarda sürekli olarak mevcut olan multimedya uygulamaları
- Avrupa Sanat Galerisi'ndeki üç tablo için İşaret Dili videoları

V.5. TÜRKİYE

Erişilebilirliğe ve/veya engelli çocuklara atıfta bulunan müzelerin eğitim programları ve hizmetlerine ilişkin en iyi uygulamalar

Genel olarak engelli müze ziyaretçileri ile özel olarak sağır veya işitme engelli müze ziyaretçileri için müze hizmetleri değerlendirildiğinde, Türkiye'de diğer ülkelere göre daha az fırsat olduğu görülmektedir. Bazı devlet müzelerinde duymayan veya işitme engelli müze ziyaretçileri için bazı teknolojik ekipmanlar temin edilmiş olsa da bu desteklerin sürdürülebilir olmadığı görülmektedir. Kısa vadeli hedeflerle başlatılan projelerin de devamı sağlanmamıştır (Külük, 2019). 2014 yılında yapılan bir araştırma, müzelerdeki engelli bireylere yönelik düzenlemelerin hala oluşum sürecinde olduğunu ve bu konuya odaklanılması gerektiğini göstermiştir (Şen, Çelik-Yetim ve Bilici, 2014).

Erbay (2017), görme bozukluğu olanlara göre işitme engelli müze ziyaretçileri için sınırlı sayıda proje olduğunu vurgulamaktadır. İşitme engeli olan ziyaretçilerle ilgili projelerden biri olan 'Erişilebilir Müze Projesi (Erişilebilir Müze Projesi)', engelli bireylerin sosyo-kültürel faaliyetlerde daha aktif olarak yer alabilmesini sağlamak için 2015-2016 yılları arasında Bursa Büyükşehir Belediyesi ve Bursa Valiliği tarafından yürütülmüştür. Bursa'daki müzelerde görev yapan 25 personele işitme engelli ziyaretçilere yardımcı olmak üzere eğitim verilmiştir. Bu proje aynı zamanda işitme engelli okulundan 240 öğrenciyi de içermiştir. Proje hedeflerine ulaşmış olsa da maalesef mali nedenlerle sürdürülememiştir (Külük, 2019; Erbay, 2017). Erbay'ın çalışmasında, görme veya başka türlü engeli olan müze ziyaretçileri için ilerlemelerin olduğu ancak daha çok projeye ihtiyaç duyulduğu ifade edilmektedir. Sen, Çelik-Yetim ve Bilici'nin (2014) çalışması Türkiye genelindeki bazı müzelerin oluşum sürecinde olduğunu ve iyileştirmelere ihtiyaç duyulduğunu vurgulamaktadır.

İşitme engellilerle kıyaslandığında görme engelli müze ziyaretçileri hakkında daha fazla çalışma yapılmıştır. 2009 yılında Buyurgan (2009) nitel araştırma yöntemiyle “müzelerin öğrenmelerine nasıl katkı sağladığını ve bu öğrencilerin Türkiye'deki müzeleri ziyaretlerinden ne kazanmayı beklediklerini ve böylelikle daha değerli deneyimler yaşamalarını sağlamak” üzerine çalışmıştır. Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Görme Engelliler Eğitimi Bölümü'ne kayıtlı görme engelli beş üniversite öğrencisi ile görüşülmüştür. Bunlardan ikisi doğuştan tamamen görme engellidir. Biri iki yaşında görme yeteneğini kaybetmiş bu üç öğrenci %100 görme kaybına sahiptir. Diğer ikisinin görme bozukluğu bulunmaktadır. Bunlardan biri gün ışığında %15 görürken, geceleri ise sadece %5 (niktotifloz - gece

körlüğü) görebilmektedir. Diğerinin sağ gözü görsel algıya sahip değilken sol gözü 1/10 (nistagmus) algısına sahiptir. Buyurgan, onlar için bir müze ziyareti düzenlemiştir ancak müze görme engelliler için tasarlanmamıştır. Ziyaret kendileri için fayda sağlasa da müzede duvar izinin olmaması, merdivenlerin eğim şekli (çünkü bunlar bastonlarına engel oluşturmakta) ve çok fazla sütun olması gibi ciddi sorunlar yaşayan öğrenciler tuvaletlerin kolay erişilebilecek bir yerde olmasını istemişlerdir. Eserlerin bazı kopya modellerinin ve rölyeflerinin Braille alfabesinde açıklamasını talep edilmiştir. Az gören öğrenciler müzelerde daha ferah ve iyi aydınlatılmış bir atmosfer, sergilerde zıt renkler ve zıt renkli yüzeyler üzerinde büyük yazılar talep etmiştir. Az gören veya sadece ışığı görebilen kişiler için zeminin rengi çok önemlidir. Çalışmanın önerilerine göre müzelerde görme engelli kişilere hizmet verebilecek eğitim bölümleri bulunmalı, yeni fiziksel düzenlemeler ve olanaklar sağlanmalıdır. Örneğin; önemli bilgilerin büyük yazılarla ve Braille alfabelerinde, dokunsal olarak verilmesi, koleksiyonlar ve katalogların Braille alfabesinde hazırlanması. Binaların içinde kabartma haritalar ve yönlendirmeler bulunmalıdır. Az gören kişiler için müze içinde ve sergilerde renk kontrastları ve aydınlatmalara yer verilmesi düşünülmelidir.

Yeşilyurt, Kırklar ve Lale (2014), görme engelliler için erişilebilirlik açısından İzmir'de bulunan müzeleri değerlendirmiştir. Bu çalışma iki aşamada yapılmıştır. İlk aşamada 15 müze görme engellilerin gözünden uygunluk açısından incelenmiştir. İkinci aşamada, müzelere yönelik sorunların ve beklentilerin belirlenmesi için görme engelli yedi kişi ile odak grup görüşmeleri yapılmıştır. Çalışmanın sonuçları, görme engelli kişiler için erişilebilirlik açısından tüm kriterlere uyan bir müze olmadığını göstermiştir. Bireylerin istekleri, beklentileri ve sorunları görme engelliliğin türüne göre ayrılmakta ve müzeleri ziyaret edememe nedenleri büyük ölçüde aşağıda Tablo 1'de özetlenen çeşitli sorunlardan kaynaklanmaktadır.

Tablo 1. Müzelerde Görme Engelli Ziyaretçilerin Yaşadığı Sorunlar (Yeşilyurt, Kırklar, Lale, 2014, s10).

Yapısal / Fiziki Sorunlar	Kişisel sorunlar	Kişilerarası Sorunlar
Eserin modelinin olmaması veya verilen modelin düşük kalitede olması	Zarar verme korkusu	Resmi kurumların ilgisizliği ve duyarsızlığı
Esere dokunulamaması	Cesaretsizlik	Personelin bilgi eksikliği
Yeterli bilgi eksikliği	Psikolojik baskı	Görmezden gelme
Sanat eserlerinin koruma camının arkasında sergileniyor olması	Finansal problemler	Sosyal çevre önyargısı
Rehber olmaması	Önyargı	Refakatçilerin zorlanması

Açıklama olmaması		
Tanıtıcı doküman eksikliği		
Müzede sessizlik		
Refakat gerekliliği		
Eksik veya dikkatsiz teknoloji kullanımı		
Tasarım veya dekorasyon sorunları		

Görme engelli müze ziyaretçilerinin beklentileri aşağıdaki Tablo 2'de özetlenmiştir.

Tablo 2. Müzelerde Görme Engelli Ziyaretçilerin Yaşadığı Sorunlar (Yeşilyurt, Kırklar, Lale, 2014, s13)

Yapısal / Fiziki Beklentiler	Deneyimle İlgili Beklentiler
Yürüyüş parkurları ve ek platformlar	Sanat eserine dokunma
Düz ve kaygan olmayan zeminler	Sesli rehberlik
Yürüme alanlarında engel olmaması	Anlatım
Evrensel tasarım yaklaşımı	Açıklayıcı anlatım
Günümüze uygun zihniyet	Braille belgeleri
Sosyal kaynaştırma "herkes için müzeler"	Kaliteli modeller
	Kabartma harita
	İyi eğitilmiş ve duyarlı personel
	Teknolojik ekipman
	Güncel uygulamalar

Tüm bunlara ek olarak, Ulusal Kültür Konseyi'nin Kültürel Miras, Müzeler ve Arkeoloji Eylem Planı raporunda Engelli Bireyler ve müzeler hakkında bir karar alınmıştır. Rapora göre, görme engelli ziyaretçiler için sesli anlatım ve dokunmatik navigasyon, işitme engelli bireyler için işaret dili turları ve fiziksel engelli kişilerin erişimini kolaylaştıracak mekânsal düzenlemeler gibi olanaklar artırılacaktır. (Okan, 2018).

Engelli bireyler için özel tasarımlar (özellikle kamu binaları, kütüphaneler, müzeler, okullar, alışveriş merkezleri, parklar, oyun alanları, toplu taşıma vb. vatandaşlar için gerekli ortak alan düzenlemeleri) tüm dünyada 90'lı yıllardan önce başlamıştır. Sonunda, bu düzenlemelerin tüm engelli bireylerin ihtiyaçlarını değil, belirli bir kullanıcı profilinin ihtiyaçlarını karşıladığı gözlemlenmiştir. Ancak engelli bireyler için yapılan tasarımların, yaşam kalitesini desteklemesi; sağlık, güvenlik ve

refahın en üst düzeyde iyileştirmesi; sadece bir grup insan için değil herkes için olması gerekmektedir (Demirkan, 2015). Ardından, 'dahil etme' terimi Salamanca Beyanında (1994) bahsedilmiş ve engelli bireyler için tasarımlarda (mekansal, eğitimsel, sosyal, yasal) çeşitliliğe daha fazla önem verilmiştir. Örneğin, mimarlık alanında ortaya çıkan 'Evrensel Tasarım' yaklaşımı dünya çapında benimsendikten sonra, kısa süre içinde çevresel, sosyal ve eğitimsel düzenlemelere önemli yansımalar olmuştur. 'Evrensel Tasarım' yaklaşımı, farklı özellikteki tüm insanların bir arada var olmasını amaçlamaktadır. Bazı ülkelerde 'Kapsayıcı Tasarım' veya 'Herkes için Tasarım' olarak da adlandırılmıştır (Mace, Hardie ve Place, 1996; CAST, 2018).

Erişilebilirlik, farklı ihtiyaçları olan kişilerin günlük ve resmi işlerini yaparken iç ve dış ortamlarda rahat, güvenli ve mümkün olduğunca bağımsız hareket etmeleri için fırsatlar sağlamalıdır. Tüm bireylerin sosyal hayata katılımı için erişilebilirlik, gerekli tüm fiziksel ve mimari önlemlerin alınmasını içermektedir. Engelliler, yaşlılar, hamile kadınlar, çocuklar ve farklı fiziksel zorlukları olan diğer insanlar (agromegali, obezite vb.) için kaldırımlar, yaya geçitleri, parklar, oyun alanları, tüm kamu binaları ve kamu hizmetleri ve ulaştırma hizmetleri için erişilebilirlik önlemleri almak da oldukça önemli hususlardır. (Demirkan, 2015).

Günümüzde müzeler, çağdaş eğitim yöntemleri sunarak hem bilimsel aktarımı hem de ziyaretçiler aracılığıyla toplumu bilgilendirmeyi gerçekleştirmektedir (Erbay, 2017). Öte yandan, engelli bireyler evlerinden çıkmak, merdivenleri ve asansörleri kullanarak diğer binalara girmek konusunda birçok zorlukla mücadele etmektedir (binaların çoğunda asansör ve rampa yoktur) (Mamatoğlu, 2015). 2000 yılından itibaren, eserlerin çoğaltılması, kopya ve imitasyon objelere dokunularak yakından incelenmesi, görsel hologramlar ve dokunmatik ekranlarla öğrenme, teknoloji destekli araçların kullanılması gibi eğitim faaliyetleri engelli ziyaretçilere sunulmaktadır (Erbay, 2017).

Ziyaretçilere, görme engelli bireyler için hazırlanmış olan kabartmalara, renge özel kokularla dokunma, dinleme ve algılama fırsatı sunan **“Renkleri Hissetme Projesi”** 2010 yılında başlatılmış ve o günden bu yana projenin ürünleri birçok ilçede kullanıma sunulmuştur (Umurbilir, 2015). Kapsayıcı müze için bir diğer önemli adım da 'Erişilebilir Turizm, Engelsiz İstanbul II Projesi'dir. Bu proje "Küresel Turizm Merkezi İstanbul Mali Destek Programı" kapsamında **İstanbul Büyükşehir Belediyesi ve İstanbul Kalkınma Ajansı** tarafından sunulmuştur ve dört müzeye ait replikaların yapımı, tanıtım filmlerinin çekilmesi, erişilebilirlik teknik raporlarının hazırlanması, kamu kurumlarının erişilebilirlik belirleme çalışmaları, dijital erişilebilirlik haritasının hazırlanması gibi yenilikler gerçekleştirilmiştir. Müze engelli kart tanıma sisteminin kurulması da projenin bir diğer çıktısı olmuştur. Bu projede, aşağıda sıralanan müzeler de dahil olmak üzere 21 müzeyi erişilebilir hale getirmeye çalışan çalışmalar devam etmektedir: Topkapı Sarayı, Ayasofya, İstanbul Arkeoloji Müzeleri, Kariye Müzesi, Büyük Saray Mozaikleri Müzesi, Türk İslam Eserleri Müzesi, İslam Bilim ve Teknoloji Tarihi Müzesi, Rahmi M. Koç Müzesi, İstanbul Modern Sanat Müzesi, Havacılık Müzesi, Sakıp Sabancı Müzesi, İstanbul Oyuncak

Müzesi, Yıldız Sarayı Müzeleri, Galata Mevlevihanesi, Miniaturk, Panaroma 1453 Tarih Müzesi, Yerebatan Sarnıcı, Kent Müzesi, İtfaiye Müzesi, Aşıyan Tevfik Fikret Müzesi, Karikatür ve Mizah Merkezi. İstanbul Sağlık Müzesi tarafından hazırlanan "Engelsiz Müze Rehberi", dezavantajlı müze ziyaretçilerinin erişilebilirliğini sağlamak ve desteklemek bakımından oldukça yararlı olduğu da ifade edilmektedir (İBB, 2014).

İstanbul Modern, "Venedik-İstanbul" sergisinin, sesli turlarının, sergi görselleri ve belgeseller sunan rehberlik sisteminin yer aldığı ve görme ve işitme engeli olan ziyaretçiler için eserler hakkında bilgi paylaşıldığı Türkiye'deki ilk multimedya turunu düzenlemiştir (İstanbul Modern 2006; akt. Külük, 2019). Bu sergi, 2017 yılında işitme engelli ziyaretçiler için müzelerde ve resim stüdyolarında atölyeler de düzenleyen İstanbul Modern tarafından gerçekleştirilmiştir. İstanbul Modern, 2018'de engelli ziyaretçilere yönelik, müzeye erişimi kolaylaştıran ve bir işaret dili tercümanına ihtiyaç duyulmadan sanat eserleri hakkında ayrıntılı bilgi veren 'Sanatçı ve Zamanı' adlı bir sergi daha düzenlemiştir. (İstanbul Modern 2018; akt. Külük, 2019). İstanbul Modern ayrıca uzmanların eşlik ettiği sergi gezileri, atölyede sanat uygulamaları ve sesli anlatımlı film gösterilerinin dahil olduğu görme engelli ve az gören çocuk ve gençlere yönelik "Dokunduğunuz Renk"i düzenlemiştir. Bu projede Çocuklar ve gençler sergi gezilerinde sanat eserlerinin anlatımına göre sanat eserlerini yorumluyor, çeşitli malzemeler kullanarak atölyelerde el becerilerini güçlendiriyor ve sesli anlatımlı animasyon gösterimine katılarak filmleri analiz ediyorlar.

Türkiye'de bir sanat müzesi olan **Pera Müzesi**, sosyal hizmetler sunmakta ve faaliyetlerini İstanbul'da uygulamaya devam etmektedir. Pera Müzesi'nin güncel programlarından biri, dans atölyeleri, işaret dili ile rehberli turlar ve ücretsiz "Sağır/Kahve/Sohbet" etkinlikleri sunan 'Engelsiz Pera Müzesi'dir. (Külük, 2019; Erbay, 2017).

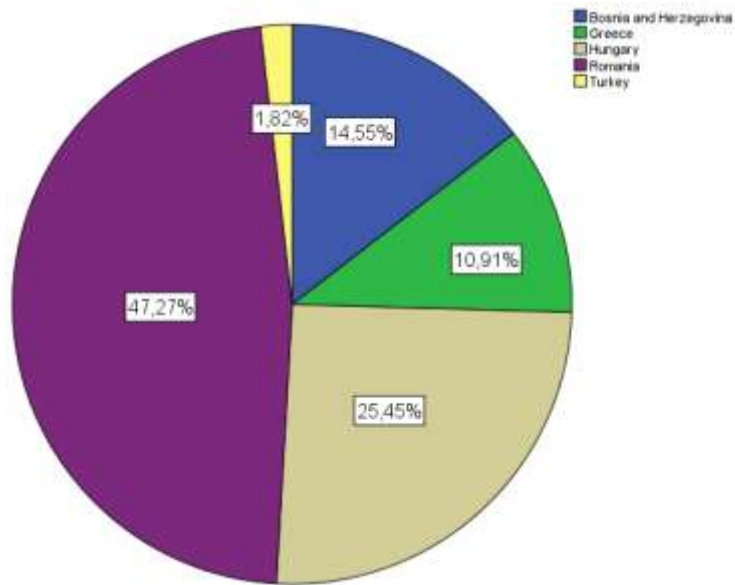
Buyurgan'ın 2009 çalışmasından bir yıl sonra Türkiye Omurilik Felçlileri Derneği tarafından "Erişilebilir Müze ve Saraylar Projesi" başlatılmıştır. Proje, şehirdeki en önemli tarihi ve turistik yerleri engelli bireyler için daha erişilebilir hale getirmeyi hedeflemiştir. İlk olarak **Ayasofya Müzesi** tüm dezavantajlı gruplar için erişilebilir hale getirilmiş ve onu Arkeoloji Müzesi, Topkapı Sarayı Müzesi, Türk ve İslam Eserleri Müzesi, İslam'da Bilim ve Teknoloji Tarihi Müzesi, Yıldız Sarayı Müzesi ve Rumeli Hisarı Müzesi takip etmiştir (Yazman 2012; akt. Erbay, 2017). Bu proje, İstanbul'daki Kariye Müzesi, Koç Müzesi, Miniaturk, İstanbul Panaroma Müzesi gibi yeni projelerle sürdürülmüştür (Erbay, 2017). Ayrıca proje sonunda özel ihtiyaçları olan halk için mekânlarını erişilebilir hale getirmek isteyen diğer müze ve merkezlere de bir belgesel film yapılması hedeflenmektedir.

Batman Müzesi, Paleolitik Dönemden Orta Çağ'a kadar yüzlerce eserin sergilendiği, bölgenin en önemli müzelerinden biridir. Görme engelliler dış kapıdan sergi salonlarına kadar sarı yoldan müze içinde rahatlıkla yürüyebilmektedirler. Sesli adımlar uygulaması sayesinde müze alanı sesli yönlendirme sistemi ile gezilebilmekte ve eserlere yaklaşıldığında sesli anlatım sistemi devreye girmektedir.

VI. Erasmus + TOMIMEUS projesinde anket sonuçlarının analizi

Bu araştırmanın temel amacı, müze çalışanlarından müzelerin ve kültür kurumlarının duysal engelli ziyaretçiler için erişilebilirlik ve evrensel tasarım ilkelerini ne ölçüde benimsediği ve aynı zamanda kapsayıcı faaliyetler düzenleme kapasiteleri hakkında bilgi toplamaktır. Sonuçları analiz ederken nitel ve nicel yaklaşımlar birlikte kullanılmıştır.

Çalışmaya katılanların sayısı 5 ülkeden (Bosna Hersek, Türkiye, Yunanistan, Macaristan ve Romanya) N = 55 olup, ortalama yaş 46 (en az 26-63) olup, bunlardan 11'i erkek ve 44'ü kadındır. Grafik 1'de katılımcıların ülke yüzdesini sunuyoruz. Tablo 1'de ise katılımcıların cinsiyete ve ülkeye göre frekansları sunulmuştur.

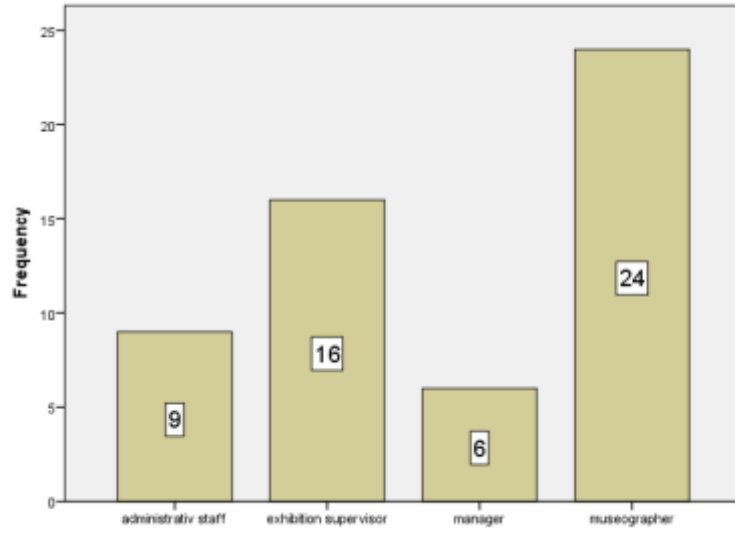


Grafik 1. Ülkelere göre araştırma katılımcılarının yüzdesi

Tablo 1. Katılımcıların cinsiyet değişkenine ve ülkeye göre dağılımı.

	Erkek	Kadın
Bosna Hersek	1	7
Yunanistan	1	5
Macaristan	4	10
Romanya	5	21
Türkiye		1
	11	44

Grafik 2'de katılımcıların müzedeki pozisyonlarının frekansları, Tablo 2'de ise bunun ülkelere göre dağılımı gösterilmiştir.

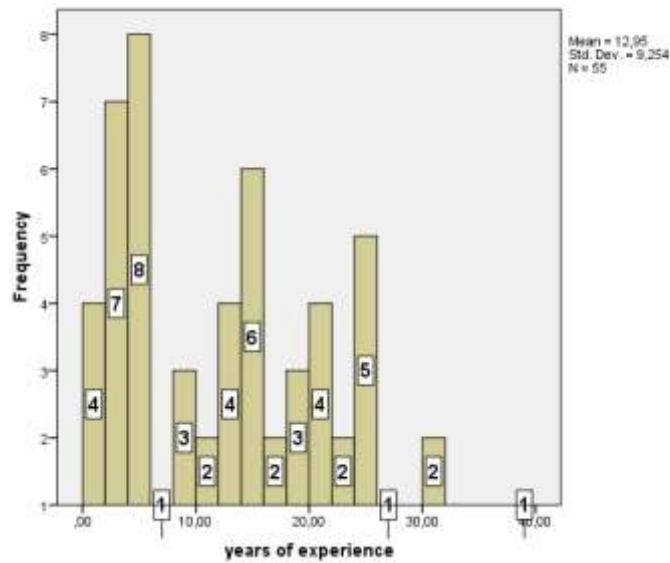


Grafik 2. Müzedeki sorumluluk - pozisyon frekansı

Tablo 2. Ülke bazında/müzedeki sorumluluk - pozisyon frekansı

	Sergi Süpervizörü	İdari Personel	Müzeograf	Müdür
Bosna Hersek	2	2	4	
Yunanistan		3	3	
Macaristan		3	6	5
Romanya	14	1	11	
Türkiye				1

Müzedeki ortalama deneyim yılı 13 yıldır (1-38). Frekanslar Grafik 3'te sunulmuştur.



Grafik 3. İş deneyimi frekansı

Katılımcılara göre, **engellilikle ilgili en fazla kullanılan ifadeler** (soru 1) şunlardır:

<i>erişim</i>	<i>insan hakları</i>	<i>akıllı uygulamalar</i>
<i>bariyerler</i>	<i>göz ardı etmek</i>	<i>özel ihtiyaçlar</i>
<i>kültürel ihtiyaçlar</i>	<i>erişilemezlik</i>	<i>dayanışma</i>
<i>zorluklar</i>	<i>dahil etme/kaynaştırma</i>	<i>özgünlük</i>
<i>ayrımcılık</i>	<i>entegrasyon</i>	<i>dokunsal objeler</i>
<i>çeşitlilik</i>	<i>hareketlilik</i>	<i>anlayış</i>
<i>empati</i>	<i>hareket engeli</i>	<i>mağduriyet</i>
<i>kırılganlık</i>	<i>engeller</i>	
<i>dokunsal</i>	<i>işaret dili</i>	

Gördüğümüz gibi, katılımcıların belirttiği kelimelerin çoğu engellilik ile ilişkili olup; erişilebilirliğin önemi, her bir bireyin haklarına saygı duyulması ihtiyacı, engelli kişinin entegrasyonu, erişilebilirlik ve entegrasyon / dahil olma seviyesini artırmak için teknolojinin kullanımı ihtiyacına odaklanılmıştır.

Katılımcılar tarafından **duyusal, görsel ve işitsel engelli kişilerin kültürel etkinliklere katılımlarında karşılaştıkları gerçek sorunlar olarak tanımlanan zorlukların çoğu** (soru 2, 3 ve 4), çevresel erişimsizlik, zayıf iletişim, kamu politikaları ve kurumlar arası işbirliği eksikliği, işaret dili iletişimde uzman personel eksikliği ve görme engelli ziyaretçiler için yeteri kadar açıklamanın olmaması vb. sorunlarına atıfta bulunmuştur.

Anketteki üç madde için ortak analize atıfta bulunuyoruz, çünkü katılımcıların çoğu, sadece engelliliğin türüne özgü olarak benzer sorunları yaklaşık olarak ifade etmiştir. Katılımcıların belirttiği cevapları sıklık sırasına göre en yüksekte başlayarak sunuyoruz:

- müze personeli ile engelliler, özellikle de işitme engelli ziyaretçiler arasındaki iletişim güçlüğü
- çok az sayıda erişilebilir sergi
- ulaşılabilen çok az sayıda dokunsal materyal
- web sayfaları ya da doğrudan müzelerin içinde olup erişilemeyen bilgiler
- erişilebilir ulaşım olanaklarının eksikliği
- engelli tüm ziyaretçiler için erişilebilir formatlarda sesli rehberlerin, videoların veya bilgi materyallerinin bulunmaması
- işitme engelli kişilere uyarlanmış kültürel programların eksikliği
- işaret dilinde tercüman eksikliği
- müzelerde yönlendirme işaretlerinin eksikliği

- müze alanlarını ziyaret etmek için gereken teknolojilerin eksikliği
- engelli kişilerin az gelişmiş otonomları
- çeşitli engelli kişilerin erişimini kolaylaştıracak faaliyetlerin planlanması için kültür politikalarında daha düşük seviyeli stratejiler
- ulaştırma zorlukları
- işitme engelli öğrencilere yönelik eğitim kurumları ve sivil toplum kuruluşlarıyla daha yakın ilişkiler kuran müzeler arasında işbirliğinin çok az olması
- çok küçük alanlar ve bunların fiziksel engelli kişiler için erişilemez olması

Müze tarafından engelli ziyaretçiler için uygulanan bir protokol / prosedür / kılavuzun varlığı ile ilgili olan soruların (soru 5 ve 6) sonuçları tablo 3a ve 3b'de verilmiştir

Tablo 3a. Müzede engelli ziyaretçiler için uygulanan bir protokol / prosedür / kılavuzun varlığı ile ilgili cevapların frekansı

	evet	hayır	geçersiz yanıt
otoparkın erişilebilirliği	16	35	4
Bosna Hersek (N=8)	4	3	1
Yunanistan (N=6)	2	4	
Macaristan (N=14)	1	11	2
Romanya (N=26)	8	17	1
Türkiye (N=1)	1		
rampalar ve yürüme yolları	42	12	1
Bosna Hersek (N=8)	4	4	
Yunanistan (N=6)	5	1	
Macaristan (N=14)	7	8	1
Romanya (N=26)	25	1	
Türkiye (N=1)	1		
giriş	40	14	1
Bosna Hersek (N=8)	6	2	
Yunanistan (N=6)	6		
Macaristan (N=14)	10	3	1
Romanya (N=26)	17	9	
Türkiye (N=1)	1		
koridorlar	24	29	2
Bosna Hersek (N=8)	3	4	1
Yunanistan (N=6)	1	5	
Macaristan (N=14)	3	10	1
Romanya (N=26)	17	9	
Türkiye (N=1)		1	

holler	24	28	3
Bosna Hersek (N=8)	4	3	1
Yunanistan (N=6)	2	4	
Macaristan (N=14)	5	8	1
Romanya (N=26)	17	9	
Türkiye (N=1)			1
iç mekan tasarımı	11	41	3
Bosna Hersek (N=8)	2	6	
Yunanistan (N=6)	1	5	
Macaristan (N=14)	2	10	2
Romanya (N=26)	6	20	
Türkiye (N=1)			1
ışıklandırma	8	42	5
Bosna Hersek (N=8)	2	5	1
Yunanistan (N=6)	1	5	
Macaristan (N=14)	1	9	4
Romanya (N=26)	3	23	
Türkiye (N=1)	1		
yönlendirme tabelaları	19	33	3
Bosna Hersek (N=8)	2	6	
Yunanistan (N=6)	1	5	
Macaristan (N=14)	1	10	3
Romanya (N=26)	15	11	
Türkiye (N=1)		1	

Tablo 3b. Müzede engelli ziyaretçiler için uygulanan bir protokol / prosedür / kılavuzun varlığı ile ilgili cevapların frekansı

	evet	hayır	geçersiz yanıt
sergi objelerinin erişilebilirliği ve yorumlanması	33	19	3
Bosna Hersek (N=8)	4	3	1
Yunanistan (N=6)		6	
Macaristan (N=14)	4	8	2
Romanya (N=26)	24	2	
Türkiye (N=1)	1		
ilan panellerinin erişilebilirliğini artırmaya yönelik yaklaşımlar	14	37	4
Bosna Hersek (N=8)	3	4	1
Yunanistan (N=6)		6	
Macaristan (N=14)	7	4	3
Romanya (N=26)	3	23	

Türkiye (N=1)	1		
tanımlama etiketleri, sesli ve dokunsal bilgiler ve deneyimler	35	16	4
Bosna Hersek (N=8)	5	3	
Yunanistan (N=6)		6	
Macaristan (N=14)	3	7	4
Romanya (N=26)	26		
Türkiye (N=1)	1		

Farklı engelleri olan ziyaretçiler için erişilebilirlik düzeyini artırmak amacıyla gerekli prosedürlerin / protokollerin / kılavuzların uygulanmasıyla ilgili olarak, katılımcılara göre, sonuçlar orta düzey diyebiliriz. Katılımcıların çoğu, (a) engelli ziyaretçiler için park alanlarının, (b) iç mekan tasarımının, (c) aydınlatmanın ve (d) ilan panellerinin erişilebilirliğinin varlığına ilişkin herhangi bir prosedür veya çözüm olmadığını beyan etmektedir.

Binaya erişim açısından (rampalar, giriş, koridorlar, holler, etiketler, sesli ve dokunsal bilgiler ve deneyimler) sonuçlar orta düzeydedir. Bilginin erişilebilirliği ile ilgili olarak; bu soruya verilen cevapların, ankette yukarıda belirtilen sorunların çoğuyla ilişkisi yoktur.

Engelli ziyaretçiler için rehberli turlar, atölye çalışmaları veya eğitim programlarına yönelik protokol, prosedür veya kılavuzların kullanılması gerekliliğiyle ilgili olarak (soru 7) katılımcıların cevapları, özellikle Bosna Hersek ve Romanya'dan gelen katılımcılarınki çok olumludur, ancak bu her durumda geçerli değildir. Bu nedenle, aşağıdakiler ifade edilmiştir:

- yüksek öğretim kurumlarıyla işbirliği
- otistik spektrumu tanımlı çocuklar için metodoloji
- müze kurumunu erişilebilir ve kapsayıcı hale getirmek için, özel olarak tasarlanmış programlar / atölyeler veya sergilerin bir parçası olarak uygun formatlarda yorumlamalar (büyük harfler, yüksek kontrast, sesli kılavuzlar, dokunsal görüntüler, işaret dili kılavuzları vb.)
- ziyareti kolaylaştıracak dokunsal görüntüler, ses ve video dosyalarının olması
- müze içerisinde engelli ziyaretçilere eşlik eden sivil toplum kuruluşları ile özel bir işbirliğinin olması
- fiziksel engelli ziyaretçilere, müzeye kolay erişim için yardım edilmesi

Katılımcılara göre en büyük sorunlardan biri müzelerin çoğunda işaret dili tercümanının eksik olmasıdır (soru 8); sadece Türkiye, Yunanistan ve Macaristan'dan katılımcılar, işitme engelli ziyaretçiler için hizmet sunan sivil toplum örgütleriyle işbirliği yaptıklarını kısmen teyit etmiştir.

Web sayfalarının erişilebilirliği ile ilgili olarak (soru 9), katılımcıların cevapları tablo 4'te sunulmuştur.

Tablo 4. Web sayfalarının erişilebilirliğine ilişkin cevapların frekansı

	evet	hayır	geçersiz yanıt
kontrast değişikliğine izin verir	7	43	5
Bosna Hersek (N=8)	3	4	1
Greece (N=6)	6		
Macaristan (N=14)	2	9	3
Romanya (N=26)	2	24	
Türkiye (N=1)			1
metin büyütmei etkinleştirir	15	35	5
Bosna Hersek (N=8)	4	4	
Yunanistan (N=6)	6		
Macaristan (N=14)	9	1	4
Romanya (N=26)	2	24	
Türkiye (N=1)			1
düzgün organize edilmiştir	30	20	5
Bosna Hersek (N=8)	5	2	1
Yunanistan (N=6)	1	5	
Macaristan (N=14)	4	7	3
Romanya (N=26)	20	6	
Türkiye (N=1)			1
menü görülebilirdir	41	10	4
Bosna Hersek (N=8)	7	1	
Yunanistan (N=6)	1	5	
Macaristan (N=14)	8	4	2
Romanya (N=26)	25		1
Türkiye (N=1)			1
bilginin limitleri iyi belirlenmiştir	37	13	5
Bosna Hersek (N=8)	6	2	
Yunanistan (N=6)	5	1	
Macaristan (N=14)	7	4	3
Romanya (N=26)	24	2	
Türkiye (N=1)			1
yazılar doğru yapılandırılmıştır	36	10	9

Bosna Hersek (N=8)	4	1	3
Yunanistan (N=6)	5	1	
Macaristan (N=14)	8	2	4
Romanya (N=26)	24	2	
Türkiye (N=1)			1
klavye ile gezinilebilir	30	12	13
Bosna Hersek (N=8)	4	1	3
Yunanistan (N=6)	5	1	
Macaristan (N=14)	5	1	8
Romanya (N=26)	21	5	
Türkiye (N=1)			1
cep telefonuna uyumludur	42	7	6
Bosna Hersek (N=8)	6	1	1
Yunanistan (N=6)	1	5	
Macaristan (N=14)	10	4	
Romanya (N=26)	25	1	
Türkiye (N=1)			1
dosyalar erişilebilirdir	40	7	8
Bosna Hersek (N=8)	6	1	1
Yunanistan (N=6)	1	5	
Macaristan (N=14)	8	6	
Romanya (N=26)	25	1	
Türkiye (N=1)			1
resimlerin açıklaması vardır	33	17	5
Bosna Hersek (N=8)	2	5	1
Yunanistan (N=6)	2	4	
Macaristan (N=14)	7	4	3
Romanya (N=26)	22	4	
Türkiye (N=1)			1
videoların altyazıları vardır	6	41	8
Bosna Hersek (N=8)	1	6	1
Yunanistan (N=6)	1	4	1
Macaristan (N=14)	3	6	5
Romanya (N=26)	1	25	
Türkiye (N=1)			1

biletler çevrimiçi olarak satın alınabilir	10	42	3
Bosna Hersek (N=8)	6	2	
Yunanistan (N=6)	2	4	
Macaristan (N=14)	8	6	
Romanya (N=26)		26	
Türkiye (N=1)			1
iletişim formları görülebilir	42	10	3
Bosna Hersek (N=8)	4	2	2
Yunanistan (N=6)	2	4	
Macaristan (N=14)	12	2	
Romanya (N=26)	24	2	
Türkiye (N=1)			1
captcha kodlarını kullanır	1	41	13
Bosna Hersek (N=8)	1	3	4
Yunanistan (N=6)	5	1	
Macaristan (N=14)	7	7	
Romanya (N=26)		26	
Türkiye (N=1)			1

Cevapların analizinden, özellikle (a) kontrastın uyarlanması ve (b) metin büyütme oranını ayarlanma olasılığı ile ilgili sorulara cevap veren ülkelerde, müzenin web sayfalarına yüksek düzeyde erişilebilirlik sağlandığını ifade edebiliriz. Çevrimiçi bilgi, iyi düzenlenmiş (c), görünürlüğe sahip (d), bilgilendirme iyi organize edilmiş (e), sınırları iyi belirlenmiş (f) ve buna göre yapılandırılmıştır (g). Ancak katılımcıların görüşüne göre, görme engelli ve işitme engelli çevrimiçi ziyaretçiler için video bilgilendirme erişilebilir değildir; kurumun web sitesinde yayınlanan filmlerde altyazı veya alternatif metin versiyonu bulunmamaktadır. Müze engelli ziyaretçilere eşlik edecek özel uygulamalara sahiptir (soru 10), ancak bazılarının akıllı cihazlar için erişilebilir uygulamalar geliştirmek için tartışmaları vardır.

Duyusal engelli ziyaretçiler için (soru 11) veya diğer ziyaretçilerle birlikte (soru 12) belirli etkinliklerin gerçekleştirilmesiyle ilgili olarak, müzenin görme engelli çocuklara yönelik etkinlikler de içerdiğini görüyoruz. Ortak faaliyetlerin çoğu sivil toplum kuruluşlarının ve engelli öğrencilerin geldiği özel okulların desteği ile yürütülmektedir ancak bu faaliyetler nadiren yapılmaktadır; düzenli faaliyetler olarak rapor edilmemektedir.

Tablo 5. *Engellilerle faaliyetler*

N=55	Evet	Hayır
görme engelli yetişkinler	30	25
görme engelli çocuklar	27	28
duymayan veya işitme güçlüğü çeken yetişkinler	17	38
duymayan veya işitme güçlüğü çeken çocuklar	26	29

Katılımcılar, kurumları tarafından sunulan etkinliklerde, müze hizmetlerine ve sergilere erişmek için çok duyulu bir deneyim biçiminde çeşitli deneyimlerden yararlandıklarından (soru 14) küçük ölçüde bahsetmişlerdir, örneğin:

- ses ve video yorumlama ve dokunsal deneyim; Bosna Hersek'te dokunsal ve duysal (ses, koku, tatma vb.) imkanlar
- Yunanistan'da görme engelli kişiler için özel olarak tasarlanmış müze seti
- Macaristan'da hayvan seslerini içeren ve ardından objeler üzerindeki hayvan motiflerini, dokunsal objeleri inceleme fırsatı sunan imkanlar
- Romanya'da dokunsal sergi
- Türkiye'de dokunsal modeller

Yukarıda belirtilen faaliyetleri desteklemek için (soru 15, 16), müze personeli şunları aşağıdakileri kullanmaktadır:

- Bosna Hersek'te bir el kitabı, interaktif eğitim seti, müze "valizi", dokunsal kopyalar, objeler, hikayeler, gelenekler / kültürel mirasın yorumlanmasını destekleyen mobil cihazlar kullanılır.
- Yunanistan'da çoklu duysal müze kiti, genel olarak Antik Kiklad Medeniyeti hakkında çoklu duysal faaliyetler ve bilgilerden ve daha özel olarak Kikladlar ve tarihlerine doğrudan ve dolaylı referanslar içeren mermer figürlerden oluşur.
- Macaristan'da bulmaca, sudoku, interaktif araçlar gibi oyunlar mevcuttur.
- Romanya'da müzik aletleri, bilgisayarlar, tekstil kullanılır.

Katılımcıların müzelerin erişilebilirliğini artırmaya yönelik önerileri (soru 18) şöyledir:

- her şey dahil faaliyetler, eğitimli personel
- sergilere yönelik Braille metinleri
- kurumlar ve duysal engelli kişiler arasında doğrudan işbirliği, bu tür engelli kişilerin dahil olacağı sosyal ve kültürel programların / faaliyetlerin oluşturulması
- elektronik erişimli ekran panelleri
- öncelikle erişilebilirliğin, müze ve toplum için öneminin öğrenilmesi
- belediye ile işbirliğinin iyileştirilmesi
- tüm mekanların erişilebilir hale getirilmesi: Galeriler, kafeler, mağaza, WC

- daha fazla maddi ve mali fon
- müzelerde erişilebilirlikle ilgili seminerlerin, çalıştayların düzenlenmesi
- müze için evrensel tasarıma saygı duyulması
- görme engelli ziyaretçilere yardımcı olmak için zeminde işaretlemeler yapılması
- dokunsal sergiler, sesli film müzikleri
- herkes için erişilebilirliği dikkate alan daha iyi planlar ve protokoller yapabilmeleri için müzelerdeki personelin ve çalışanların erişilebilirlik konusunda eğitim almaları
- işitme engelli ziyaretçilere, objeler hakkında bilgi edinmeye yardımcı olacak videolar koyulması
- Görme ve işitme engelli kişilerin ihtiyaçlarına göre uyarlanmış web sitesi

Katılımcıların yarısı (N = 25) müzede, ortamın ve bilginin erişilebilirliği ve engelli bir kişiyle nasıl etkileşimde bulunulacağı konusunda hiçbir eğitime katılmadıklarını belirtmişlerdir. Müze kaynaştırma kurslarına katılan katılımcılar (N = 30), bu kursun üniversitelerde, erişilebilirlik uzmanları ve müze uzmanlarınca desteklendiğini belirtmişlerdir.

Henüz bir kursa katılmamış olan katılımcılar, aşağıdakiler hakkında öğrenmek ve daha fazla bilgi edinmek istediklerini ifade etmişlerdir:

- ulaşılabilirlik
- destekli iletişim
- yardımcı teknolojiler ve farklı uygulamalar
- engelli insanlarla iletişim
- kapsayıcı etkinlikler ve rehberli turların nasıl organize edileceği
- dahil etme
- müzeye erişilebilirlik ilkesi (bilgi ve çevre)
- işaret dili
- teknolojik ekipman
- evrensel tasarım
- müzede engelliliğin sosyal modelini kimin uygulayacağı

VII. REFERANSLAR

1. [Akadálymentesített műtárgyak siketeknek](#)
(http://nol.hu/belfold/akadalymentesitett_mutargyak_siketeknek-1376083 downloaded: 12.01.2020.)
2. Adventures in education: Save the dates (2014, Summer). *Rochester school for the Deaf. Building futures*, Issue 138, p. 14. Retrieved January 2, 2020 from [here](#).
3. Alternative report on the implementation of the United Nations Convention on the Rights of Persons with Disabilities in Bosnia and Herzegovina", *MyRight - EMPOWERS PEOPLE WITH DISABILITIES*, April 2014, available [here](#).
4. Anagnostakis, G., Antoniou, M., Kardamitsi, E., Sachinidis, T., Koutsabasis, P., Stavarakis, M., Zissis, D. (2016), "Accessible Museum Collections for the Visually Impaired: Combining Tactile Exploration, Audio Descriptions and Mobile Gestures". *Proceedings of the 18th International Conference on Human-Computer Interaction with Mobile Devices and Services Adjunct*, 1021–1025.
5. "ANALYSIS OF NEEDS, RIGHTS AND POSITIONS PERSON WITH DISABILITY IN BOSNIA AND HERZEGOVINA: Analysis of systemic solutions and attitudes of persons / persons with disabilities in in the context of considering active and passive support measures in The Federation of Bosnia and Herzegovina and the Republika Srpska
6. Antzoulatou-Retsila, E. (1997). Museum educational programs for persons with special needs. In: M. Velioti-Georgopoulou & E. Tountasaki (Eds), *Museums and people with special needs. Experiences and perspectives* (pp. 81-87). Athens: Gutenberg (in Greek).
7. Argyropoulos, V., & Kanari, C. (2015). Re-imagining the museums through "touch": Reflections of individuals with visual disability on their experience of museum-visiting in Greece. *ALTER, European Journal of Disability Research* 9, 130-143.
8. Argyropoulos, V., Kanari, Ch., & Chamonikolaou, S. L. (2017). Training activities in issues of access of persons with disabilities in museums and archaeological sites: A case study. *Online International Journal MuseumEdu*, 5, 35-54. Available at: <http://museumedulab.ece.uth.gr/main/sites/default/files/A.%202.pdf> (in Greek).
9. Argyropoulos, V., Nikolarazi, M., Kanari, Ch., Chamonikolaou, S., Plati, M., Markou, E., & Leotsakou, B†. (2017). Bridging theory and practice in developing inclusive practices in museum: The Greek case (pp. 40-41). *Proceedings of the 9th ICEVI European Conference "Empowered by dialogue"*, 2 - 7 July 2017, Bruges, Belgium

10. Argyropoulos, V., Nikolarazi, M., Chamonikolaou, S., Kanari, C. (2016). Museums and people with visual disability: An exploration and implementation through an ERASMUS+ Project (pp. 4509-4516). *Proceedings of EDULEARN2016 Conference*, 4 - 6 July, 2016, Barcelona, Spain.
11. Argyropoulos, V., Nikolarazi, M., Kanari, C., & Chamonikolaou, S. (2017). Current and future trends in museums regarding visitors with disabilities: The case of visitors with visual impairments (pp. 32-33). *Proceedings of the 9th ICEVI European Conference "Empowered by dialogue"*, 2 - 7 July 2017, Bruges, Belgium.
12. Argyropoulos, V., Nikolarazi, M., Kanari, C., & Chamonikolaou, S. (2016). Education and access of students with visual disabilities to culture: Redefining the role of museums (pp. 374-378). *Proceedings of the International Conference of Education and New Developments 2016*, 12-14 June, Ljubljana, Slovenia. World Institute for Advanced Research and Science.
13. ArheoTACT (2017). Accesul la istorie pentru persoanele cu dizabilități vizuale. Online: <http://arheotact.ro/proiect/>
14. ARTtouch (2014). Programe pentru persoane cu deficiențe de vedere și de auz în Galeria de Artă Europeană a MNAR în cadrul proiectului ARTtouch. Online [here](#).
15. [Assistive Listening Systems and Devices](#)", National Association of the Deaf
16. Auricchio, F., Greco, A., Alaimo, G., Giacometti, V., Marconi, S., Mauri V. (2017) 3D Printing Technology for Buildings' Accessibility: The Tactile Map for MTE Museum in Pavia. *Journal of Civil Engineering and Architecture*, 11, 736-747.
17. [BaGMIVI: Bridging the Gap between Museums and Individuals with Visual Impairments](#) (Erasmus + Programme),
18. [Balkan Museum Network](#) (BMN).
19. Barnett, L. (2013) [From Tate to the Louvre, the world's best museums and galleries online](#). British Embassy, Breuerpress International. 09.04.2013.
20. Bartos, Zoltán: [Tapintható tárlatok a Szépművészeti Múzeumban. In: Múzeumiskola 4. „Érted?! – Értem!?” Hogyan fogadjuk fogyatékos embertársainkat múzeumainkban?](#) Szabadtéri Néprajzi Múzeum Múzeumi Oktatási és Képzési Központ, Szentendre 2009. (downloaded: 11.01.2020.)
21. Benaki Museum, Visitors with disabilities. Retrieved January 1, 2020 from [here](#).
22. Benaki, I. (1991). The Tactile Museum at the Lighthouse for the Blind in Athens, Greece. In: *Museums without Barriers. A New Deal for Disabled People* (pp. 143-146). Fondation de France/ICOM. London: Routledge.

23. Bird, E. & Mathis, A. (eds) (2003). [Design for Accessibility. A Cultural Administrator's Handbook. National Assembly of State Arts Agencies \(NASAA\)](#). Washington Downloaded: 2020. 01. 05.
24. Black, G. (2005). *The engaging museum. Developing museums for visitor involvement*. London: Routledge.
25. Black, G. (2012). *Transforming museum in the twenty first century*. London: Routledge
26. Boháti, Dóra – Mihályfi, Judit: "Lásd, halld, érezd!" [Múzeumi kultúráközvetítés fogyatékkal élők számára](#). In.: Szabó, József (ed.): Kultúrandragógiai tanulmányok. Budapest, Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar Neveléstudományok Intézete Andragógia Tanszék, 2015. (downloaded: 11.01.2020.)
27. Bounia, A. (2015). Approaching diverse communities. Activities for social inclusion, intercultural education and the accessibility development for people who face obstacles. In N. Nikonanou (Ed.), *Museum learning and experience in the 21st century* (pp. 129-149). Athens: Hellenic Academic Libraries Link. Available Online [here](#) (in Greek).
28. Braden, C. (2016) Welcoming All Visitors: Museums, Accessibility, and Visitors with Disabilities. University of Michigan, Working Papers in Museum Studies: Number 12.
29. Braden, J.P. (2017). Best Practices in Assessing Those Who Are Deaf or Hard-of-Hearing. In: McCallum R. (eds) *Handbook of Nonverbal Assessment*. Springer, Cham.
30. Breuerpress International. [Példaértékű a Szépművészeti hallássérültek számára készített alkalmazása](#). 2013. április 19 (Downloaded: 2020. 01. 05.)
31. British Embassy Budapest. [British Embassy Budapest supports launch of new sign-language app](#). 3 April 2013 (Downloaded: 2020. 01. 05.).
32. Buyurgan, S. (2009). The expectations of the visually impaired university students from museums. *Educational Sciences: Theory & Practice*, 9 (3), 1191-1204.
33. CAST (2018). *Universal Design for Learning Guidelines version 2.2*. Retrieved from <http://udlguidelines.cast.org>
34. Chaitas, C. & Trada, A. (2010). When objects are being touched... The example of the exhibition "People and objects" *The Museum* 7, 4-13. Centre of Museum Research, University of Athens, Retrieved December 30, 2019 from [here](#) (in Greek).
35. [Charter of Fundamental Rights of the European Union 2000](#). (downloaded: 11.01.2020.)
36. Chick, A. (2017) Co-creating an Accessible, Multisensory Exhibition with the National Centre for Craft & Design and Blind and Partially Sighted Participants. *Design of Education as Education in Design; De-stratifying Fields and Subjects*. School of Design, College of Arts, University of Lincoln, United Kingdom.

37. Chourmouziadi, A. (2006). *The Greek archaeological museum. The exhibitor – the exhibit – the visitor*. Thessaloniki: Vantias (in Greek).
38. Chrysoulaki, S. (1997). The adaptation of the educational programs of the Center of Educational Programs of the Ministry of Culture for children with special needs. In: M. Velioti-Georgopoulou & E. Tountasaki (Eds), *Museums and people with special needs. Experiences and perspectives* (pp. 51-58). Athens: Gutenberg (in Greek).
39. Chrysoulaki, S. (Ed) (2004). *National Action Plan of the Ministry of Culture for the European Year of People with Disabilities. Educational activities*. Athens: Ministry of Culture (in Greek).
40. Cock, M., Breton, M., Fineman, A., France, R., Madge, C., Sharpe, M. (2018) – State of Museum Access: Does your museum website welcome and inform disabled visitors?; London. Retrieved from culturehive.co.uk
41. Constitution of Greece (1975). Government Gazette of the Hellenic Republic 111/A/9-6-1975 (in Greek).
42. Corfu Museum of Asian Art. Corfu Museum of Asian Art organized a guided tour for deaf and hard of hearing community of Corfu. Retrieved January 3, 2020 from [here](#)
43. Corfu Museum of Asian Art. Facilities for disabled. Retrieved January 1, 2020 from [here](#)
44. Csesznák, Éva: [Siketek múzeumi foglalkozásai, módszertana, a kommunikáció módjai A Ki mit tud a Múzeumban – Másképp? – című mintaprojekt tükrében](#). In: *Múzeumiskola 4. „Érted?! – Értem!?” Hogyan fogadjuk fogyatékos embertársainkat múzeumainkban?* Szabadtéri néprajzi múzeum Múzeumi Oktatási és Képzési Központ, Szentendre 2009. 28. p (downloaded: 11.01.2020.)
45. CXC. of 2011 [Act “a nemzeti köznevelésről”](#). On [national public education](#). (downloaded: 11.01.2020.)
46. CXXV of 2003. [Act “az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról”](#). On [Equal Treatment and Promotion of Equal Opportunities](#). (downloaded: 11.01.2020.)
47. Dabi-Farkas, R. (2018). [Egyszerűbben érthetőbb - megértési nehézséggel élők megjelenése a múzeumpedagógiában](#). In Dabi-Farkas, R.(szerk.) (2018). *Múzeumi iránytű 16. Szabadtéri Néprajzi Múzeum, Szentendre*. (Downloaded: 2020. 01. 05)
48. Dabi-Farkas, Rita (ed.): [Múzeumi iránytű 16. Esélyt a múzeummal – Hátrányos helyzetű csoportok felzárkóztatása a múzeumpedagógia eszközeivel](#). Szentendre, 2018. (downloaded: 12.01.2020.)
49. Demirkan, H. (2015). Mekanlarda Erişilebilirlik, Kullanılabilirlik ve Yaşanabilirlik. Retrieved from [here](#) -13.01.2020.

50. Destouni- Giannouladou, M. C. (2010). The Benaki museum: The place, the visitors, the meeting. In: B. Vemi & E. Nakou (Eds), *Museums and education* (pp. 159-167). Athens: Nisos (in Greek).
51. Dodd, J., & Sandell, R. (1998). Building Bridges. *Guidance for museums and galleries on developing audiences*. London: Museums and Galleries Commission.
52. Domokos, Dóra: [Kézzelfogható múlt. Magyar Múzeumok Online](#). (downloaded: 12.01.2020.)
53. Emmanouil, M. & Avgoulas, V. (2011). The response of special audience to the educational program for people with visual impairments of the exhibition “The Pre-Columbian Art in Benaki Museum”. Evaluation of demand and supply in cultural coods. *Proceedings of the 2nd Greek Conference in Special Education* (pp.397-406). Athens: Grigoris (in Greek).
54. Erasmus + COME IN! project. (2019) [Projects-Universal design in botanic gardens](#). Downloaded: 2020. 01. 05.
55. Erbay, N. Ö. (2017). Müzeler ve engelli ziyaretçilere yönelik eğitim projeleri. Milli Eğitim, 214, 345-358.
56. Erbay, N. Ö. (2017). Müzelerde Dezavantajlı Gruplara Yönelik Eğitimler. Milli Eğitim, 214, 289-302.
57. Eurostat (2015). Culture statistics - cultural participation. Online [here](#)
58. EU. Employment, Social Affairs and Inclusion, Persons with disabilities. [Fogyatékosággal élő személyek](#). (downloaded: 11.01.2020.)
59. [European Disability Strategy 2010-2020](#)
60. Farkas, M. & Perlusz A. (2000). A hallássérült gyermekek óvodai és iskolai nevelése és oktatása. In: Illyés S. (szerk.) *Gyógypedagógiai alapismeretek*. ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Főiskola, Budapest 505–535.
61. Feenstra, N.H. (2015) - Hear the Deaf: Embedding Accessibility in Museums' Collection Presentation, Research master thesis, Faculty of Humanities, Arts and Culture Dept, Leiden University, NL
62. FELVI (2020). Gyógypedagógia Retrieved January 15, 2020 from [here](#)
63. [Fogyatékosággal élő személyek](#) (downloaded: 11.01.2020.)
64. Fördös-Hódy, E. (Speaker) Fekete, N. § Tóth, Z. § Nagy, G. (Co-workers). [Universal Design in Botanical Gardens. Budapest Association of the Persons with Physical Disabilities Universal Design Center \(ETIKK\)](#) 11-06-2019 (Downloaded: 2020. 01. 05.)
65. Füller, N. (2019). Látássérült tanulók tapasztalatai az integrált középiskolai oktatásról (BA thesis). ELTE BGGYK, Budapest

66. Gál, É. (2011). [Tárlatvezetések jelnyelven - Hallássérültek a múzeumban](#). Pécsi Vároštörténeti Múzeum. MúzeumCafé 26. 5. évfolyam, 2011/6., december-január
Downloaded: 2020. 01. 05.
67. Gál, Éva: [Tárlatvezetések jelnyelven – Hallássérültek a múzeumban](#). In. MúzeumCafé 26. (downloaded: 11.01.2020.)
68. Galani-Krikou, M. (1997). Addressing specific school groups within educational programs of the Numismatic Museum. In: M. Velioti-Georgopoulou & E. Tountasaki (Eds), *Museums and people with special needs. Experiences and perspectives* (pp. 59-64). Athens: Gutenberg (in Greek).
69. Gazi, A. (1999). From muses to museums: The history of an institution through the centuries. *Archaeology and Arts*, 70, 39-46 (in Greek).
70. Georgaka, V., & Gavalas, G. (2015). Educational programs for persons with disabilities and special educational needs in museum and archaeological sites. A different visit in the archaeological site of Acropolis. In: V. Argyropoulos, S. Chamonikolaou & C. Kanari (Eds.), *Culture/Special Education. The access of persons with disabilities and special educational needs in the physical and cultural environment of museums and archaeological sites* (pp. 237-251). Volos: University of Thessaly (in Greek).
71. Geroulanou, Z. (2010). Touching the ancient times. In: A. Tsitouri & E. M. Pitsiava (Eds.), *Conference Proceedings “Educational activities for the cultural heritage and the environment 2008-2009”*, Athens 26th June 2009 (pp. 166- 172). Athens: ICOM – HELLENIC DEPARTMENT – CECA (in Greek).
72. Ginley, B. (2013). Museums: A Whole New World for Visually Impaired People. *Disability Studies Quarterly*. 33(3).
73. Goldman, C., Bird, K., Mathis, A. (2003) – *Design for Accessibility*, Washington, D.C: National Endowment for the Arts.
74. Gotsis, S. (2004). Interpretive - educational programs for groups with persons with disabilities: The example of the Byzantine and Christian Museum. In: A. Tsitouri (Ed), *Access of People with Disabilities in Spaces of Culture and Sports. Conference Proceedings*, Thessaloniki 30 October – 1 November 2003 (pp. 207-213). Athens: Ministry of Culture (in Greek).
75. Gotsis, S., & Vosnidis, P. (2011). Museum educational activities for all. From theory to practice. *ILISSIA*, 7-8, 63 – 71. Ministry of Culture and Tourism – Byzantine and Christian Museum (in Greek).
76. GP 088-03 (2003). Ghid privind adoptarea măsurilor specifice pentru accesul persoanelor cu handicap la monumentele istorice, indicativ, Online [here](#)

77. Guidelines for Accessible Exhibit Design, Smithsonian. (n.d.). Retrieved from Smithsonian Institution.
78. Hadjinicolaou, T. (2010). Museum Education in Greece: A historical approach. In: B. Vemi & E. Nakou (Eds), *Museums and education* (pp. 117-126). Athens: Nisos (in Greek).
79. HandsUp, Sign Language Interpreting Agency – Greece, <https://hands-up.org>
80. Harrison, M., Gilbert, S. (Eds.). (1992) – The Americans with Disabilities Act Handbook. Beverly Hills, CA: Excellent Books
81. Hathazi, A. (2017). Similarități și diferențe ale accesibilizării în muzeu – o analiză comparativă – vizitatori cu dizabilități vizuale vs. vizitatori tipici, Roșan, A. Hagău, G. (coord.) Management și bune practici educaționale în contextul provocărilor lumii contemporane, Cluj-Napoca, Argonaut & Limes.
82. Hearing Assistive Technology. (2013). Retrieved from American Speech-Language Hearing Association.
83. Hellenic Federation of the Deaf. [Free guided tours at the Archaeological Museum of Thessaloniki in Sign Language](#), 18/05/2016. Retrieved January 3, 2020 from (in Greek).
84. Hellenic Parliament (2010). *The Constitution of Greece. As revised by the parliamentary resolution of May 27th 2008 of the VIIIth Revisionary Parliament*. Available [here](#) (in Greek).
85. Hirose., K. (2013). [Research on Methods of ‘Touching the World’ — The Aim of the Exhibit Area of Tactile Learning in Japan’s National Museum of Ethnology](#). Disability Studies Quarterly. 33(3). Downloaded: 2020. 01. 05.
86. İBB. (2014). Büyükşehir’den “Herkes için erişilebilir İstanbul”. Retrieved from [here](#) - 13.01.2020.
87. [Infojegyzet. Filmek akadálymentesítése. Országgyűlés Hivatala. Közgyűjteményi és Közművelődési Igazgatóság Képviselői Információs Szolgálat](#). 2017/84. / Downloaded: 2020. 01. 05
88. INS (2019). Activitatea unităților cultural-artistice anul 2018. Editura Institutului Național de Statistică. Online [here](#)
89. Johnson, K (2013) - Accessibility for Deaf and Hard of Hearing Audiences at Cultural Institutions, A Project Access White Paper Art Beyond Sight, NY.
90. Johnson, K. (2016). [Accessibility for Deaf and Hard of Hearing Audiences at Cultural Institutions. Art Beyond Sight](#). New York, Downloaded: 2020. 01. 05.
91. Kádárné Szabó, Gabriella: [Siketek kommunikációja, észlelése, viselkedése. In: Múzeumiskola 4. „Érted?! – Értem!?” Hogyan fogadjuk fogyatékos embertársainkat múzeumainkban?](#) Szabadtéri Néprajzi Múzeum Múzeumi Oktatási és Képzési Központ, Szentendre 2009. (downloaded: 11.01.2020.)

92. Káldy, Mária – Prónay, Beáta – Dr. Csocsán, Emmy – Dr. Ranise, Cecile – Vágó, Szilvia – Kroll, Zsuzsanna – Sebők, Erzsébet: *Kézzel fogható művészet mindenkinek*. Budapest, Kézzelfogható Alapítvány, 2010.
93. Káldy, Mária: Múzeumi akadálymentesítés. Bevezetés. In: Dr. Bereczki, Ibolya – Ságbi, Ilona (ed.): [Tudás és gyakorlat. Múzeumpedagógiai módszerek- európai példák és hazai alkalmazások. Módszertani fejlesztés](#). Múzeumi iránytű 5. Szentendre, Szabadtéri Néprajzi Múzeum - Múzeumi Oktatási és Képzési Központ, 2010. (downloaded: 11.01.2020.)
94. Kalou, A. (2012). [Myrtis. Facing the past, experiencing the present. The Journal of the Center for Accessible Environments](#), *Access by Design*, 130, 14-18, Retrieved December 30, 2019 from
95. Kanari, C. (2015). *Museums and individuals with visual disabilities: Issues of access and education in museums for children with visual disabilities*. (Doctoral dissertation, University of Thessaly). Available [here](#) (in Greek).
96. Kanari, C., & Argyropoulos, V. (2014). Museum educational programmes for children with visual disabilities. *The International Journal of the Inclusive Museum* 6(3), 13 – 26.
97. Kanari, C., & Vemi, V†. (2012). Museum educational programs for children with disabilities. Current practices in Greece. In: C. Prachalias (Ed.), *Proceedings of the 8th International Conference of Education* (pp. 984-989), 5-7 July, 2012, Samos Island, Greece Research of Training Institute of the East Aegean (INEAG), Greece.
98. Klontza, O. (2013, October, 23). [Touching the Democracy](#). *Newspaper To Vima*. Retrieved January 1, 2020 from (in Greek).
99. Kokkevi-Fotiou, D. (2004). Special Educational Programme for Deaf. In: A. Tsitouri (Ed), *Access of People with Disabilities in Spaces of Culture and Sports. Conference Proceedings, Thessaloniki 30 October – 1 November 2003* (pp. 200-203). Athens: Ministry of Culture (in Greek).
100. Konstantios, N. (2008). Museum for All? The European Program ACCU. *ILISSIA*, 2, 30 – 35. Ministry of Culture and Tourism – Byzantine and Christian Museum (in Greek).
101. [Közös ügyeink – Együttműködésen alapuló művészeti projektek](#) (Common Affairs – Collaborative Art Projects). Ludwig Múzeum – Kortárs Művészeti Múzeum Budapest, 2018. (downloaded: 12.01.2020.)
102. Külük, C. Ş. (2019). Sanat müzelerinde sağır ve işitme engelli bireylere dönük sosyal erişim programları “Amerika Birleşik Devletleri örneğı”. *International Journal of Art, Culture and Communication*, 2 (1), 40-67.
103. Kustánné Hegyi-Füstös, Ilona: [Múzeumpedagógiai foglalkozások vakok és gyengénlátók számára](#). In: Múzeumiskola 4. „Érted?! – Érttem!?” Hogyan fogadjuk fogyatékos

- embertársainkat múzeumainkban? Szabadtéri Néprajzi Múzeum Múzeumi Oktatási és Képzési Központ, Szentendre 2009. (downloaded: 11.01.2020.)
104. Law 2817/2000. Education of persons with special educational needs and other provisions. Gazette of the Hellenic Republic 78/A'/14-3-2000 (in Greek).
 105. Law 3028/2002. For the Protection of Antiquities and Cultural Heritage in general. Government Gazette of the Hellenic Republic 153/A'/28-6-2002 (in Greek).
 106. Law 3699/2008. Special Education of persons with disabilities and special educational needs. Gazette of the Hellenic Republic 199/A'/2-10-2008 (in Greek).
 107. Law 3868/2010. Upgrading the National Health System and other provisions of the Ministry of Health and Social Solidarity. Gazette of the Hellenic Republic 129/A'/3-8-2010 (in Greek).
 108. Law 4067/2012. New Building Regulation. Government Gazette of the Hellenic Republic 99/A'/27-4-2012 (in Greek).
 109. Law 4074/2012. Ratification of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities and of the Optional Protocol on the Rights of Persons with Disabilities. Government Gazette of the Hellenic Republic 88/A'/11-4-2012 (in Greek).
 110. Law 5378/2005. Law on Disabled People and on Making Amendments in Some Laws and Decree Laws (in Turkish)
 111. Law 5378/Amended: 6518/62, 2014. Law on Disabled People and on Making Amendments in Some Laws and Decree Laws (in Turkish)
 112. Law 5378/2014 Section, Article 4. Law on Disabled People and on Making Amendments in Some Laws and Decree Laws (in Turkish)
 113. Law: 5378/2014 Section, Provisional Article 3. Law on Disabled People and on Making Amendments in Some Laws and Decree Laws (in Turkish)
 114. Mace, R. L., Hardie, G. J., & Place, J. P. (1996). Accessible Environments: Toward Universal Design. Retrieved from [here](#) -15.01.2020.
 115. Mamatoğlu, N. (2015). Türkiye’de Engelliler İçin Erişebilirlik Uygulamaları Algısı. Retrieved from [here](#) -13.01.2020.
 116. Martins, P. R. (2016). Engaging the d/Deaf Audience in Museums: A Case Study at the Calouste Gulbenkian Museum. *Journal of Museum Education*, 41(3), 202–209. doi:10.1080/10598650.2016.1193316
 117. Mazarakis, P., Kachrilas, M., & Stamatelou, A. (2018). A Touch of History! Working Together Towards Accessibility. In *Conference Proceedings of the 6th Balkan Museum Network’s annual conference” Meet, See, Do”, 18 -20 April 2018, Thessaloniki* (pp. 34-35). Retrieved January 1, 2020 from [here](#)

118. McMillen, R. (2015) Museum Disability Access: Social Inclusion Opportunities Through Innovative New Media Practices. *Pacific Journal*.
119. Ministerial Decision ΥΠΠΟΑ/ΓΔΑΠΚ/ΔΜ/ΤΑΜΣ/Φ32. Government Gazette of the Hellenic Republic 2916/Β'/31-12-2015 (in Greek).
120. MNaR (2014). Muzeul Național de Artă al României. Online [here](#)
121. MNiR (2019). Inaugurarea, în premieră în România, a unui sistem de ghidare pentru nevăzători la Muzeul Național de Istorie a României. Online [here](#)
122. MOMus, State Museum of Contemporary Art (Greece). Access programs, Retrieved December 30, 2019 from [here](#)
123. Moustakidou, P. (2016). *Museum Education and Deaf audience. From theory to practice*. (Masters' Thesis, Aristotle University of Thessaloniki). Retrieved 3 January 2020 from [here](#) (in Greek).
124. Museum of Byzantine Culture (Greece). Audio-haptic guided tour: Touch and discover Byzantium (guided tour for blind or visually impaired), Retrieved December 30, 2019. From [here](#).
125. Museums Association. (2017). Museum Practice. Retrieved 2 February 2017 from [here](#).
126. Muzeul Etnografic (2009). Expoziție tactilă. Online [here](#).
127. Nakou, E. (2001). *Museums: We, the things and the culture*. Athens: Nisos (in Greek).
128. Nakou, E. (2010). The museum as space of various educational perceptions and practices. General notes based on research in universities and museum in Greece. In: V. Vemi & E. Nakou (Eds), *Museums and education* (pp. 319-333). Athens: Nisos (in Greek).
129. Naniopoulos, A., & Tsalis, P. (2017). Accessibility of monuments and archaeological sites. *Online International Journal MuseumEdu*, 5, 15-34. Available [here](#) (in Greek).
130. National Archaeological Museum (Greece). Blind and with low vision persons, Retrieved December 30, 2019 from [here](#) (in Greek)
131. National Historical Museum of Greece. "Touching history". Retrieved January 1, 2020 from [here](#) (in Greek).
132. Neves, Josélia (2012) Multi-sensory approaches to (audio) describing the visual arts. *MonTI. Monografías de Traducción e Interpretación*, núm. 4, 277-293.
133. Nikolarazi, M. (2017). The access and participation of deaf and hard of hearing persons in cultural centers: The case of museums. *Online International Journal MuseumEdu*, 5, 55-66. Available [here](#) (in Greek).
134. Nikolarazi, M., Kanari, C., & Marschark, M. (under publication). Tickets for the inclusive museum: Accessible opportunities for non-formal Learning by Deaf and hard of hearing

- individuals. In M. Marschark & H. Knoors (Eds), *The Oxford handbook in deaf studies in learning and cognition*. Oxford University Press.
135. Nikonanou, N. (2010). *Museum Education. From theory to practice*. Athens: Patakis (in Greek).
 136. NP-051 (2013). *Normativ privind adaptarea clădirilor civile și spațiului urban la nevoile individuale ale persoanelor cu handicap, indicativ NP 051-2012* - Revizuire NP 051/2000 Online [here](#).
 137. Okan, B. (2018). Günümüz müzecilik anlayışındaki yaklaşımlar ve müze oluşumunu etkileyen unsurlar. *Tykhe Sanat ve Tasarım Dergisi*, 3 (4), 215-242.
 138. Oliver, M. (1990). *The Politics of disablement*. London: Macmillan.
 139. Pajor, E. (2017). Látássérülés – sérült látás? ELTE BGGYK, Budapest.
 140. Papp G. (2011). A különleges gondozáshoz való jog érvényesülése középfokon. In.
 141. Papp G. (szerk.), *Középiskolás fokon?! Sajátos nevelési igényű tanulók együttnevelése a középiskolában*. pp. 9-22). Budapest: ELTE-BGGYK – ELTE Eötvös Kiadó.
 142. Perlusz, A. (2019). Applicational component. In: Lechta, V. (ed.): *Key components of inclusive education*. VEDA, Slovak Academy of Sciences, pp. 14-23
 143. Plati, M. (1997). Visits of persons with special needs in the Museum of Cycladic Art. Nicholas and Dolly Goulandris Foundation. In: M. Velioti-Georgopoulou & E. Tountasaki (Eds), *Museums and people with special needs. Experiences and perspectives* (pp. 65-69). Athens: Gutenberg (in Greek).
 144. Plati, M., & Markou, E. (2010). Children and young people in the Museum of Cycladic Art. In: A. Tsitouri & E. M. Pitsiava (Eds.), *Conference Proceedings “Educational activities for the cultural heritage and the environment 2008-2009”*, Athens 26th June 2009 (pp. 146-152). Athens: ICOM – HELLENIC DEPARTMENT – CECA (in Greek).
 145. Planetariubm (2017). Planetariu pentru nevăzători. Online [here](#)
 146. Playforth, S. (2004). *Inclusive library services for deaf people: an overview from the social model perspective*. *Health Information and Libraries Journal*, 21(s2), 54–57. doi:10.1111/j.1740-3324.2004.00518.x
 147. Polychroniou, I. (2004). Design of accessible public and cultural buildings. In A. Tsitouri (Ed), *Access of People with Disabilities in Spaces of Culture and Sports. Conference Proceedings, Thessaloniki 30 October – 1 November 2003* (pp. 80-85). Athens: Ministry of Culture (in Greek).
 148. Polychroniou, I. (2015). Universal access of persons with disabilities and special educational needs in museums and archaeological sites. In: V. Argyropoulos, S. Chamonikolaou & C. Kanari (Eds.), *Culture/Special Education. The access of persons with disabilities and special*

- educational needs in the physical and cultural environment of museums and archaeological sites* (pp. 180-191). Volos: University of Thessaly (in Greek).
149. Proctor, N. (2004) - Access in Hand: Providing Deaf and Hard-of-Hearing Visitors with On-Demand, Independent Access to Museum Information and Interpretation Through Handheld Computers – ICHIM 04 Digital Culture & Heritage / Patrimoine & Culture Numérique.
 150. Reichinger, Andreas, Anton Fuhrmann, Stefan Maierhofer and Werner Purgathofer (2016) “Gesture-Based Interactive Audio Guide on Tactile Reliefs”. Proceedings of 18th International ACM SIGACCESS Conference on Computers & Accessibility (ASSETS'16), 91–100.
 151. RNIB. (2003). Museums, Galleries and Heritage Sites: Improving Access for Blind and Partially Sighted People. London: RNIB.
 152. [Rochester Institute of Technology's National Technical Institute for the Deaf. Tips for Communicating with Employees who are Deaf or Hard of Hearing](#) Downloaded: 2020. 01. 05.
 153. România Pozitivă (2012). Proiectul de accesibilizare a patrimoniului Muzeului “Grigore Antipa” pentru nevăzători continuă! Online [aici](#)
 154. România Pozitivă (2017). Muzeul de Istorie si Arheologie Constanta accesibilizat pentru nevazatori. Online [aici](#)
 155. Ruiz, B., Pajares, J.L., Utray, F., Moreno, L. (2011) Design for All in multimedia guides for museums. Computers in Human Behavior, 27, 1408-1415.
 156. Salamanca Statement and Framework for Action on Special Needs Education. (1994). Retrieved from [here](#) -15.12.2019
 157. Sandell, R. (1998) “Museums as agents of social inclusion”, Museum Management and Curatorship, 17, no.4: 401-418.
 158. Schiffer, Cs. (2005). Tanítók tapasztalatai a vak gyermekek integrációjáról. Gyógypedagógiai Szemle. Vol. 33, no. 3,
 159. Somorjai Á. (2008). Integráltan és szeparáltan tanuló vak fiatalok. In Bánfalvy Cs. (szerk.), Az integrációs cunami (pp. 77- 112). Budapest: ELTE Eötvös Kiadó.
 160. Şen, N., Çelik-Yetim, A., and Bilici, N. (2014). Kültür varlıkları ve müzelerin engelli turist ziyaretine uygunluğunu belirlemeye yönelik bir araştırma. Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 7 (1), 1-16.
 161. [Stagetext. Getting More Theatre For Your Bucks](#). (Downloaded: 2020. 01. 05)
 162. Sümegi Cs-né. (2012). Látássérült középiskolások beilleszkedése látó osztályközösségbe. (BA thesis). Budapest, ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar.

163. Szabó, József: [Gondolatok a kultúrandragógiáról](#) In: Szabó, József (ed.): [Kultúrandragógiai tanulmányok](#). Budapest, Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar Neveléstudományok Intézete Andragógia Tanszék, 2015. (downloaded: 11.01.2020.)
164. [Szin haz.org. Akadálymentesítés az előadó-művészet területein – konferenciát tartanak a magyar színházban](#). 2019.10.04.(Downloaded: 2020. 01. 05.)
165. Szoleczky, Emese: [Mindenkinek lehetőleg azonos esély jusson. Az akadálymentesítés helyzete a hazai kiállítási intézményekben](#). MúzeumCafé. 39. (letöltés: 2020. január 12.)
166. [Tactual Museum- Light House for the Blind of Greece](#)
167. [TATE. disABILITY AND ART](#). Downloaded: 2020. 01. 05.
168. Tsitouri, A. (Ed.) (2004). Access of people with disabilities in spaces of culture and sports, *Conference Proceedings, Thessaloniki* 30 October – 1 November 2003. Athens: Ministry of Culture (in Greek).
169. Tucker, B.P. (1997). The ADA and deaf culture: Contrasting precepts, conflicting results [Electronic Version] *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 549, 24-36.
170. Umurbilir, E. (2015). Bu müzede görme engelliler renkleri hissediyor. Retrieved from [here](#) -15.01.2020.
171. [UN Convention](#)
172. UNESCO (1994). The Salamanca Statement. Retrieved January 13, 2020 from [here](#)
173. UNICEF (n. y.). [Inclusive education](#). Retrieved January 15, 2020 from
174. UN Alternative report on the implementation of the United Nations Convention on the Rights of Persons with Disabilities in Bosnia and Herzegovina", *MyRight - EMPOWERS PEOPLE WITH DISABILITIES*, April 2014, available [here](#)
175. United Nations (n. y.). UN instruments – the right to education initiative. Retrieved January 13, 2020, from [here](#)
176. United Nations Enable (n. y.) Convention on the Rights of Persons with disabilities and its optional protocol. Retrieved January 13, 2020 from [here](#)
177. Vargáné Mező L. (2011). A látássérült tanulók középiskolai együttnevelésének kérdései 2010-ben Magyarországon – helyzetelemzés. In Papp G. (szerk.), *Középiskolás fokon?! Sajátos nevelési igényű tanulók együttnevelése a középiskolában* (pp. 92-120). Budapest: ELTE-BGGYK – ELTE Eötvös Kiadó
178. Vaz, R., Fernandes, P.O., Rocha Veiga, A.C. (2018). Designing an Interactive Exhibitor for Assisting Blind and Visually Impaired Visitors in Tactile Exploration of Original Museum Pieces. *Procedia, Computer Science* 138, 561–570.
179. Velioti-Georgopoulou, M., & Tountasaki, E. (Eds) (1997). *Museums and people with special needs. Experiences and perspectives*. Athens: Gutenberg (in Greek).

180. Világ Világossága Foundation (n. y.). History. Retrieved January 14 from [here](#)
181. Voutsas, O. (2011). The Acropolis in a school of deaf and hard of hearing students. Special School of Deaf and hard of hearing students of Philothei, 1998. In: K. Chatziaslani, E. Kaimara & A. Leonti (Eds.), *Acropolis and education* (p. 154). Athens: Ministry of Culture, YSMA – Acropolis Restoration Service (in Greek).
182. Walford, R. & Tomlin, M. (eds) (2018) [Rough Guide to Accessible Britain. Rough Guides Ltd. London.](#) (Downloaded: 2020. 01. 05)
183. Weisen, M. (2008). How accessible are museums today? In H. J. Chatterjee (Ed.), *Touch in museums. Policy and practice in object handling* (pp. 243-252). Oxford-New York: BERG.
184. Westerhoff, B. (2017) [Increasing Accessibility Services for D/deaf and Hard of Hearing Individuals in American Museums.](#) Florence, Italy (Downloaded: 2020. 01. 05).
185. [Wikipedia: Communication access real-time translation.](#) Downloaded: 2020. 01. 05
186. Yesilyurt, H., Kirlar, B., and Lale, C. (2014). Müzelerin sessiz ve karanlık dünyası: “Herkes için müzeler” mümkün mü? Gazi Üniversitesi Turizm Fakültesi Dergisi, 2, 1-19.
187. Zabetaki, I. (2018, April 1). Dimitra Kokkevi-Fotiou: the “Greek Indiana Jones”. *Newspaper Kathimerini*, Retrieved January 2, 2020 from [here](#) (in Greek)
188. Zarkali, C. (2015). Accessibility program for blind and with low vision individuals “Touching the Art”. The contemporary art becomes accessible. In: V. Argyropoulos, S. Chamonikolaou & C. Kanari (Eds.), *Culture/Special Education. The access of persons with disabilities and special educational needs in the physical and cultural environment of museums and archaeological sites* (pp. 300-309). Volos: University of Thessaly (in Greek).
189. XCII. of 2007. [Act „a Fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló egyezmény és az ahhoz kapcsolódó Fakultatív Jegyzőkönyv kihirdetéséről”. Convention on the Rights of Persons with Disabilities.](#) (downloaded: 11.01.2020.)
190. XXVI. of 1998. [Act “a fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról”. On the Rights of Persons with Disabilities and their Equal Opportunities.](#) (downloaded: 11.01.2020.)
191. 194/2000. (XI. 24.) [Government decree “a muzeális intézmények látogatóit megillető kedvezményekről”](#) (on discounts for visitors to museum institutions). (downloaded: 09.01.2020)
192. 194/2000. (XI. 24.) [Korm. rendelet a muzeális intézmények látogatóit megillető kedvezményekről](#) Downloaded: 2020. 01. 05.
193. 1997 LXXVIII. [Act „az épített környezet alakításáról és védelméről”. On the Identification and Protection of the Built Environment.](#) (downloaded: 11.01.2020.)

194. [2007. évi XCII. törvény a Fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló egyezmény és az ahhoz kapcsolódó Fakultatív Jegyzőkönyv.](#) (Downloaded: 2020. 01. 05).
195. [2009. évi CXXV. törvény a magyar jelnyelvről és a magyar jelnyelv használatáról](#)
Downloaded: 2020. 01. 05.
196. [2010 Brussels Declaration Sign Languages in the EU](#) Downloaded: 2020. 01. 05.